

MUVAH

RAPPORT 2026

OJÄMLIKA ÖVERGÅNGAR TILL HÖGRE UTBILDNING OCH ARBETE

BLAND UNGA VUXNA I MALMÖ

MUVAH – MALMÖUNGDOMARS VÄG
TILL ARBETE GENOM HÖGRE UTBILDNING

MUVAH

RAPPORT 2026

OJÄMLIKA ÖVERGÅNGAR TILL HÖGRE UTBILDNING OCH ARBETE

BLAND UNGA VUXNA I MALMÖ

Rapporten riktar sig till politiker, beslutsfattare och verksamma inom utbildningsväsendet, men även till alla som har ett intresse av att skapa goda och välgrundade förutsättningar för barns och ungas framtid.

FÖRORD

Övergångar mellan olika utbildningsformer är avgörande skeden i ungas liv. Vägen från grundskola till gymnasium och vidare till vuxenutbildning, högre studier och arbetsliv innebär att framtida möjligheter formas. Genom statistiska uppföljningar kan vi identifiera mönster, se vilka vägval unga gör och vilka faktorer som påverkar deras val. Men siffrorna ger inte hela bilden. För att förstå de bakomliggande erfarenheterna, drivkrafterna och hindren behöver vi också lyssna till individerna själva.

Denna rapport har tagits fram inom ramen för Muvah – Malmöungdomars väg till arbete genom högre utbildning, en kunskapsallians mellan Malmö stad och Malmö universitet sedan 2014. Rapporten består av tre delstudier som belyser olika aspekter av ungas utbildningsvägar. Delstudie ett ger en bakgrund med historiska nedslag och en kontextualisering av dagens utbildningslandskap. Den andra delstudien är en statistisk uppföljning av ungdomar födda 1993–1994 som gått i Malmös grund- och gymnasieskolor, där vi följer deras väg genom utbildningssystemet med särskilt fokus på dem som valt att studera vid Malmö universitet. Den avslutande tredje delstudien bygger på intervjuer med studenter på Malmö universitet som har bakgrund inom vuxenutbildningen. Delstudien ger en fördjupad förståelse av studenternas tidigare erfarenheter och av övergången till högre studier.

Vår förhoppning är att rapporten ska kunna läsas både i sin helhet och i dess delar. Med den statistiska överblicken och Malmöungdomarnas röster vill vi bidra med en nyanserad och användbar förståelse med vetenskaplig förankring som kan stödja utvecklingen av likvärdiga och hållbara utbildningsvägar in i framtiden.

2026-03-31

Muvahs styrgrupp genom

Anneli Schwarz,

Gymnasie- och vuxenutbildningsdirektör, Malmö stad

Andreas Jacobsson,

Prorektor, Malmö universitet

Tryck Multiply Solutions Sweden AB

Tryckort Malmö 2026

Författare Jonas Olofsson och Anne Harju

Grafisk form och layout Li Herrström | herrstrom.se

Produktion Malmö universitet och Li Herrström

Foto Håkan Röjder

Digital version mau.se/Muvah

INNEHÅLL

FÖRFATTARNAS FÖRORD

Ojämlika övergångar till högre utbildning och arbete bland unga vuxna i Malmö – tre delstudier	1
---	---

DELSTUDIE 1

EN BAKGRUND OM UTBILDNING, VÄLFÄRD OCH OJÄMLIKHET	3
Utbildning och välfärdsolitik	5
Välfärdsolitik och fördelningsrättvisa	8
Välfärdens materiella och immateriella aspekter	11
Utbildning och intergenerationell rörlighet	15

DELSTUDIE 2

EN PANELSTUDIE OM INKOMSTUTVECKLING OCH INKOMSTSKILLNADER BLAND NITTITOTALISTER I MALMÖ MED OLIKA UTBILDNINGSBAKGRUND . . .	19
Inkomstutveckling och inkomstskillnader 2013–2023 – det övergripande mönstret . . .	21
Inkomstutveckling för kvinnor och män	27
Inkomstutveckling i relation till familjebakgrund	33
Inkomstutveckling och utbildningsbakgrund – förgymnasialt och gymnasialt utbildade	39
Inkomstutveckling för eftergymnasialt utbildade och betydelsen av socioekonomiska bakgrundsförhållanden – med särskilt fokus på utbildade vid Malmö universitet	49
Sammanfattande kommentarer	65
Bilaga om metodöverväganden och tillvägagångssätt	68

DELSTUDIE 3

FRÅN MARGINAL TILL MÖJLIGHET. VUXENUTBILDNINGENS ROLL I HÖGRE UTBILDNING	73
Slutsatser och reflektioner	98
Referenser delstudie 1	101
Referenser delstudie 2	104
Referenser delstudie 3	105
Begräppdefinitionsdefinitioner	107

FÖRFATTARNAS FÖRORD

ÖJÄMLIKA ÖVERGÅNGAR TILL HÖGRE UTBILDNING OCH ARBETE BLAND UNGA VUXNA I MALMÖ – TRE DELSTUDIER

Delstudierna i den här rapporten anknyter till forskningen om ungas förändrade övergångsvillkor. Liksom i andra studier som har genomförts inom ramen för kunskapsalliansen Malmöungdomars väg till arbete genom högre utbildning (Muvah) tar vi vår utgångspunkt i lokala erfarenheter och relaterar dessa till förhållanden på såväl nationell som internationell nivå. Erfarenheterna från Malmö har inte bara ett lokalt intresse. Malmö är en stad som under senare decennier genomgått en snabb omvandling – ekonomiskt, socialt och kulturellt. Förvandlingen från industristaden Malmö till utbildningsstaden har präglat utvecklingen från 1900-talets senaste decennier fram till vår tid och har skapat nya förutsättningar för den unga befolkningens övergångar från skola till arbetsliv.

Syftet med studierna¹ är att synliggöra utbildningens betydelse för unga övergångar, med särskild tonvikt på den högre utbildningen. Studierna är fristående – och kan alltså läsas var för sig – men utgör samtidigt delar av en helhet.

Den första delstudien ger en välfärdspolitisk inramning till de två efterföljande empiriskt förankrade och tematiskt mer avgränsade studierna. Här uppmärksammas särskilt utbildningens roll för att skapa likvärdiga förutsättningar och social rörlighet.

Den andra delstudien baseras på en registerbaserad uppföljning av individer som föddes under 1990-talets första hälft och därefter studerade i grundskolor och gymnasieskolor i Malmö. Vi studerar övergångsmönster i relation till uppgifter om inkomstutveckling och inkomstskillnader.

Den tredje delstudien baseras på intervjuer av studenter vid Malmö universitet

¹ Den första och andra delstudien har författats av Jonas Olofsson vid Institutionen för socialt arbete medan den tredje delstudien författats av Anne Harju, verksam vid Institutionen för barndom, utbildning och samhälle, Malmö universitet samt som vetenskaplig utvecklingsledare vid Pedagogisk inspiration, Malmö stad.

som har en bakgrund på komvux och folkhögskolor. Syftet med studien är att synliggöra vuxenutbildades erfarenheter i ljuset av universitetets arbete för breddad rekrytering och breddat deltagande. Många studenter vid Malmö universitet har en bakgrund inom vuxenutbildningen.

Vi tackar kollegorna i Muvah-teamet liksom Anders Jakobsson, Alexandru Panican och Eskil Wadensjö som har läst och gett värdefulla synpunkter på rapportens innehåll och struktur.

Jonas Olofsson och Anne Harju

Malmö mars 2026

1

DELSTUDIE 1 EN BAKGRUND OM UT- BILDNING, VÄLFÄRD OCH OJÄMLIKHET

Ungas övergångar från skola till arbetsliv är ett forskningsområde såväl som policyområde. Forskningen visar att ungas övergångar inte bara har blivit mer utdragna tidsmässigt, som en direkt följd av förlängda utbildningsperioder, utan också mer sårbara (för översikter, se bland annat Hadjivassiliou m.fl. 2019 och Puerta 2023).

Vägen till en säker etablering i arbetslivet är mindre utstakad och på många sätt mer krävande än tidigare. Arbetslösheten¹ är högre bland unga än i andra åldersgrupper samtidigt som de jobb som erbjuds ofta är mindre trygga, inte sällan tidsbegränsade och otillräckliga ur försörjningssynpunkt.

1 Ett alternativt mått som ofta används är NEET (not in employment, education or training) eller UVAS (unga som varken arbetar eller studerar) på svenska. Andelen i NEET ger enligt bedömare en mer rättvisande bild av hur många unga som har svag arbetsmarknadsförankring än det traditionella arbetslöshetsmättet eftersom en betydande andel av de som är registrerade som arbetslösa kan vara studerande som aktivt söker jobb (och därför registreras som arbetslösa i arbetskraftsundersökningarna). Andelen unga som räknas till NEET-gruppen är alltså lägre än andelen arbetslösa. Inom EU uppgick andelen i NEET i åldersgruppen 18–29 år till drygt 13 procent år 2024. I Sverige uppgick andelen till cirka 8 procent samma år. I Sverige har andelen varit relativt stabil under den senaste tioårsperioden medan andelen har minskat ganska markant inom EU, Se Eurostat (2026). Ett problem, både med det etablerade arbetslöshetsmättet och NEET, är att måtten inte ger en uppfattning om undersysselsättningens omfattning och osäkerheten i många anställningsformer, det vill säga viktiga välfärdsaspekter på jobben.

I nom forskningen finns det olika tolkningar av senare decenniernas mindre rätlinjiga övergångsmönster. Postmodernt influerade föreställningar med fokus på ungas värderingsförskjutningar och identitetsskapande konkurrerar med studier där strukturella förutsättningar för utbildning, arbete och försörjningsvillkor står i fokus. Är det så att unga i allt högre grad väljer bort det traditionella övergångsmönstret och en livsstil där lönearbete står i fokus till förmån för ett experimenterande och livsstilsupptäckande där kopplingen mellan utbildning och arbete blir mindre viktig? I den här studien är utgångspunkten snarare att ungas val och möjligheter i anslutning till övergången mellan utbildning och arbetsliv inte sker i ett socialt vakuum. Valen påverkas och formas av en rad omständigheter relaterat till familj och förhållanden på samhällsnivå. Det behöver alltså inte tolkas som att förändringsmöjligheter saknas, men att strukturella faktorer har ett betydande inflytande på individens manöverutrymme och faktiska valmöjligheter.

Utvecklingen under senare decennier kan i viss mening uppfattas som paradoxal. Vi lever i ett samhälle som är långt rikare än tidigare, om vi talar om förmågan att producera varor och tjänster och mäter den i gängse BNP-termer, men där många – inte minst unga – upplever tilltagande knapphet på resurser. Rapporter visar att de sociala klyftorna tilltar, något som återspeglas i ökad ojämlikhet i befolkningens inkomster och hälsa (se bland annat SOU 2017:47 Kommissionen för en jämlik hälsa). Det finns en bred samsyn om att unga ska ges förutsättningar att göra avgörande val kopplat till utbildning, arbete och försörjning utifrån egna intressen och förutsättningar, samtidigt som många unga upplever att valmöjligheterna begränsas alltmer.

Vägen till rörlighet, förändring och etablering går via utbildning. Det är också något som slås fast inom ramen för FN:s *Agenda 2030*.¹ Fattigdom och ojämlikhet pekas ut som hinder, såväl när det gäller att skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt som miljömässig hållbarhet. Utbildningen (delmål 4) ges en nyckelroll, inte enbart för att tillgodose kompetensbehoven utan för att skapa förutsättningar för rättvisa och social rörlighet. Möjligheterna till livslångt lärande lyfts fram och vuxenutbildningen ges en viktig roll. Det är via utbildning individer ges de resurser och verktyg som krävs för att utvecklas, orientera sig i samhället och hitta ingångar till arbetsmarknaden. Det är via utbildning och livslångt lärande som

1 FN antog i september 2015 17 globala mål för en hållbar utveckling som går under namnet *Agenda 2030*. Se <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>.

individer ska ges återkommande chanser att komma tillbaka till arbetslivet om – eller snarare när – de någon gång förlorar fotfästet. Det livslånga lärandet bygger på en gammal tradition och en föreställning om att individen i hög grad kan förekomma den sociala osäkerheten genom vad Gösta Rehn en gång i tiden kallade ”vingarnas trygghet” (Wadensjö m.fl. 1989).² Utgångspunkten var då, på 1960- och 1970-talen, en uppfattning om att tryggheten inte skulle förknippas med en livslång anställning utan med ökad omställningsförmåga, bland annat möjliggjord via återkommande utbildning (se även delstudie 3 i den här rapporten).

I dag kan vi konstatera att utbildningssystemet har expanderat oerhört kraftigt. Det gäller utbildning på alla nivåer. Särskilt gäller det utbildning på eftergymnasial nivå. Mellan år 1995 och 2024 ökade andelen av befolkningen i åldrarna 25–34 år med en högre utbildning som motsvarade minst tre år från strax under 10 procent till 31 procent (SCB 2025). Utbildningsexpansionen kan både ses som ett resultat av att vi lever i ett rikare samhälle, där mer tid kan avsättas för studier i stället för att producera vad som är nödvändigt för att tillfredsställa omedelbara försörjningsbehov, och av nya krav och tilltagande osäkerhet på arbetsmarknaden.

Senare decenniers förändrade övergångsmönster, inte minst den kraftiga utbildningsexpansionen, rymmer tendenser till minskade socioekonomiska skillnader såväl som nya ojämlikhetsmönster. Betydelsen av grundläggande utbildning och högre utbildning för ungas övergångar kan och bör därför ses i ljuset av en bredare välfärdspolitisk kontext. I det följande ska vi lyfta några centrala välfärdspolitiska begrepp och perspektiv som har relevans för hur vi ska förstå betydelsen av utbildning kopplat till ungas övergångar och etableringsvillkor.

UTBILDNING OCH VÄLFÄRDSPOLITIK

Frågor om utbildning och försörjningsvillkor har stått i fokus för de studier som har tagits fram inom Muvah genom åren. Utbildning framstår inte bara som en nyckelfaktor för att rusta individer för de krav som ställs på arbetsmarknaden,

2 Gösta Rehn som från 1940-talet arbetade som ekonom på LO, i olika utredningar på 1950-talet, som expert på OECD under 1960-talet och som också var professor på SOFI vid Stockholms universitet, och alltså var en av dem som tidigt förordade stora satsningar på vuxenutbildningen, kontrasterade uttrycket ”vingarnas trygghet” mot en annan metafor, ”musselskalets trygghet”, som han förknippade med en arbetsmarknad där man (utsiktslöst, enligt honom) försökte garantera trygga jobb genom att tillgripa allt hårdare lagstiftning kopplat till anställningstrygghet och medbestämmande.

utifrån ett anpassningsperspektiv, utan också som en avgörande förutsättning för att individer ska kunna göra aktiva och självständiga val kopplat till arbete och välfärd. Det sistnämnda talar för att det finns makt- och fördelningsaspekter på utbildning som behöver synliggöras givet att målet är att unga och unga vuxna ska ges likvärdiga möjligheter till oberoende val, det vill säga val som inte dikteras av uppväxtförhållanden och social bakgrund.

I styrdokumenterna framkommer också bredare principiella perspektiv på utbildning som tydligt anknyter till välfärdspolitiken. I regeringsformen betonas inledningsvis att utbildningen är en del av det offentliga välfärdspolitiska åtagandet:

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa. (SFS 1974:152 1 kap. 2 §)

Detta synsätt präglar också flera centrala styrdokument på utbildningsområdet. I första kapitlet i skollagen heter det exempelvis:

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. (SFS 2010:800 1 kap. 4 §)

Här presenteras således en tydlig kompensatorisk utgångspunkt. Samma utgångspunkt framkommer också i följande skrivning:

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag. (SFS 2010:800 1 kap. 8 §)

Målen för kommunal vuxenutbildning preciseras också i skollagen. Utgångspunkten är att stödja elevernas lärande, både i perspektivet av arbetslivets behov och framtida möjligheter till utbildning. Men individens förutsättningar ska alltid stå i centrum.

Utgångspunkten för utbildningen av en enskild elev ska vara elevens behov och förutsättningar.

*När det gäller kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning på gymnasial nivå ska de som har störst behov av utbildning prioriteras.*³ (SFS 2010:800 20 kap. 2 §)

I anslutning till den högre utbildningen framkommer liknande utgångspunkter i de nationella styrdokumenterna. Utbildningarnas syfte är inte enbart att erbjuda kunskaper och färdigheter som är gångbara i arbetslivet utan att odla studenternas förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar i olika privata såväl som samhällliga sammanhang – och i förhållande till den kunskapsproduktion som pågår på lärosätena. Utbildningarna ska ge förutsättningar för att följa och granska kunskapsutvecklingen på olika områden. Utbildningarnas forskningsanknytning framstår alltså som helt central. Samtidigt betonas den högre utbildningens betydelse i ett demokratiskt perspektiv. Studenternas möjligheter till inflytande över utbildningen betonas starkt. Lärosätena ska sträva efter att *bredda rekryteringen*, det vill säga bland annat rekrytera fler studenter från så kallat studieovana miljöer. Men styrdokumentet talar också för ett bredare välfärdspolitiskt syfte. I högskolelagen⁴ heter det:

Högskolorna ska i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet ska jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iaktas och främjas. (SFS 1992:1434 1 kap. 5 §)

Rättvisa och social välfärd för nuvarande och kommande generationer liksom ökad jämställdhet mellan kvinnor och män är alltså centrala mål för den högre utbildningen och forskningen. I högskoleförordningen framhålls också betydelsen

3 I förordningen om vuxenutbildningen framgår hur urvalet ska göras om antalet sökande överstiger antalet tillgängliga utbildningsplatser. De som saknar gymnasieexamen, som är eller riskerar att bli arbetslösa eller som behöver utbildningen för framtida yrkesutövning tillhör de som ska prioriteras vid urvalet (SFS 2011:1108 3 kap. 7 §).

4 Högskolelagen liksom högskoleförordningen (SFS 1992:100) innehåller bestämmelser för de högskolor och universitet som staten är huvudman för.

av socialt stöd till studenterna under studietiden, något som inte bara motiveras utifrån önskemål om att underlätta övergången till arbetslivet utan också för att befrämja elevers välmående och hälsa. Här finns en kompensatorisk utgångspunkt i anslutning till målen om *breddat deltagande*. Studenter från mindre resursstarka miljöer – socialt och hälsomässigt – behöver ett kompletterande stöd för att fullfölja utbildningarna som går utöver vad som erbjuds via traditionell undervisning (SFS 1993:100 1 kap. 14 §).

Ett perspektiv på den högre utbildningens växande betydelse, särskilt under det senaste halvsekle, handlar om att akademiska institutioner fått en allt större betydelse för att utbilda yrkesgrupper som är helt centrala för välfärdsstaten, allt från lärare till socionomer och sjuksköterskor (Olofsson 2012 och Brante 2013). Det handlar inte om några nya yrkesgrupper utan om en ”akademisering” av redan etablerade yrkesgrupper. Samtidigt kvarstår en statusuppdelning i förhållande till lärosätenas äldre professioner, exempelvis läkare och jurister. De ”nya” yrkena karakteriseras ibland som semiprofessioner, i betydelsen yrken som ställer krav på avancerade kunskaper och färdigheter men som inte ger samma frihetsgrader för yrkesutövarna som äldre akademikeryrken (se bland annat Etzioni 1969). Dessa skillnader bidrar inte bara till en mer eller mindre synlig rangordning av lärosäten efter status och utbildningsinriktning utan påverkar också yrkenas anseende och inkomstutveckling (se exempelvis Brezis & Hellier 2018 och Kumar Jha & Wharton 2023). Spännvidden är stor mellan olika utbildningsområden – också kopplat till den högre utbildningen. Det kommer att framgå i den här rapporten (delstudie 2). Men det kommer också att framgå att uppdelningen följer ett genusrelaterat mönster. Kvinnodominerade yrkesområden värderas generellt sett lägre.

VÄLFÄRDSPOLITIK OCH FÖRDELNINGSRÄTTVISA

Talar vi om utbildning i ett bredare rättvise- och jämlikhetsperspektiv hamnar vi alldeles i närheten av frågor som är helt centrala för välfärdspolitiken, frågor som berör sociala villkor och möjligheter till inflytande. Ytterst handlar det om hur samhällsresurser fördelas. Mottagaren av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne, den indiske ekonomen och filosofen Amartya Sen, är en av vår tids mest inflytelserika välfärdsteoretiker (se bland annat Sen 2010). Han har bland annat pekat på vilken betydelse de demokratiska politiska institutionerna har för att åstadkomma effektivitet och en rimlig fördelning av samhällets resurser. Han konstaterar till exempel att svält

och hungersnöd inte längre är ett uttryck för bristande produktionsförmåga utan för snedvriden fördelning. Fattigdom är ytterst – oavsett var den existerar – ett uttryck för politiska ställningstaganden.

Men det är också en annan aspekt som gör att det är viktigt att lyfta fram Amartya Sens bidrag till välfärdsforskningen: Han har argumenterat för ett närmande mellan välfärdsbegreppets objektiva och subjektiva innebörd. Han skiljer mellan funktioner och förmågor (*capabilities*). Med det förstnämnda begreppet avses basala välfärdsaspekter som inkomstnivå och hälsa. Med det senare begreppet – förmågor – avses individens möjligheter att tillgodose sina egna subjektivt upplevda anspråk. Här har utbildningen en nyckelroll. Det handlar således både om tillgången på resurser och om inkomstfördelningen och maktrelationerna i samhället – kort sagt om och hur människor kan påverka sin livssituation.

Följer vi Amartya Sen i spåren kommer vi ofrånkomligen in på frågor om inkomstfördelning och fördelningsrättvisa. Rättvis inkomstfördelning anknyter till begreppet *proportionalitet*, det vill säga en fördelning av inkomsterna som går att motivera sakligt med utgångspunkt från olika medborgares bidrag till samhällsekonomin. En inkomstfördelning som i betydande grad påverkas av ärvda tillgångar, ojämställda förhållanden mellan kvinnor och män, diskriminering av personer med utländsk bakgrund och tillfälliga knapphetsvärden på tillgångar som fastigheter och aktier kan inte betraktas som rättvis i denna bemärkelse. Politiska insatser som motverkar sådana effekter på inkomstfördelningen höjer fördelningsrättvisan, men reducerar välfärden för vissa individer i den mån de till exempel tvingas betala högre skatter och avstå från konsumtion.

Rättvisa och fördelning hänger ihop. Om förhållanden som strider mot proportionalitetsprincipen ska åtgärdas så krävs något slags omfördelning av resurser. Det innebär alltså att några som i utgångsläget har mindre resurser får mer medan andra som har mer får mindre. Här närmar vi oss en i det närmaste tidlös fråga om relationen mellan rättvis fördelning och individuell frihet. Förutsätter fördelningsrättvisa alltför långtgående inskränkningar av den enskildes frihet?

En av dem som ingående undersökt frågor av detta slag är den välrenommerade amerikanske välfärdsteoretikern och filosofen John Rawls. Utgångspunkten för Rawls i boken *En teori om rättvisa* (1999) var att rättvisan inte kan skiljas från frihetsbegreppet. En optimal fördelningsrättvisa kan bara uppstå om vi bortser från de faktorer som påverkar dagens inkomstfördelning: arv, förmögenheter,

kön, migrationsbakgrund, utbildning och begåvning. Om vi i stället utgår från en situation där alla kan forma sina livsval oberoende av nuets restriktioner, om vi föreställer oss att vi gör valet utan att känna till dess konsekvenser, bakom en slöja av okunnighet (*behind a veil of ignorance*), hur skulle samhället se ut då? Först och främst talar Rawls om *fribetsprincipen*. Vi skulle välja att leva i ett samhälle som är öppet, präglad av social rörlighet och som garanterar tillträde till olika samhällspositioner. Dessutom skulle vi vilja leva i ett samhälle som garanterar de svagaste grupperna bästa möjliga sociala trygghet, främst därför att vi inte vet något med säkerhet om våra egna framtida försörjningsvillkor. Här finns alltså, enligt Rawls, ett fullt rationellt och närmast egennyttigt motiv för att minimera inkomstspridningen.

Men Rawls talade också om *olikhetsprincipen*. Han utgick ifrån att skillnader i inkomstvillkor och förmögenhetsfördelning var motiverade så länge som de bidrog till en hög ekonomisk tillväxt och bättre sociala villkor för de fattigaste i samhället. Liksom Amartya Sen argumenterade Rawls för jämlika förutsättningar snarare än jämlikt utfall eller en absolut jämn inkomstfördelning. Men John Rawls analyser kan naturligtvis tas till intäkt för att motivera en långtgående utjämning av inkomsterna. Huvudprincipen är återigen att olikheter i inkomstfördelning enbart kan försvaras så länge de förbättrar levnadsstandarden för den del av befolkningen som är fattigast.

Det kan i sammanhanget noteras att inte heller Karl Marx på sin tid förordade en helt jämn inkomstfördelning, det vill säga en fördelning som inte beaktade skillnader i olika individers arbetsinsatser. Först i en mer avlägsen framtid såg Marx framför sig möjligheten att helt frikoppla fördelningen från individers bidrag till produktionen eller vad han kallade samhällets totalarbete:

...när arbete inte längre bara är ett medel för försörjning utan det mest centrala behovet i livet; när produktivkrafterna har utvecklats med individers allsidiga utveckling och när de gemensamma tillgångarna är mer obegränsade...(först då gäller): Av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov!

(Tucker 1978, s. 531)

För Marx låg kapitalismens civilisatoriska bidrag, kopplat till mänsklighetens utveckling, just i utvecklingen av produktivkrafterna, något som skulle underlätta övergången ”från nödvändighetens till frihetens rike”.

Flera välfärdsteoretiker har brottats med frågor om vad som kan betraktas som grundläggande mänskliga behov och hur långt inkomstjämnings bör drivas. Går det över huvud taget att definiera några mänskliga behov som överskrider tid och rum? Ja, om vi talar om husrum, frisk luft, hälsa och individuell frihet som förutsättningar för meningsfullt liv. Utan hälsa och personlig frihet är det svårt att föreställa sig ett drägligt liv. Enligt Ian Gough, en brittisk socialforskare, kan dessa välfärdsaspekter betraktas som universella och alla nationer som gör anspråk på att tillgodose sina medborgares välfärd måste därför ägna stor kraft åt att skapa förutsättningar för att tillfredsställa dessa behov (Gough 2000). Det handlar då om allt från aktiv miljöpolitik till socialpolitik. Utgångspunkten är följaktligen att välfärden förutsätter att vissa grundläggande och universella behov tillgodoses. Och för att detta ska bli möjligt måste också medlen för att tillgodose behoven betraktas som universella.

VÄLFÄRDENS MATERIELLA OCH IMMATERIELLA ASPEKTER

Vi tänker oss oftast att välfärdspolitik handlar om att påverka individens ekonomiska försörjningsvillkor. Olika insatser i snäv socialpolitisk mening syftar till att motverka skilda försörjningshinder. Försörjningshindren kan i sin tur vara relaterade till individens tillgångar eller egenskaper (inklusive fysisk och psykisk förmåga), samhällets resurser, arbetsmarknadens funktionssätt och ekonomiska makt- och fördelningssystem. Men efter hand har välfärdspolitikens uppgifter utvidgats till att tillgodose bredare samhällsbehov, bland annat av utbildning, sjukvård och bostäder. Avsikten har blivit att påverka allt fler aspekter av livet. Välfärdspolitik handlar alltså inte längre enbart om akut och punktvis fattigdomsbekämpning, åtminstone inte i de västeuropeiska länderna, utan också om att påverka resursfördelning, möjligheter till lärande, livskvalitet och möjliggöra ökad delaktighet hos individer med små inkomster och svag arbetsmarknadsförankring.

Välfärden omfattar både materiella och immateriella aspekter. Frågan är då varför försörjningsaspekten nästan alltid kommer i förgrunden. I välfärdspolitikens barndom handlade det om att alla människor skulle garanteras ett minimum av understöd för att möjliggöra överlevnad i extremt utsatta situationer. Efter hand har den politiska ambitionsnivån höjts och den lägsta standard som ska garanteras medborgarna har i de flesta västerländska länder justerats upp i takt med – och under vissa skeden till och med snabbare än – den allmänna välfärdens ökning.

Men välfärdspolitik har också motiverats med icke-ekonomiska utgångspunkter, i synnerhet under senare decennier. Insikten om att ett gott liv inte kan reduceras till en fråga om materiell konsumtion har gjort att frågor om utbildning, gemenskap, god miljö och möjligheter till inflytande har fått en allt större betydelse. Denna syn återspeglas till exempel i FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Här inkluderas olika sociala, politiska och ekonomiska rättigheter:

Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.

(Ur Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel nr 25)

FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, som antogs 1948, omfattar också artiklar om rätten till arbete (nr 23), rätten till fritid (nr 24) och rätten till kostnadsfri utbildning (nr 26).

Breddningen av välfärdspolitikens syften från att handla om livets nödtröft – via stöd till arbetsförmögna, pensionärer, sjuka och arbetslösa – till att inkludera utbildning, rätten till arbete och politisk delaktighet, är naturligtvis ett uttryck för ökade ekonomiska resurser och att demokratierna i högre grad blev mer socialt och folkligt förankrade. Men det är samtidigt viktigt att inte förlora det historiska och rumsliga perspektivet. Sociala problem- och riskbilder förändras över tid, som ett resultat både av samhällsförändringar och av nya idéer och normer. Det som framstår som ett individrelaterat problem utan välfärdspolitisk relevans i en tid kan därför uppfattas som ett socialt problem i en annan tid.

Absolut och relativ fattigdom

Välfärdspolitikerna har som direkt eller indirekt syfte att motverka utanförskap och fattigdom. Men hur fattigdom ska identifieras är inte självklart, i synnerhet inte när vi analyserar förändringar över en längre tidsperiod och jämför förhållandena i olika länder.

Fattigdomsbegreppets absoluta innebörd står i nära förbindelse med grundläggande behov: tillgången på mat, kläder och husrum. Med fattigdom kan vi också avse social exkludering eller marginalisering, som antyder ett utanförskap eller en brist på sociala nätverk som gör individen sårbar. I båda dessa hänseenden

handlar det om fattigdom i dess absoluta mening som har mycket negativa återverkningar ur välfärdssynpunkt.

Men fattigdomens karaktär skiljer sig naturligtvis åt över tid och rum. Fattigdom i rika länder som Sverige och USA har en annan innebörd och andra uttrycksformer än fattigdom i fattiga länder – eller för den delen den fattigdom som fanns i Sverige och USA för hundra år sedan. Det innebär emellertid inte att fattigdomen har mindre negativa återverkningar ur välfärdssynpunkt. Fattigdomens stigmatiserande effekter kan vara nog så starka i samhällen där så mycket av individers status och identitet byggs upp kring konsumtionsstandarden. Men vi ska inte heller blunda för den ofärd som döljer sig mitt i västvärldens överflöd – det handlar om grupper med låg konsumtionsstandard, begränsad läs- och skrivkunighet, om hög spädbarnsdödlighet, missbruk och oönskade tonårsgraviditeter – och som också återspeglar olika nationers relativa tolerans för inkomstskillnader.

Forskningen talar för ett samband mellan individers välbefinnande, tilliten till samhällsinstitutioner och inkomstfördelningen i samhället som helhet (för översikter, se exempelvis Lindert 2005 och Prado 2018). När man kontrollerar för en uppsättning faktorer – som inkomstnivå – visar det sig att en stor inkomstspridning inte bara tenderar att skapa större motsättningar och kriminalitet utan också minskar medborgarnas förnöjsamhet med tillvaron allmänt sett. Detta kan i sin tur bidra till att förklara välfärdsstatens popularitet. Återkommande undersökningar i Sverige och andra länder med relativt höga skatter visar att uppslutningen bakom välfärdsstaten är stark, även bland medel- och höginkomsttagare, trots att vi under en längre period har upplevt allt större välfärdsutmaningar (se exempelvis Greve 2024).⁵

Fattigdomens betydelse i dag

Fattigdom drabbar inte olika individer blint, oberoende av social bakgrund, kön, etnisk tillhörighet och ålder. I det kapitalistiska industrisamhällets barndom vid förra sekelskiftet bar fattigdomen ett tydligt klassmärke. Det var arbetarklassen i de växande städerna som gav fattigdomen ett ansikte. Till detta ska emellertid läggas en generationsaspekt. Äldre och arbetsoförmögna människor dominerade i fattigvårdskön.

⁵ I Sverige har sociologen Stefan Svallfors genomfört flera studier på området. Se till exempel Svallfors (2013).

I dag ser bilden annorlunda ut i Sverige och i andra rika länder. Sambandet mellan fattigdom och social struktur är mer komplext, men ändå fullt tydligt. De som har en tryggare ställning på arbetsmarknaden med fasta anställningar är relativt väl skyddade från fattigdom och nöd. Det är de som står utanför – eller som rättare sagt inte får tillträde till arbetslivet – och de som är hänvisade till otrygga och tidsbegränsade jobb som drabbas av de största försörjningssvårigheterna. Det kan handla om ensamstående kvinnor med barn, om långtidssjuka, om personer med olika funktionsvariationer, om invandrare och om ungdomar som har svårt att få ett jobb efter att ha slutat skolan. Generellt sett är grupper med svag utbildning – i betydelsen avsaknad av fullbordad gymnasieutbildning – överrepresenterade bland de som kan räknas som fattiga. Det sistnämnda hänger samman med grundläggande förändringar i arbetslivet och nya kvalifikationskrav (Muvah 2024).

Fattigdomens fördelning mellan generationer har också förändrats. De som lämnar arbetsmarknaden av åldersskäl är i dag ofta i en ekonomiskt relativt förmånlig ställning, inte bara på grund av kompensatoriska pensionssystem utan också på grund av en förmögenhetsuppbyggnad under en lång förvärvsaktiv fas i livet. Ungdomars och unga vuxnas ekonomiska positioner har däremot försämrats under senare decennier, vilket brukar uttryckas som att den intergenerationella ekonomiska mobiliteten har minskat (se exempelvis Berman 2022). I absoluta termer betyder det att ungas inkomster och förmögenheter inte ökar lika mycket som tidigare generationers. De viktigaste förklaringarna är en minskad produktivitet jämfört med ”rekordåren” under de första decennierna efter andra världskriget, vilket återspeglas i lägre ekonomisk tillväxt och svagare inkomstutveckling, och växande inkomstklyftor sedan 1980- och 1990-talen.⁶ En ny studie visar exempelvis att andelen svenska unga vuxna i åldrarna runt 30 år som uppnått samma realinkomst som sina föräldrar, när föräldrarna var i samma ålder, minskade från närmare 90 procent i början av 1980-talet till 65 procent 30 år senare (Juuti och Kanninen 2024). Studier visar också tydliga samband mellan minskad intergenerationell rörlighet, å ena sidan, och ungas upplevda välbefinnande å andra sidan. Studierna talar för negativa hälsoeffekter,

6 I en rapport som i skrivande stund ges ut av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) bekräftas inte bara att inkomstklyftorna har ökat påtagligt i Sverige, utan författarna till rapporten pekar också på en minskad inkomströrlighet över tid. De med lägst disponibla inkomster rör sig i allt mindre utsträckning uppåt i inkomstfördelningen. Studien avser utvecklingen av disponibla inkomster för individer i åldrarna från 25 år och uppåt. Se Bergh m.fl. ”Fast i fattigdom? Du är inte ensam – allt färre klättrar i inkomst”. DN Debatt 2025-12-09.

framför allt ökad oro och ångest, både relaterat till växande inkomstskillnader, och relaterat till svagare intergenerationell mobilitet (Elgar m.fl. 2024).

I en svensk studie framhålls att den intergenerationella mobiliteten har påverkats särskilt negativt under kriser, till exempel under det tidiga 1990-talet och under finanskrisen 2008–2009. Det var också unga med låg utbildning som påverkades mest negativt. Kriserna bidrog alltså inte bara till ökad inkomstjämlighet utan också till lägre intergenerationell rörlighet (Nybom & Stuhler 2021). Framtida forskning får visa om krisen i samband med pandemin i början av 2020-talet får likartade långsiktiga effekter (Muvah 2023).⁷

UTBILDNING OCH INTERGENERATIONELL RÖRLIGHET

Ett centralt välfärdspolitiskt mål är följaktligen att skapa likvärdiga förutsättningar, det vill säga den sociala bakgrunden ska inte predestinera karriärvägar och möjligheter i livet. Ambitionen har exempelvis varit och är fortsatt att bryta kopplingen mellan ungas utbildningsval och föräldrarnas tidigare utbildningserfarenheter. Trots dessa ambitioner talar det mesta för att målen långt ifrån infrias. Det sistnämnda betonas bland annat av OECD i *Education at a Glance* (2025). I rapporten talas det om att ”familjebakgrunden fortsätter att avgöra utbildningsvalen mellan generationerna” (OECD 2025, s. 59). Man lyfter fram uppgifter som belyser hur ungas utbildningsval påverkas av föräldrarnas utbildningsnivå. Inom OECD som helhet – och inte minst i Sverige – har vi haft en påtaglig utbildningsexpansion sedan 1990-talet. Andelen som påbörjar högre utbildning har som framgått tidigare mer än fördubblats, även om den uppåtgående trenden mattats av. Samtidigt kvarstår en betydande ojämlikhet i rekryteringen. Unga som har eftergymnasialt utbildade föräldrar påbörjar eftergymnasial utbildning i mycket större utsträckning än unga som har föräldrar som saknar erfarenheter av högre utbildning.

Uppgifterna i OECD-rapporten borde inte förvåna. Det är väl belagt i både internationell och svensk forskning att det finns en stark intergenerationell komponent kopplat till ungas utbildningsval och utbildningsprestationer. Vårdnadshavarnas utbildningsmässiga och ekonomiska resurser har ett betydande inflytande på ungas utbildningsvägar, arbetsmarknadsetablering och livsinkomster.

⁷ Sysselsättningseffekterna bland unga i Sverige i samband med pandemin var relativt små jämfört med andra länder. Se till exempel Andersson & Wadensjö (2022).

Den sociala mobiliteten mellan generationer är alltså begränsad. Forskare använder ett grovt mått för att synliggöra i hur stor utsträckning ungas ekonomiska villkor påverkas av föräldrarnas inkomstförhållanden, den så kallade *intergenerationella inkomstelasticiteten*. Måttet anger hur mycket av en individs inkomstutveckling som förklaras av pappans eller mammans inkomstnivå och är det vanligaste sättet att mäta inkomströrligheten mellan generationerna. Om elasticiteten är låg har föräldrarna ett begränsat inflytande på barnens inkomstutveckling. Det omvända gäller om elasticiteten är hög. En rad studier har visat att inkomstelasticiteten har varit högre i mer ojämlika länder som USA än i de skandinaviska länderna med en mer jämn fördelning av inkomsterna efter skatter och transfereringar (Gregg m.fl. 2017). Förändringarna på arbetsmarknaden och de mer oförmånliga villkoren för lågutbildade generellt, även i ett land som Sverige, talar emellertid för att den intergenerationella inkomströrligheten kan ha minskat under senare decennier.

Ju högre inkomstjämlighet, desto lägre ekonomisk rörlighet. Men det finns mönsterbrytande undantag. Familjebakgrunden är inte hundra procentigt determinerande, men genomsnittligt mycket betydelsefull. Den amerikanske historikern och socialforskaren Richard Rothstein har uttryckt det som att ”ödet bestäms inte av demografin, men elevers familjeförhållanden har ett betydande inflytande på deras relativa och genomsnittliga prestationer” (Rothstein 2004).

Barn och unga som växer upp i ekonomiskt och utbildningsmässigt resurssvaga miljöer påverkas inte enbart i termer av svagare utbildningsprestationer och inkomstutveckling. Forskningen talar som antytt tidigare för ett samband mellan inkomstnivå, hälsotillstånd och förväntad livslängd. Sambanden sammanfattas ofta med uttrycket utbildningens *hälsogradient*, vilket helt enkelt betyder att det finns en positiv korrelation mellan utbildningslängd och hälsostatus (se Conti m.fl. 2010). Även i Sverige har sambanden uppmärksamats, inte minst av socialmedicinskt och folkhälsovetenskapligt inriktade forskare (se bland annat Lager & Bremberg 2013 och Kommission för ett socialt hållbart Malmö 2013).

Utbildningen kan påverka hälsotillståndet genom att öka den kognitiva förmågan, förmågan till självkontroll och ansvarstagande. Men utbildningen har rimligen också en indirekt betydelse genom att underlätta individens arbetsmarknadsetablering. Utbildningen bidrar till tryggare och högre inkomster, något som också har positiva hälsoeffekter. Utbildningens fattigdomsmotverkande funktion har en omedelbar hälsorelaterad betydelse, både för vuxna och barn. Den amerikanske ekonomen James Smith har skrivit om ”friska kroppar och

tjocka plånböcker” (Smith 1999 & 2004). Nobelpristagaren Paul Krugman talade i sammanhanget om att ”fattigdomen är ett gift” (Krugman 2008).

Enligt neurologiska och socialmedicinska studier är sambandet mellan fattigdom och ohälsa inte i första hand en effekt av ansvarslöst individuellt leverne eller att låginkomsttagare i högre grad än andra röker, dricker alkohol eller odlar skadliga matvanor. Barn som föds i fattiga familjer lider redan från början i större utsträckning av kroniska ohälsotillstånd som astma, diabetes och epilepsi jämfört med barn med mer välbeställda föräldrar. Ofullständig närings- och syretillgång under fosterstadiet bidrar inte enbart till låg födelsevikt utan evidensen talar också för ökade risker för hjärt- och kranskärslsjukdomar, slaganfall, diabetes och andra sjukdomar i högre åldrar. Barn som växer upp i socialt och ekonomiskt utsatta familjer utsätts dessutom för ohälsosamma nivåer av stresshormoner. Forskare menar att detta i sin tur kan leda till en försvagad neurologisk utveckling som påverkar minnesfunktioner och språklig utveckling. Detta förhållande kan, enligt amerikanska forskare, bidra till att förklara att över 40 procent av barn födda i låginkomstfamiljer i USA förblir låginkomsttagare. Förutsättningarna att klara skolan försvagas och det leder i förlängningen till en svagare förankring arbetsmarknaden (Marsh 2011).

Den socialmedicinska och neurologiska forskningen stärker intrycket av att det finns en förbindelselänk mellan individers kognitiva, emotionella och sociala utveckling. Slutsatsen är att skolan bör fokusera på hela livssituationen, inte enbart på akademiska färdigheter. Även föräldrarnas villkor bör beaktas i skolans arbete.⁸ Ett bredare perspektiv på välfärd bekräftar att små barns kognitiva utveckling gynnas av socialpolitiska reformer som lindrar föräldrarnas ekonomiska utsatthet (National Institute of Health 2022).

I delstudie 2 ska vi följaktligen studera ungas övergångsmönster i Malmö med särskilt fokus på inkomstutveckling i relation till utbildningsbakgrunden. Vi kommer att ha ett särskilt fokus på de intergenerationella sambanden, det vill säga hur föräldrarnas sociala status påverkade utbildningsval och inkomstutveckling.

⁸ De förändrade förutsättningarna för skolväsendet under senare decennier, med särskilt fokus på erfarenheterna i Malmö, behandlas i Jakobsson & Johansson (2020).

2

DELSTUDIE 2 **EN PANELSTUDIE OM** **INKOMSTUTVECKLING OCH** **INKOMSTSKILLNADER BLAND** **NITTIOÅRIGER I MALMÖ MED** **OLIKA UTBILDNINGSBAKGRUND**

Delstudie 2 baseras på inkomstuppgifter om nittioåringar som har gått i skola i Malmö. Uppgifterna täcker åren 2013–2023, det vill säga en tioårsperiod.¹ Studien är ett exempel på en panelstudie.

- I panelstudier mäts ett eller olika tillstånd för samma individer – till exempel uppgifter om utbildning, inkomst eller sjukdom – vid flera olika tidpunkter. Vid tvärsnittsstudier görs mätningar vid ett specifikt tillfälle, vilket ger en ögonblicksbild av förhållandena.
- I panelstudier mäts förändringar av enskilda variabler såväl som interaktionen mellan variabler – det vill säga samspelet mellan det vi mäter (individernas olika förhållanden och förutsättningar) under uppföljningsperioden. Vid tvärsnittsstudier kan vi bara säga något om relationerna vid en bestämd tidpunkt.
- I vissa panelstudier kan man urskilja ålderseffekter (vi blir äldre och det påverkar vad vi gör och våra levnadsförhållanden), kohorteffekter (olika omständigheter kopplat till det "sociala rummet" på lokal och samhällelig nivå påverkar villkoren för individer i en bestämd population) och periodspecifika effekter (särskilda händelser kan få långvarig betydelse, till exempel pandemin).
- Fokus ligger på grupp-specifika och genomsnittliga förändringar snarare än förändringar på individnivå. Syftet är att urskilja förändringsmönster och trender.

¹ Mer om metodöverväganden och metodval finns i bilagan i anslutning till delstudie 2.

Studien baseras på uppgifter från Muvah-databasen.¹ Muvah-databasen innehåller uppgifter på individnivå, så kallade registerdata, om personer som föddes på 1990-talet och gick i grund- och gymnasieskolor i Malmö stad. Uppgifterna i databasen sträcker sig fram till år 2023. I databasen finns också en mängd olika uppgifter om vårdnadshavarna, om deras utbildning och inkomstförhållanden från 1990-talet och framåt.

Vi använder uppgifter om förvärvsinkomster, det vill säga arbetsinkomster², bland individer som föddes åren 1993 och 1994 och som har gått i såväl grundskola som gymnasieskola i Malmö. Individer som helt saknade registrerad inkomst 2023 ingår inte i studiepopulationen.³ För att ingå i undersökningen ska individerna ha haft minst 1 000 kronor i arbetsinkomst respektive år. Individer med en årsinkomst som översteg två miljoner kronor har exkluderats, allt för att minska risken för att felaktiga registeruppgifter och extremvärden snedvrider resultatet.⁴ Det är viktigt att notera att vi studerar bruttoinkomster, inte inkomster efter skatt och transfereringar (så kallade disponibla inkomster). Syftet här är dels att spegla sambanden mellan utbildning och förankring på arbetsmarknaden, dels att synliggöra inkomstspridning mellan individer i relation till kön, familjebakgrund och socioekonomisk bakgrund. Förvärvsinkomster utgör i båda fallen ett centralt mått.

I studien följs nästan 5000 individer födda 1993 och 1994 som gått i grundskola och gymnasium i Malmö, under en 10-årsperiod. Det första uppföljningsåret är när individerna är 19 och 20 år.

1 Studierna inom Muvah baseras på en överenskommelse mellan Malmö stad och Malmö universitet. Fokus ligger på uppföljningar av tidigare elever på stadens grund- och gymnasieskolor.

2 Framöver talar vi växlingsvis om förvärvsinkomster och arbetsinkomster, men avser alltså samma sak: bruttoinkomster relaterat till förvärvsarbete.

3 Motivet är bland annat att exkludera personer som jobbade i Danmark och personer som hade flyttat till annat land (men som finns kvar i registren).

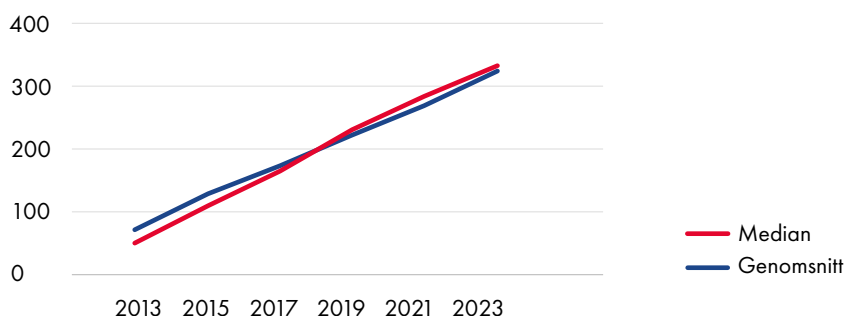
4 I praktiken var det enbart två individer som hade inkomster som översteg två miljoner kronor det sista uppföljningsåret. Drygt 20 individer hade inkomster som översteg en miljon kronor.

Ser vi till studiepopulationens sammansättning är fördelningen mellan män och kvinnor i stort sett jämn. Fyra av tio av individerna som ingår i urvalet har utländsk bakgrund, 27 procent var födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar och 13 procent födda utomlands. Totalt består studiepopulationen av 4 799 individer som följs under åren 2013, 2015, 2017, 2019, 2021 och 2023, det vill säga under en tioårsperiod.

INKOMSTUTVECKLING OCH INKOMSTSKILLNADER 2013–2023 – DET ÖVERGRIPANDE MÖNSTRET

Inledningsvis ges en översiktlig bild av inkomstutvecklingen under perioden. Individerna var 20–21 år i början av undersökningsperioden och 30–31 år det sista uppföljningsåret. Inkomstutvecklingen var mycket snabb.

ARBETSINKOMSTER – MEDIAN OCH GENOMSNI TT

Figur 1. Arbetsinkomster i tusental kronor 2013–2023 – genomsnitt och median respektive år (N=4799)

Som framgår av Figur 1 mångdubblades förvärvsinkomsterna under tioårsperioden. Den viktigaste förklaringen till den snabba ökningstakten är att vi mäter inkomsterna för individer som var mitt uppe i övergången från skola till arbetsliv. Uppföljningsperioden täcker för flertalet inledningen såväl som avslutningen på transitionen skola–arbetsliv. Det första och andra uppföljningsåret – 2013 och 2015 – var andelen som var etablerad på arbetsmarknaden relativt begränsad. Låga genomsnittliga inkomster återspeglar att många hade extrajobb och feriearbeten vid sidan av studier. Spridningen av inkomster var betydande,

men ändrade karaktär. Etableringsgraden ökade efter hand, först bland gymnasieutbildade och sedan bland eftergymnasialt utbildade. Det är först i slutet av uppföljningsperioden som flertalet av dem som hade högre utbildning hade tagit steget över till arbetslivet.

Skillnader mellan medelinkomster och medianinkomster är ett uttryck för vad statistiker kallar för sned fördelning, det vill säga en förskjutning av tyngdpunkten i fördelningen mot lägre eller högre inkomster som avviker från normalfördelning. Medianinkomsten delar populationen i två delar och utgör den mittersta inkomsten när vi sorterat individerna i studiepopulationen i stigande ordning. Som framgår av Figur 1 var medianinkomsten lägre än medeltalet för arbetsinkomsterna de första åren, men från och med 2019 var medianinkomsten något högre än medelinkomsten, vilket indikerar en förskjutning från negativ till svagt positiv snedfördelning. Det sistnämnda illustrerar en förändrad inkomstspridning under undersökningsperioden. Fler individer fick högre inkomster samtidigt som ett minskat antal hade extremt låga inkomster.

Mått på inkomstspridning

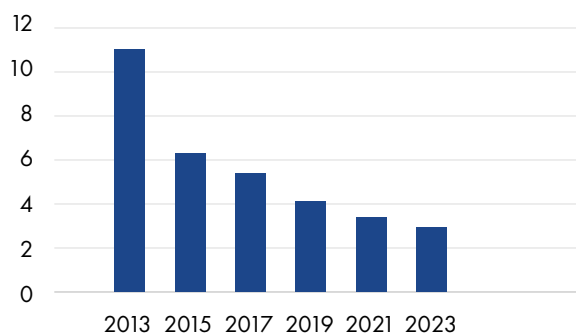
Förändringen i spridningen av inkomsterna kan bland annat utläsas i relationerna mellan höga och låga inkomstpercentiler, i det här fallet kvoten mellan den åttionde och tjugonde procentenheten, den så kallade P80/P20-kvoten. 80 procent av individerna hade en förvärvsinkomst som understeg P80 medan 20 procent hade en inkomst som understeg P20. Kvoten minskade från strax under 11 år 2013 till knappt 3 år 2023 (se Figur 2 nedan). Jämför vi med P90/P10-kvoten framstår den minskade spridningen som än mer dramatisk. Den procentenhet av individerna som hade en arbetsinkomst som översteg 90 procent av samtliga individers arbetsinkomster (P90) det första inkomståret 2013 hade 25 gånger högre inkomster än den procentenhet som enbart hade högre inkomster än 10 procent av individerna (P10). Kvoten mellan P90 och P10 minskade därefter till 7 år 2023.

■ Inkomstskillnaderna minskade betydligt under perioden eftersom de med ● lägst inkomster hade en snabbare inkomstökning än de med högre inkomster. Samtidigt uppstod nya typer av skillnader mellan grupper, även om den totala inkomstspridningen minskade

Uppgifterna illustrerar att inkomsterna ökade för personer som under inledningen av perioden hade låga förvärvsinkomster. Inkomsterna bland de som inledningsvis tillhörde de lägre inkomstsegmenten ökade snabbare än inkomsterna för dem som inledningsvis tillhörde den övre inkomsthälvan. Men spridningen minskade parallellt med att nya ojämlikhetsmönster uppstod.⁵

Som jämförelse kan nämnas att P90/P10-kvoten på den svenska arbetsmarknaden som helhet för personer i åldrarna 18–68 år uppgick till 2,20 2023. Lönespridningen har ökat sedan 1990-talet, enligt de uppgifter som Medlingsinstitutet redovisar (Medlingsinstitutet 2025). Spridningen är större bland unga än bland medelålders.

INKOMSTSPRIDNING – P80/P20-KVOTEN

Figur 2. Kvoten mellan P80 och P20 2013–2023 (N=4799)

Utgår vi till att börja med från uppgifterna i Figur 1 finns det flera förklaringar till den snabba genomsnittliga inkomstökningen. En av de viktigare är att andelen studerande minskade. Det första uppföljningsåret (2013) var 71 procent studerande. Sysselsättningsgraden⁶ uppgick enbart till 54 procent. Uppgifterna om inkomstspridningen 2013 säger alltså inte så mycket om de förhållanden som på-

5 Ojämlikheten är störst kopplat till fördelningen av kapitalinkomster, men kapitalinkomster berörs alltså inte i denna undersökning.

6 Med sysselsättningsgraden avses andelen förvärvsarbetande av det totala antalet individer i studiepopulationen.

verkar inkomstutveckling och inkomstspridning för unga på arbetsmarknaden. Jämförelserna i Figur 2 (ovan) och Figur 3 (nedan) baseras inte heller på en viktning av inkomsterna för respektive percentiler och kvintiler⁷ i förhållande till arbetad tid. Personer i övre inkomstskikten arbetar i allmänhet fler timmar och det kan vi alltså inte kontrollera för här. Men med stigande ålder och ökat arbetskraftsdeltagande minskar skillnaderna i arbetad tid och det innebär att andra faktorer, till exempel utbildning, får större betydelse när vi ska förklara inkomstskillnaderna mellan individerna i studiepopulationen. Redan 2015 hade andelen studerande minskat till 44 procent för att därefter sjunka till 12 procent 2023, medan sysselsättningsgraden ökade till 68 procent 2015 för att sedan stiga ytterligare till 91 procent 2023.

Sammanställningen av populationen med avseende på individernas utbildning förändrades också. Andelen med högre utbildning och relativt höga förvärvsinkomster ökade. Samtidigt är det återigen viktigt att vara medveten om att avkastningen på högre utbildning kom med viss förskjutning, inte bara på grund av den tid det tar att fullfölja en utbildning utan också på grund av att många unga väljer att ta ett sabbatsår efter gymnasieskolan. Det sistnämnda uppmärksammas bland annat av OECD, som menar att det kan få negativa följder för både berörda individer och samhället i stort, via minskade inkomster och ökade genomströmningsproblem på eftergymnasial nivå (OECD 2025). Det noteras exempelvis att endast fyra av tio studenter i Sverige avslutar en akademisk utbildning med fullbordat resultat inom ramen för ordinarie programtid. Det är en låg nivå, men inte något unikt svenskt fenomen. Även kopplat till studerande i Malmö har det konstaterats att ofullbordad högre utbildning påverkar sannolikheten att få jobb negativt och leder till en svagare inkomstutveckling (se bland annat Muvah 2021 och 2024).

Endast fyra av tio studenter i Sverige slutför sin akademiska utbildning inom den ordinarie programtiden.

⁷ I stället för uttrycken percentil, decil och kvintil skulle man kunna använda de mer vardagliga orden procentenhet, tiondel och femtedel. Här väljer vi dock att huvudsakligen tala om percentiler, deciler respektive kvintiler eftersom de är vanligast förekommande i studier om inkomstspridning.

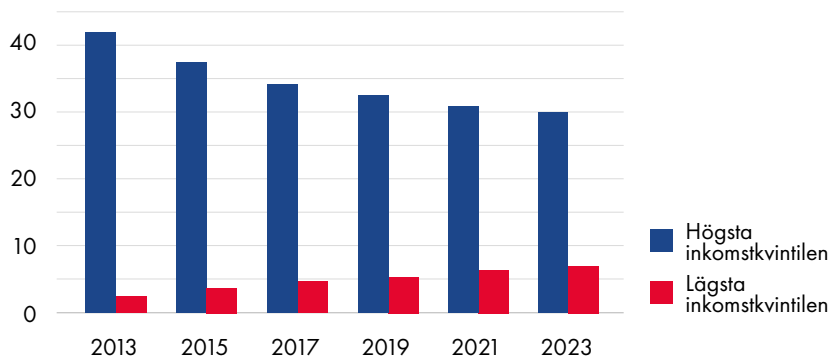
En viktig förklaring till de accelererande genomsnittsinkomsterna för studiepopulationen är alltså att en växande andel individer fick mer stabila sysselsättningsvillkor i takt med stigande ålder. Det betyder att antalet arbetade timmar ökade – oberoende av utbildningsnivå – samtidigt som inkomsterna på individnivå fluktuerade mindre.

Ytterligare en aspekt värd att notera är att arbetsinkomsterna steg generellt på den svenska arbetsmarknaden under den aktuella tidsperioden (med strax över 30 procent på arbetsmarknaden som helhet), men det förklarar enbart en mycket liten del av inkomstökningen för studiepopulationen.

Fördelningen av de totala inkomsterna

Vill vi få en tydligare bild av inkomstspridningen kan P80/P20-kvoten kompletteras med uppgifter om hur mycket av de totala inkomsterna respektive år som tillföll personer som tillhörde den högsta inkomstkventilen (den femtedel som tjänade mest) jämfört med den lägsta inkomstkventilen (den femtedel som tjänade minst). Uppgifterna framgår av Figur 3.

ARBETSINKOMSTERNAS FÖRDELNING – HÖGSTA OCH LÄGSTA KVINTILEN

Figur 3. Den högsta och lägsta inkomstkventilen – andel av de totala arbetsinkomsterna 2013–2023 (N=4799)

Utgår man från fördelningen av totalinkomsterna framstår spridningen som mer omfattande, även om trenden här också var att den högsta inkomstkventilen förfogade över en något mindre och den lägsta inkomstkventilen en något större

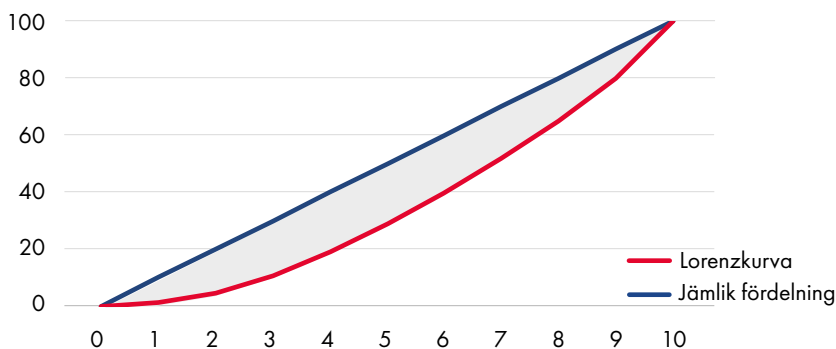
andel av de totala inkomsterna. Den högsta inkomstkventilens andel av de totala inkomsterna uppgick till 30 procent det senaste uppföljningsåret jämfört med 7 procent för den femtedel som hade lägst arbetsinkomster.

Inkomstfördelningen under ett år kan illustreras via lorenzkurvan. Kurvan visar den summerade andelen av totalinkomsterna för varje inkomstdecil i studiepopulationen. Figur 4 visar lorenzkurvan för år 2023. Ju större avstånd från diagonalen, som åskådliggör en helt jämn fördelning, desto mer ojämlik inkomstfördelning.

Lorenzkurvan är ett diagram som visar hur ojämnt något (oftast inkomster) är fördelat i en grupp

Som kommer att framgå framöver var eftergymnasialt utbildade män överrepresenterade i den högsta inkomstkventilen medan förgymnasialt utbildade kvinnor och män var överrepresenterade i den lägre inkomstkventilen. Individer med högre utbildning hade, av naturliga skäl, lägre inkomster under inledningen av studieperioden men hade en inkomstutveckling som var betydligt snabbare än de med lägre utbildning under den andra hälften av uppföljningsperioden.

INKOMSTFÖRDELNING – LORENZKURVAN

Figur 4. Lorenzkurvan för 2023 – andel av de totala förvärsinkomsterna

I de kapitel som följer ska vi alltså studera utvecklingen av och skillnader i arbetsinkomster på gruppnivå. Längre fram kommer vi också att beröra inkomstskillnader i ett intergenerationellt perspektiv. Vi kommer att diskutera hur ojämlikheten mellan individer reproducerades under uppföljningsperioden och vilken betydelse utbildning och särskilt högre utbildning hade i sammanhanget. Individer med två eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare var kraftigt överrepresenterade i den högsta inkomstkventilen. Mönstret förstärktes över tid. Det sista uppföljningsåret var andelen som översteg gränsvärdet för den högsta inkomstkventilen dubbelt så stor som bland dem vars vårdnadshavare hade haft utbildning på eftergymnasial nivå. Även vårdnadshavarnas etableringsgrad på arbetsmarknaden hade betydelse. För individer vars vårdnadshavare varit etablerade på arbetsmarknaden under de sista åren i grundskolan minskade sannolikheten att tillhöra det lägre inkomstsegmentet. Motsatsen gällde för dem med vårdnadshavare som var svagt etablerade och beroende av arbetslöshetsrelaterad ersättning.

Vilka ojämlikhetsmönster dolde sig bakom den övergripande trenden i riktning mot minskad inkomstspridning som vi har kunnat urskilja? Det blir en av huvudfrågorna i de kapitel som nu följer.

INKOMSTUTVECKLING FÖR KVINNOR OCH MÄN

Förvärvsinkomsterna utvecklades olika i relation till kön, familjebakgrund, utbildning och socioekonomisk bakgrund, något som återspeglade förhållandena på arbetsmarknaden och samhället i stort. Även om inkomsterna steg generellt så var skillnaderna stora, inte minst i relation till kön och utbildningsnivå. I flera avseenden ökade ojämlikheten under perioden även om den övergripande trenden alltså var att inkomstspridningen minskade.

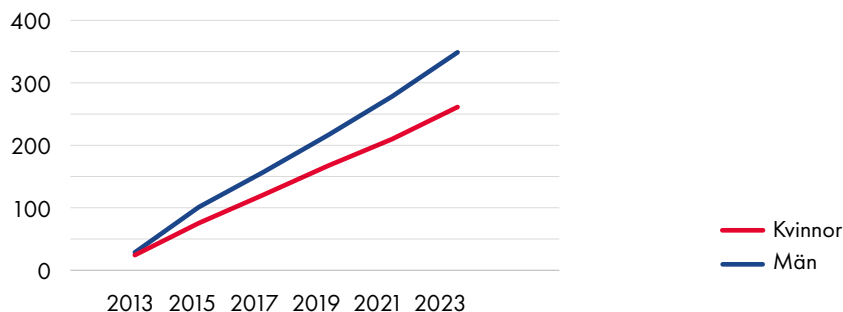
Skillnaden mellan mäns och kvinnors förvärvsinkomster tenderade att öka, något som framgår av Figur 5.

Av figuren framgår att skillnaderna mellan mäns och kvinnors inkomster var betydande. Fördelar vi individerna i relation till inkomstkventiler betyder det att män var kraftigt överrepresenterade i den högsta inkomstkventilen, medan kvinnor var överrepresenterade i den femtedel av populationen som tjänade minst.

Uppgifterna om fördelningen av kvinnor och män i den lägsta inkomstkventilen utgör en spegelbild av fördelningen i Figur 6. Det första uppföljningsåret var

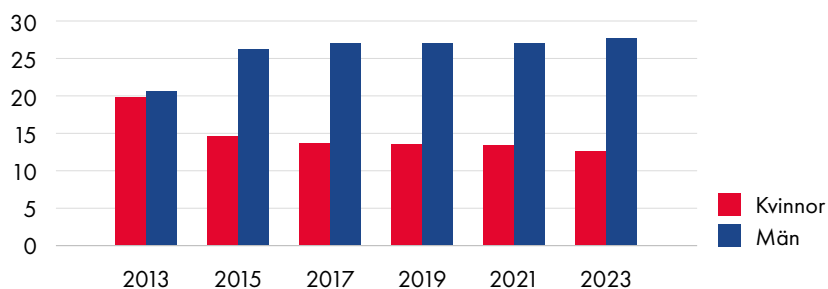
fördelningen jämn, men skillnaderna ökade därefter betydligt. Under de två sista åren – 2021 och 2023 – tillhörde 25 procent av kvinnorna den lägsta inkomstkventilen jämfört med 15 procent av männen.

FÖRVÄRVSINKOMSTER – GENOMSNITT FÖR KVINNOR OCH MÄN

Figur 5. Mäns och kvinnors genomsnittliga förvärvsinkomster 2013–2023 (N=4799)

HÖGSTA INKOMSTKVINTILEN – KVINNOR OCH MÄN

Figur 6. Andel kvinnor och män i högsta inkomstkventilen 2013–2023 (N=4799)

Det finns flera förklaringar till de växande inkomstklyftorna mellan kvinnor och män under undersökningsperioden.

En förklaring är att kvinnor i högre grad än män studerade. Kvinnors studiedeltagande var 8–10 procentenheter högre. Den totala andelen studerande minskade emellertid påtagligt efter 2017 då hälften av kvinnorna studerade jämfört med 40 procent av männen. Det sista uppföljningsåret (2023) studerade 15 procent av kvinnorna jämfört med 10 procent av männen.

■ Inkomstskillnaderna mellan män och kvinnor ökade över tid, bland annat ● för att fler kvinnor än män studerade och att betydligt fler kvinnor än män tog ut föräldrapenning. Den könssegregerade arbetsmarknaden är en annan förklaring.

En annan förklaring är att kvinnor tog ett större omsorgsansvar för barn. Andelen som uppbar föräldrapenning ökade över tid. Det var alltså en betydligt större andel kvinnor än män som hade föräldrapenning. Slutåret för uppföljningen 2023 uppbar 22 procent av kvinnorna föräldrapenning jämfört med 10 procent av männen. Av det totala antalet dagar som ersätts i föräldraförsäkringen – på riksnivå – tar kvinnor ut 70 procent och männen 30 procent (SCB 2024). Kvinnor tar också ut flertalet vab-dagar. Tre av fem dagar, enligt uppgifterna från SCB.

Andra bakomliggande förklaringar är relaterade till den könssegregerade arbetsmarknaden. Det är vanligare att kvinnor deltidsarbetar än män. Av de sysselsatta på svensk arbetsmarknad arbetade 26 procent deltid (mindre än 35 timmar per vecka) år 2023, jämfört med 11 procent av männen. Utgår vi från hela arbetskraften, det vill säga om vi också inkluderar de som inte var sysselsatta, jobbade 16 procent av kvinnorna deltid och 8 procent av männen. Samtidigt är det viktigt att beakta att deltidssarbetandet är relaterat till ålder och utbildningsnivå. Det är vanligare att yngre personer deltidsarbetar på grund av utbildning, svårigheter att få heltidsjobb eller omsorgsansvar för barn. Enligt Eurostats uppgifter om deltidssarbete bland unga och unga vuxna i åldrarna 15–29 år minskade andelen deltidssarbetande av det totala antalet sysselsatta kvinnor i Sverige från närmare 50 procent 2013 till 45 procent 2023 (Eurostat 2025). Bland män i samma åldersgrupp var motsvarande uppgifter 25 respektive 27 procent, det vill säga andelen deltidssarbetande män ökade något.

Uppgifterna bekräftar att deltidssarbete är betydligt vanligare bland unga än medelålders och att det är vanligare bland kvinnor än män. Men åldersindelningen är lite problematisk. I åldrarna under 20 år arbetar den stora merparten av de som räknas som sysselsatta deltid. Den andelen minskar sedan, som vi har varit inne

på, med stigande ålder. SCB:s jämställdhetsstatistik visar att var fjärde kvinna med ett barn i åldern ett till två år jobbar deltid, jämfört med färre än en av tio av männen. Sannolikheten för att arbeta deltid ökar sedan bland kvinnor som har fler än två barn (SCB 2025). I familjer med tre eller flera barn arbetar 37 procent av kvinnorna deltid när det yngsta barnet är ett till två år jämfört med strax över 10 procent av männen.

Till bilden hör också att lönerna är generellt sett lägre i kvinnodominerade jobb, oberoende av arbetad tid. På den svenska arbetsmarknaden som helhet motsvarar kvinnors löner ungefär 90 procent av männens, allt enligt Medlingsinstitutets redovisningar.

Könsrelaterade inkomstskillnader och erfarenheter av eftergymnasial utbildning

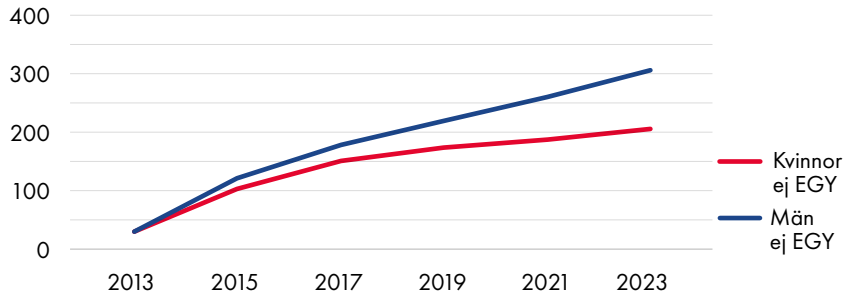
Efter att ha presenterat den övergripande bilden ska vi gräva lite djupare i sambanden mellan könstillhörighet och inkomstutveckling i relation till utbildning. Vi gör det med utgångspunkt från följande frågeställningar:

- **Minskar skillnaden i arbetsinkomster mellan kvinnor och män i relation till utbildningsnivå?**
- **Bidrar i så fall en stigande utbildningsnivå generellt – speciellt bland kvinnor – till att reducera de könsrelaterade inkomstskillnaderna?**

Generaliserade estimeringsekvationer (GEE) är en statistisk metod som används för att analysera data där samma individer mäts flera gånger över tid.

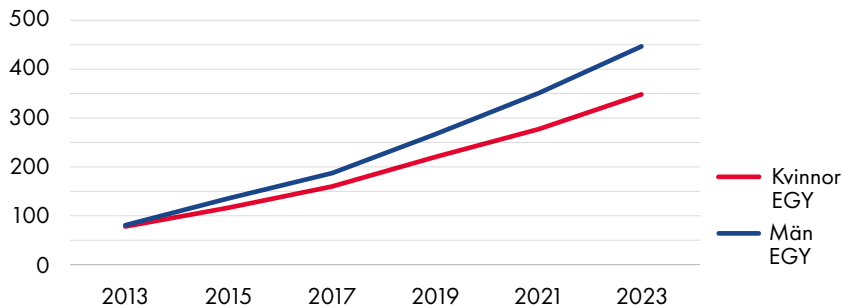
Analysen grundas i huvudsak på så kallade generaliserade estimeringsekvationer (se bilagan om metodvalet). Modellen lämpar sig för analyser av paneldata. Vi har två kategoriindelade variabler: kön (kvinnor och män) och eftergymnasial utbildning (eftergymnasialt utbildade och övriga). Vi har en tidsvariabel som omfattar sex år (2013, 2015, 2017, 2019, 2021 och 2023). Utfallsvariabeln utgörs av förvärvsinkomsterna (i tusental kronor per år). Syftet med analysen är att synliggöra förändringar av de genomsnittliga arbetsinkomsterna relaterat till de kategoriindelade variablerna och avgöra om – och i så fall hur – sambanden (interaktionen) förändras över tid.

GENOMSNIITTLIGA ARBETSINKOMSTER – EJ EFTERGYMNASIALT UTBILDADE

Figur 7A. Skillnader i arbetsinkomster mellan män och kvinnor – ej eftergymnasialt utbildade (N=2304) EGY=Eftergymnasialt utbildade

SKILLNADER I ARBETSINKOMSTER – EFTERGYMNASIALT UTBILDADE

Figur 7B. Skillnader i arbetsinkomster mellan män och kvinnor – eftergymnasialt utbildade (N=2495) EGY=Eftergymnasialt utbildade

Uppgifterna i figurerna talar för att inkomstskillnaderna i relation till kön är mer omfattande än skillnaderna i relation till utbildningsnivå, det vill säga mellan eftergymnasialt utbildade och övriga. Inkomstskillnaderna i relation till kön ökade trendmässigt under perioden, både bland individer som saknade eftergymnasial utbildning och bland eftergymnasialt utbildade. Sammantaget var kvinnors

genomsnittliga arbetsinkomster 97 800 kronor lägre än mäns år 2023. Samtidigt var inkomstskillnaderna något mindre bland personer som hade erfarenhet av högre utbildning jämfört med individer med utbildning på lägre nivåer (se även kapitel 5 om högre utbildning).

Även om kvinnor hade lägre genomsnittliga inkomster fick kvinnor högre avkastning på eftergymnasial utbildning, i termer av stigande arbetsinkomster, jämfört med män med erfarenheter av utbildning på motsvarande nivå. Vi syftar då på att skillnaden i förvärvsinkomster jämfört med individer som saknade erfarenhet av eftergymnasial utbildning var större bland kvinnorna. Sett över hela uppföljningsperioden var inkomstskillnaden mellan män som hade respektive inte hade erfarenhet av högre utbildning mindre. Vid inledningen av undersökningsperioden hade både eftergymnasialt utbildade kvinnor och män cirka 15 procent lägre medelinkomst än övriga kvinnor respektive män i studiepopulationen. Vid det sista uppföljningsåret (2023) hade kvinnor med eftergymnasial utbildning 31 procent högre arbetsinkomster än kvinnor med lägre utbildning. Motsvarande skillnad bland männen var 22 procent. Den viktigaste förklaringen till de ökade skillnaderna mellan eftergymnasialt utbildade och individer med lägre utbildning är naturligtvis att eftergymnasialt utbildade i högre grad var etablerade på arbetsmarknaden under slutet av uppföljningsperioden, något som vi ska återkomma till.

Slutsatser om könsrelaterade inkomstskillnader

Här ska vi summera våra iakttagelser. Svaret på de två frågorna som ställdes ovan är:

- **Inkomstskillnaden mellan kvinnor och män med eftergymnasial utbildning var lägre jämfört med inkomstskillnaden mellan kvinnor och män på lägre utbildningsnivå, men differensen var ganska liten.**
- **Det betyder i sin tur att den ökande andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning jämfört med män (65 jämfört med 48 procent det sista uppföljningsåret) inte hade några avgörande effekter på de könsrelaterade inkomstskillnaderna. Inkomstgapet mellan kvinnor och män fortsatte att växa under perioden.**

Den relativa risken – den så kallade riskkvoten – för kvinnor att ingå i den lägsta inkomstkvintilen uppgick till 1,68 det sista uppföljningsåret. Med relativ risk syftar vi på sannolikheten för en händelse givet att individerna har en viss egenskap eller en viss erfarenhet, jämfört med individer som inte

har denna egenskap, i det här fallet relaterat till könstillhörighet.⁸ Kvinnor i studiepopulationen hade alltså 68 procents högre risk än män att ingå i den lägsta inkomstkventilen. Utländsk bakgrund bidrog till en högre risk för kvinnor att tillhöra det lägre inkomstsegmentet. Högre utbildning minskade risken för att ingå i den lägsta inkomstkventilen. Det betyder till exempel att studier vid Malmö universitet minskade risken för låga inkomster. Utgår vi från individer med utländsk bakgrund var den relativa risken att tillhöra den lägsta kvintilen år 2023 20 procent lägre bland personer som hade studerat vid Malmö universitet jämfört med dem som inte hade studerat vid Malmö universitet.

INKOMSTUTVECKLING I RELATION TILL FAMILJEBAKGRUND

Familjebakgrunden framhålls ofta som avgörande för inkomstfördelningen. Det vanliga mönstret är att personer med utländsk bakgrund har lägre inkomster, även när man tar hänsyn till skillnader i utbildningsnivå.

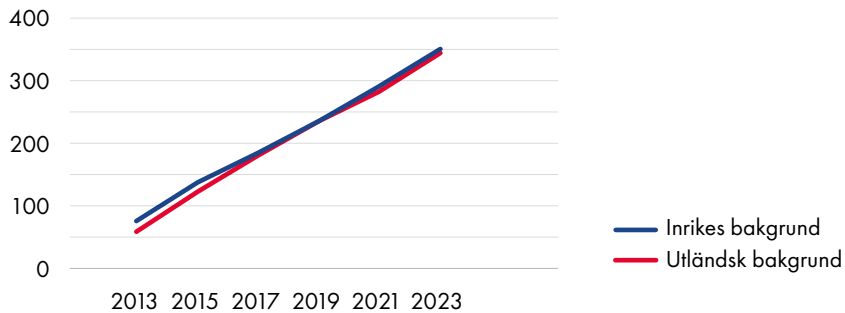
Individer med utländsk bakgrund⁹ hade, som framgår av Figur 8, något lägre arbetsinkomster jämfört med personer med inrikes bakgrund. En förklaring är rimligen att personer med utländsk bakgrund inte var lika välförankrade på arbetsmarknaden. De hade högre arbetslöshetsrisker. Skillnaden jämfört med personer med inrikes bakgrund var emellertid relativt liten och stabil över tid, genomsnittsinkomsterna utvecklades parallellt. Det kan tolkas som att det inte fanns några trendmässiga avvikelser under uppföljningsperioden, till exempel relaterat till andelen som inte förvärvsarbetade.

Vi kan också illustrera inkomstutvecklingen under perioden genom att titta närmare på hur stora andelar av individerna med inrikes respektive utländsk bakgrund som ingick i den högsta inkomstkventilen. I Figur 9 presenteras uppgifter om andelarna i den högsta inkomstkventilen under uppföljningsperioden.

8 Vi mäter alltså den relativa risken via en riskkvot, till exempel andelen av de utrikesfödda i den högsta inkomstkventilen relativt andelen inrikes födda i samma kvartil. Om riskkvoten uppgår till 1 innebär det att det inte är någon skillnad mellan grupperna. Om riskkvoten överstiger 1 innebär det att det en överrisk jämfört med kontrollgruppen. I analysen kan vi sedan ta hänsyn till flera variabler som kan påverka den relativa risken, som föräldrarnas utbildningsnivå och etableringsgrad.

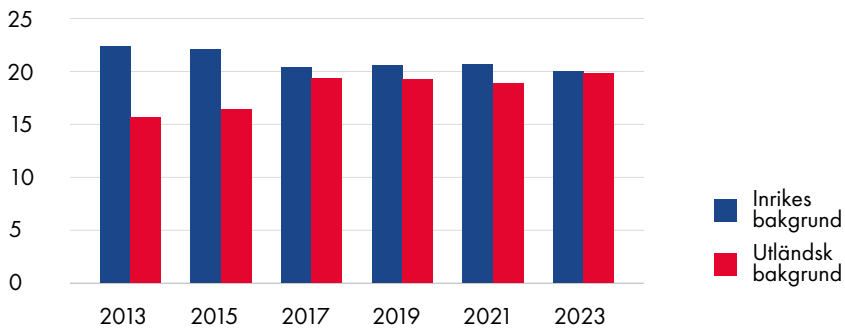
9 I enlighet med SCB:s indelning är definitionen av utländsk bakgrund att personerna är födda utomlands eller födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar. Inrikes bakgrund betyder att personerna är födda i Sverige med minst en inrikes född förälder.

GENOMSnittlig FÖRVÄRSINKOMST – INRIKES OCH UTLÄNDSK BAKGRUND

Figur 8. Genomsnittlig förvärsinkomst för individer med utländsk och inrikes bakgrund (N=4799)

ANDEL I HÖGSTA INKOMSTKVINTILEN – EFTER BAKGRUND

Figur 9. Andelar av individerna med inrikes och utländsk bakgrund i högsta inkomstkvintilen 2013–2023 (N=4799)

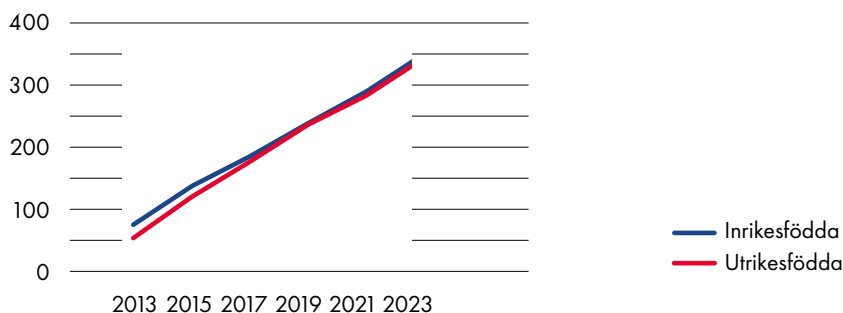
Som framgår av uppgifterna i Figur 9 var individerna med utländsk bakgrund under-representerade i den högsta inkomstkvintilen under de första uppföljningsåren, men andelen ökade och det sista uppföljningsåret var skillnaden relaterad till familjebakgrund i princip uttraderad. Uppgifterna om fördelningen i den lägsta

inkomstkvintilen ger en spegelbild av andelarna i den högsta kvintilen. Under de första uppföljningsåren var individer med utländsk bakgrund kraftigt överrepresenterade, men andelen minskade från 30 procent 2013 till drygt 22 procent 2023. Personer med utländsk bakgrund var alltså fortsatt något överrepresenterade i slutet av perioden, men skillnaden jämfört med individer med inrikes bakgrund minskade.

Det kan tilläggas att inkomsterna för utrikesfödda uppvisade ett likartat mönster vad gäller utvecklingen av de genomsnittliga inkomsterna jämfört med individerna i studiepopulationen för övrigt. Avvikelserna i förhållande till inrikes födda var alltså relativt små, vilket framgår av Figur 10 nedan.

Personer med utrikes och inrikes bakgrund hade mycket liknande inkomstutveckling över tid, och de genomsnittliga skillnaderna mellan grupperna var små och relativt stabila. Individer med utländsk bakgrund oftare återfanns i de lägre inkomstskikten i början av perioden, men skillnaderna minskade successivt och var vid periodens slut betydligt mindre.

GENOMSNISSLIG FÖRVÄRVSINKOMST – INRIKES- OCH UTLÄNDSK BAKGRUND

Figur 10. Genomsnittlig förvärvsinkomst för inrikes födda och utrikesfödda (N=4799)

Utrikesfödda var överrepresenterade i det lägre inkomstsegmentet. 24 procent ingick i den lägsta inkomstkvintilen 2023 medan 19 procent tillhörde den högsta kvintilen.

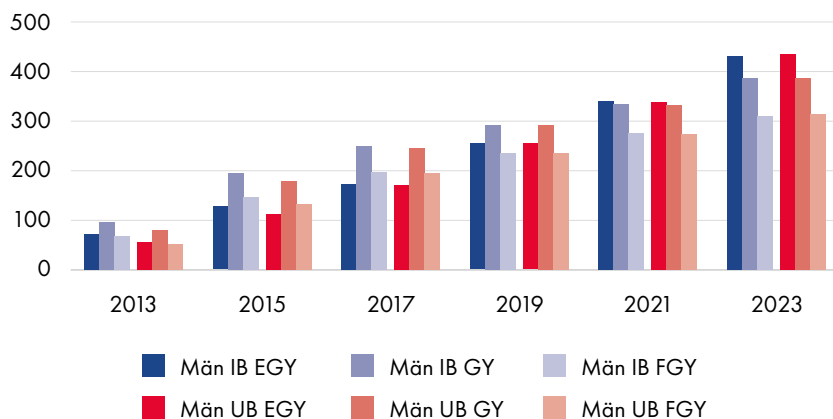
Inkomstskillnader mellan individer med utländsk och inrikes bakgrund i relation till kön och utbildningsnivå

Uppgifterna talar för att skillnaderna på övergripande nivå var relativt små när vi jämför de genomsnittliga arbetsinkomsterna för individer med inrikes och utländsk bakgrund. I det följande ska vi granska inkomstuppgifterna lite mer i detalj, i relation till såväl könstillhörighet som utbildningsnivå. Analysen vägleds av följande frågeställningar:

- **Minskar skillnaderna i genomsnittsinkomst mellan personer med utländsk och inrikes bakgrund i relation till utbildningsnivå?**
- **Är utbildningssammansättningen, främst en högre andel förgymnasialt utbildade bland personer med utländsk bakgrund, en förklaring till skillnaderna i sysselsättningsgrad och genomsnittlig arbetsinkomst mellan individer med olika familjebakgrund?**

I de figurer som presenteras nedan framgår genomsnittliga inkomstuppgifter för män respektive kvinnor uppdelat på familjebakgrund och utbildningsnivå.

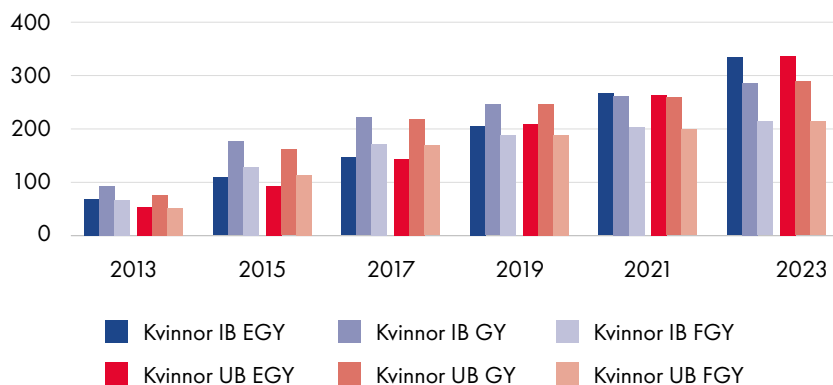
ARBETSINKOMSTER – MÄN EFTER BAKGRUND OCH UTBILDNING

Figur 11A. Genomsnittliga inkomster relaterat till utbildningsnivå för män (N=2351) UB=Utländsk bakgrund och IB=Inrikes bakgrund. EGY=Eftergymnasial utbildning, GY=Gymnasial utbildning och FGY=Förgymnasial utbildning

Som framgår av Figur 11A och 11B var skillnaderna i genomsnittlig arbetsinkomst, relaterat till familjebakgrund, små när vi kontrollerar för utbildningsnivå. Uppgifterna bekräftar att individernas utbildningsbakgrund är avgörande för hur inkomstskillnaderna i relation till familjebakgrund ska tolkas. Bland förgymnasialt utbildade var inkomstskillnaderna mellan personer med inrikes och utländsk bakgrund försumbara. Bland eftergymnasialt utbildade gällde samma sak, det vill säga inga större skillnader relaterat till familjebakgrund. Under flera av uppföljningsåren hade personer med utländsk bakgrund högre arbetsinkomster än personer med inrikes bakgrund, något som vi ska återkomma till.

ARBETSINKOMSTER – KVINNOR EFTER BAKGRUND OCH UTBILDNING

Figur 11B. Genomsnittliga inkomster relaterat till utbildningsnivå för kvinnor (N=2448)
 UB=Utländsk bakgrund och IB=Inrikes bakgrund. EGY=Eftergymnasial utbildning, GY=Gymnasial utbildning och FGY=Förgymnasial utbildning

Inkomstskillnaderna i relation till familjebakgrund var större för gruppen med gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå. Uppgifterna indikerar att personer med utländsk bakgrund får något sämre ekonomisk avkastning på gymnasial yrkesutbildning (och på högskoleförberedande utbildning om man inte kompletterar med utbildning på eftergymnasial nivå).

Det är utbildningsnivån, inte familjebakgrunden, som är avgörande för individers inkomstnivå. Uppföljningarna visar dock att personer med utländsk bakgrund i lägre utsträckning har studerat på universitet eller högskola.

Uppgifterna talar framför allt för att sammansättningen av utbildningsgrupperna med avseende på familjebakgrund har betydelse. Personer med utländsk bakgrund är kraftigt överrepresenterade bland förgymnasialt utbildade och samtidigt något underrepresenterade bland eftergymnasialt utbildade. Båda förhållandena bidrog till lägre relativinkomster för gruppen med utländsk bakgrund. 28 procent av individerna med utländsk bakgrund hade utbildning på förgymnasial nivå, sett över hela undersökningsperioden, jämfört med 11 procent bland personer med inrikes bakgrund. Andelen med yrkesutbildning var enbart 11 procent samtidigt som andelen eftergymnasialt utbildade var 10 procentenheter lägre jämfört med individerna med inrikes bakgrund. Det sista uppföljningsåret hade individer med utländsk bakgrund cirka 17 000 kronor i lägre inkomst relativt individer med inrikes bakgrund. Skillnaden var något större om vi enbart jämför med utrikesfödda, men inte påtagligt större. Inkomstdifferenserna i relation till såväl kön som utbildningsnivå var betydligt mer omfattande.

Slutsatser om inkomstskillnader relaterat till familjebakgrund

Individer med utländsk bakgrund hade 18 procents högre risk att ingå i den lägsta inkomstkvintilen det sista uppföljningsåret. Tar vi hänsyn till utbildningsnivå, det vill säga om vi kontrollerar för att en större andel med utländsk bakgrund var förgymnasialt utbildade, reduceras risken betydligt. Förgymnasial utbildning i det närmaste fördubblar risken att tillhöra den lägsta inkomstkvintilen. I gruppen utrikesfödda översteg risken att tillhöra den lägsta inkomstkvintilen 21 procent år 2023. Kontrollerar vi för förgymnasial utbildning mer än halverades risken att tillhöra det lägre inkomstsegmentet. Förgymnasial utbildning utgör den främsta riskfaktorn kopplat till låga inkomster, inte utländsk bakgrund.

Om vi då återknyter till frågorna som ställdes tidigare i kapitlet kan vi sammanfattningsvis konstatera följande:

- **Individer med inrikes och utländsk bakgrund på samma utbildningsnivå har haft ungefär samma genomsnittliga inkomst. Det fanns en diskrepans under inledningen av perioden, men den avtog efter hand och var i princip raderad det sista uppföljningsåret. Detta gäller oavsett om vi talar om kvinnor eller män. Svaret på den första frågan blir därför att inkomstskillnaderna i relation till familjebakgrund inte minskar med stigande utbildningsnivåer.**
- **Svaret på den andra frågan är att utbildningssammansättningen har betydelse för inkomstskillnaderna i relation till familjebakgrund. Det förhållandet**

att en större andel med utländsk bakgrund har förgymnasial utbildning samtidigt som en lägre andel har yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning bidrar till ökade inkomstskillnader, något som i sin tur återspeglar ett mer sårbart övergångsmönster skola–arbetsliv och en svagare arbetsmarknadsförankring hos individer med utländsk bakgrund.

INKOMSTUTVECKLING OCH UTBILDNINGSBAKGRUND – FÖRGYMNASIALT OCH GYMNASIALT UTBILDAD E

Vi har redan konstaterat att inkomstvariationerna var stora i relation till utbildningsbakgrund. Skillnaderna tilltog också över tid. I de två kommande kapitlen ska vi studera inkomstutvecklingen i relation till utbildning mer i detalj. Vi inleder med att behandla förutsättningarna för personer med förgymnasial utbildning och komvuxutbildning, för att sedan fokusera på gymnasialt utbildade. I nästa kapitel behandlas inkomstutvecklingen för eftergymnasialt utbildade och då med särskilt avseende på dem som hade erfarenheter av studier vid Malmö universitet.

Betydelsen av förgymnasial utbildning och studier på komvux

Vi ska alltså inleda med att titta närmare på inkomstutvecklingen för individerna med förgymnasial utbildning och gruppen som hade studerat på komvux. Framställningen vägleds av ett antal frågor:

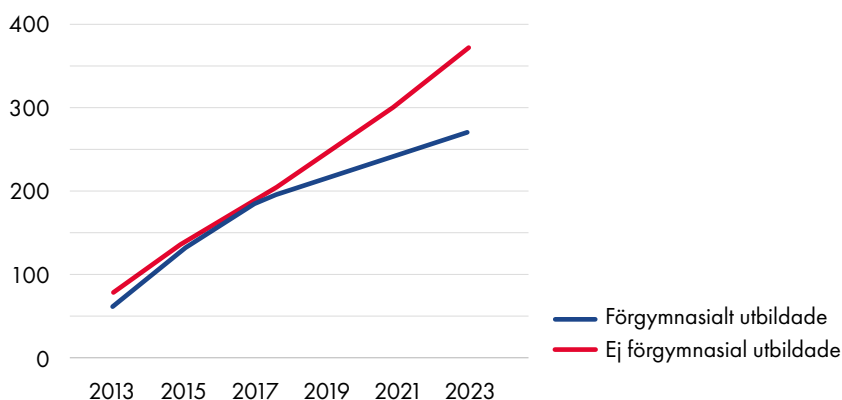
- Hur utvecklades inkomsterna för förgymnasialt utbildade relativt övriga i studiepopulationen med gymnasieexamen? Hur påverkades riskerna för att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning (inklusive ekonomiskt bistånd)?
- Vilka effekter kan urskiljas av studier på komvux? Går det att urskilja några effekter på inkomstutvecklingen och behovet av arbetslöshetsrelaterad ersättning (inklusive ekonomiskt bistånd)?

Relativinkomsterna för förgymnasialt utbildade, det vill säga personer som inte hade fullbordat en gymnasieutbildning, minskade påtagligt. De första uppföljningsåren var skillnaderna inte så stora, men efter 2017 ökade som framgår av Figur 12 nedan inkomstskillnaderna jämfört med gymnasialt och eftergymnasialt utbildade dramatiskt. Som vi var inne på tidigare framgår utbildningens betydelse för inkomstutvecklingen först med viss tidsförskjutning, efter att individerna har avslutat utbildningen och hunnit etablera sig på arbetsmarknaden.

Andelen bland förgymnasialt utbildade som tillhörde den lägsta inkomstkventilen ökade från strax under 20 procent 2017 till 31 procent 2023. Den relativa risken att tillhöra den lägsta inkomstkventilen var 76 procent högre för förgymnasialt utbildade år 2023 jämfört med övriga i studiepopulationen med en fullbordad utbildning på gymnasial nivå. 22 procent uppbar arbetslöshetsrelaterad ersättning det sista uppföljningsåret. Det betyder att sannolikheten för att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning var nästan tre gånger så stor för förgymnasialt utbildade som för övriga individer i studiepopulationen. Riskkvoten uppgick till 2,89.¹⁰

En gymnasieexamen lönar sig – sannolikheten att få arbetslöshetsrelaterad ersättning var nästan tre gånger högre för personer utan en gymnasieexamen, jämfört med de som har en examen.

FÖRVÄRVSINKOMSTER – FÖRGYMNASIALT UTBILDADE OCH ÖVRIGA

Figur 12. Genomsnittlig förvärvsinkomst för individer med förgymnasial utbildning och övriga (N=4799)

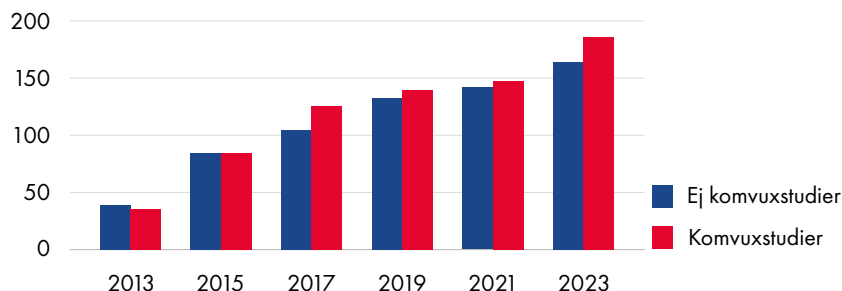
Vuxenutbildning var ett alternativ för många som inte hade fullföljt en gymnasieutbildning. Närmare 45 procent av individerna i studiepopulationen hade erfaren-

10 Vi drar en gräns vid ersättningar på minst 10 000 kronor, det vill säga enbart individer som haft understöd som överstiger 10 000 kronor räknas som arbetslösa i behov av arbetslöshetsrelaterad ersättning (inklusive ekonomiskt bistånd).

heter av studier på komvux eller folkhögskola. 7 procent av samtliga individer hade studerat på både folkhögskola och komvux. Drygt 38 procent hade en bakgrund på komvux medan närmare 14 procent hade erfarenhet av folkhögskolestudier. Det var alltså en betydande grupp som hade en bakgrund inom vuxenutbildningen (se även delstudie 3).

Frågan är då om vi kan urskilja några effekter av vuxenutbildning på individernas inkomstutveckling och försörjningsvillkor mer generellt. De som studerat på komvux hade en lägre risk att tillhöra den lägsta inkomstkventilen jämfört med förgymnasialt utbildade, 66 procent jämfört med 76 procent. Sannolikheten att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning var också betydligt lägre det sista uppföljningsåret. Bland förgymnasialt utbildade utan erfarenheter av studier på komvux var andelen som uppbar arbetslöshetsrelaterad ersättning tre och en halv gånger så stor som populationen i övrigt 2023. Riskkvoten uppgick till 3,56. Bland tidigare komvuxelever var den relativa risken att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning 45 procent högre jämfört med övriga i studiepopulationen.

GENOMSnittlig INKOMST – KVINNOR, KOMVUX OCH EJ KOMVUX

Figur 13. Genomsnittlig inkomst för kvinnor med utländsk bakgrund och erfarenhet av komvuxstudier (N=388)

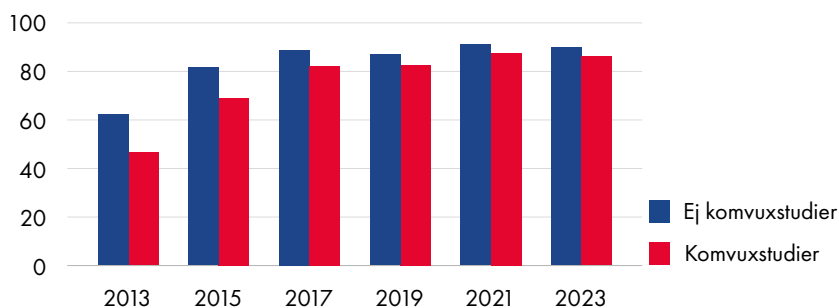
OBS! Urvalet består enbart av personer vars vårdnadshavare inte var etablerade på arbetsmarknaden eller hade erfarenhet av högre utbildning år 2008. Individer med eftergymnasial utbildning har också exkluderats.

Effekten av komvuxstudier framstår som särskilt gynnsam för kvinnor med utländsk bakgrund. När vi kontrollerar för förgymnasial utbildning hade kvinnor med utländsk bakgrund och erfarenhet av komvuxstudier 5 procent högre risk att

tillhöra den lägsta inkomstkventilen år 2023. Effekten blir tydlig om vi också tar hänsyn till andra socioekonomiska bakgrundsförhållanden. I Figur 13 jämförs inkomstuppgifter för kvinnor med utländsk bakgrund vars vårdnadshavare inte var etablerade på arbetsmarknaden år 2008, det vill säga när de gick i årskurs 8 eller 9 i grundskolan.

I Figur 14 nedan presenteras uppgifter om sysselsättningsgraden, det vill säga den procentuella andelen sysselsatta respektive år, för individer som studerat på komvux jämfört med personer som inte har några erfarenheter av komvux. Uppgifterna avser båda könen och personer med utländsk och inrikes bakgrund, exklusive eftergymnasialt utbildade.

SYSSELSÄTTNINGSGRAD – KOMVUX OCH EJ KOMVUX

Figur 14. Sysselsättningsgrad i procent bland individer som studerat på komvux och övriga (exklusive eftergymnasialt utbildade, N=2304)

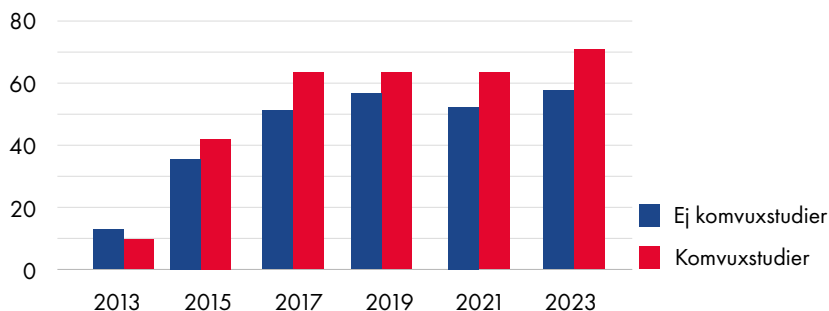
Uppgifterna förstärker bilden av att andelen med erfarenhet av studier på komvux som jobbade under uppföljningsåren växte relativt snabbt. Merparten av de som studerat på komvux hade utländsk bakgrund. 65 procent av samtliga utrikesfödda individer hade studerat på komvux. Det var dessutom betydligt vanligare att kvinnor hade studerat på komvux än män. Sannolikheten för att vara sysselsatt var inte dramatiskt högre, men ändå 4 procent högre bland kvinnor med utländsk bakgrund som hade erfarenheter av studier på komvux jämfört med andra kvinnor med utländsk bakgrund som inte hade studerat på komvux.

Studier på komvux ger goda förutsättningar för jobb – särskilt för kvinnor med utländsk bakgrund.

Tar vi hänsyn till utbildningsbakgrunden på gymnasiet blir skillnaderna större. Av staplarna i Figur 15 framgår sysselsättningsgraden, det vill säga den procentuella andelen sysselsatta, bland utrikesfödda kvinnor och män med och utan erfarenhet av studier på komvux. I det här fallet utgår vi enbart från dem som saknade erfarenhet av studier på nationella program. Som framgår hade individer med utbildningserfarenheter från komvux en betydligt högre sysselsättningsgrad de sista åren. Samtidigt bör det noteras att det handlar om ett begränsat antal personer.

Tittar vi närmare på samtliga kvinnor och män som inte hade studerat på ett nationellt program i gymnasiet, men som hade erfarenheter av studier på komvux, framgår också att komvuxstuderande med utländsk bakgrund hade något högre förvärvsinkomster än individer med inrikes bakgrund.

SYSSELSÄTTNINGSGRAD – UTRIKESFÖDDA, KOMVUX OCH EJ KOMVUX

Figur 15. Sysselsättningsgrad i procent för utrikesfödda med och utan erfarenhet av studier på komvux (N=141)

OBS! Utrikesfödda individer som inte studerat på ett nationellt program i gymnasiet och som inte heller hade erfarenhet av eftergymnasiala studier.

Män hade genomgående högre förvärvsinkomster än kvinnor. Inkomstskillnaderna var större bland utrikesfödda än inrikes födda. Samtidigt bekräftar uppgifterna att medelinkomsterna var högre bland utrikesfödda. Men återigen ska betonas

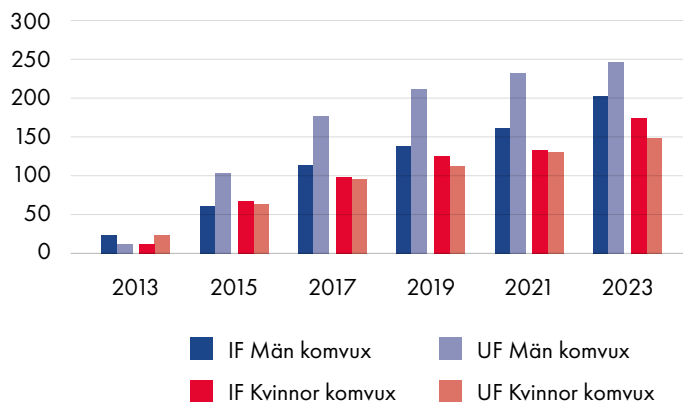
att uppgifterna baseras på ett begränsat antal individer.

Slutsatser om inkomstutveckling för förgymnasialt utbildade och vuxenutbildade

Om vi återknyter till frågorna som ställdes tidigare kan vi sammanfattningsvis konstatera följande:

- **Förgymnasial utbildning leder till instabila och låga inkomster, vilket tar sig uttryck i ett växande inkomstgap gentemot jämnåriga. Personer med förgymnasial utbildning har jämfört med gymnasieutbildade en kraftigt ökad risk för att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning (inklusive ekonomiskt bistånd).**
- **Vuxenutbildning har positiva effekter, särskilt för utrikesfödda. Inkomsterna ökar snabbare för de som har studerat på komvux jämfört med lågutbildade utan erfarenheter av komvuxstudier. Personer som studerar på komvux är i mindre utsträckning beroende av arbetslöshetsrelaterad ersättning än personer utan erfarenhet av komvuxstudier.**

FÖRVÄRVSINKOMSTER – KOMVUX EFTER FAMILJEBAKGRUND OCH KÖN

Figur 16. Genomsnittlig förvärvsinkomst för komvuxstuderande – relaterat till familjebakgrund och kön (N=336)

OBS! Utrikesfödda (UF) och inrikes födda (IF) individer som inte studerat på ett nationellt program i gymnasiet och som inte heller hade erfarenhet av eftergymnasiala studier.

Inkomstutveckling efter yrkesinriktad och högskoleförberedande utbildning

Frågan är då hur inkomstutvecklingen och etableringsmönstret såg ut för individer med fullbordad gymnasieutbildning. Vi intresserar oss då i första hand för individer med gymnasieexamen som högsta utbildningsnivå, det vill säga personer som saknar erfarenhet av eftergymnasial utbildning. Vi kommer också skilja mellan dem som gått ett yrkesprogram och de som gick på ett högskoleförberedande program.

Framställningen vägleds av följande frågeställningar:

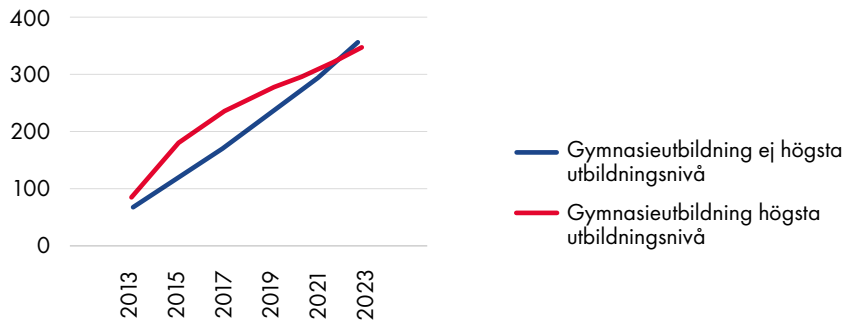
- **Hur utvecklades inkomsterna för gymnasieutbildade relativt förgymnasialt och eftergymnasialt utbildade under uppföljningsperioden?**
- **Vilka skillnader kan urskiljas i relation till kön och familjebakgrund?**
- **Vilken betydelse hade utbildningsinriktningen för inkomstutvecklingen, yrkesinriktad utbildning respektive högskoleförberedande utbildning?**

Arbetsinkomsterna var inledningsvis relativt låga men ökade snabbt. Under de sista uppföljningsåren minskade sedan relativinkomsterna för gymnasieutbildade, vilket berodde på att individer med eftergymnasial utbildning i allt högre grad började förvärvsarbeta och hade snabbt stigande arbetsinkomster. Av gruppen med gymnasieexamen som högsta utbildningsnivå hade ungefär 800 individer gått ett yrkesprogram och 400 ett högskoleförberedande program. I Figur 17 illustreras inkomstutvecklingen för gruppen som helhet under perioden.

Som framgår av Figur 17 följde inte inkomstutvecklingen ett linjärt mönster. Ökningstakten var snabb under de första åren, men avtog därefter. Mönstret förklaras i huvudsak av att de första åren utgjorde en etableringsfas. Från och med 2015 hade allt fler av dem med yrkesutbildning fått ett starkare fotfäste på arbetsmarknaden. Samtidigt återspeglar alltså den snabba inkomstutvecklingen för gruppen ”övriga”¹¹, det vill säga individer som inte hade gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå, att eftergymnasialt utbildade i allt högre grad kom ut på arbetsmarknaden och fick högre inkomster än gymnasialt utbildade.

11 I gruppen ingår också förgymnasialt utbildade.

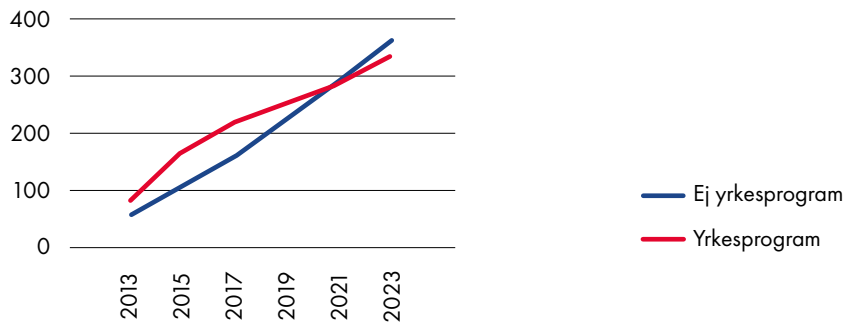
FÖRVÄRVSINKOMSTER – GYMNASIEUTBILDNING SOM HÖGSTA UTBILDNINGSNIVÅ

Figur 17. Genomsnittlig förvärsinkomst för individer med fullbordad gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå jämfört med övriga (N=4799)

Av de som hade gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå hade som följd aktligen flertalet – eller två tredjedelar – en bakgrund på yrkesprogram i gymnasiet.

INKOMSTUTVECKLING ÖVER TID – EFTER GYMNASIEUTBILDNING

Figur 18. Inkomstutveckling för individer från yrkesprogram i gymnasiet jämfört med individer med annan utbildningsbakgrund. Genomsnittlig förvärsinkomst. (N=4799)

Som framgår av uppgifterna i Figur 18 ökade etableringsgraden och inkomsterna snabbt för yrkesutbildade, men ökningstakten mattades av efter 2017. Det skulle

kunna tolkas som att transitionen skola–arbetsliv var avslutad för flertalet av individerna.

Fördelningen av inkomsterna inom gruppen yrkesutbildade var mycket ojämn, framför allt relaterat till kön. Utgår vi enbart från individer som avlagt en examen tillhörde drygt 26 procent av männen med inrikes bakgrund den högsta inkomstkventilen år 2023. Bland kvinnor med inrikes bakgrund var den andelen bara 3 procent. Bland män med utländsk bakgrund tillhörde 28 procent den högsta inkomstkventilen jämfört med 4 procent av kvinnorna med utländsk bakgrund.

Som framgått tidigare var det en lägre andel av individerna med utländsk bakgrund som hade gått ett yrkesprogram, andelen var nästan 10 procentenheter lägre, samtidigt som en större andel av de med utländsk bakgrund som påbörjade ett yrkesprogram inte fullföljde utbildningen med en examen. Det var också en något lägre andel som hade studerat på ett högskoleförberedande program.¹² Den huvudsakliga förklaringen var alltså att en större andel av individerna med utländsk bakgrund var förgymnasialt utbildade och hade gått på ett individuellt program i gymnasieskolan.¹³

Personer med gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå från högskoleförberedande program hade genomgående lägre inkomster under uppföljningsperioden, även om skillnaderna som framgår av Figur 19 inte var särskilt dramatiska.

Det var däremot mer sannolikt att yrkesutbildade tillhörde den högsta inkomstkventilen 2023 än personer som avslutade en högskoleförberedande utbildning utan att påbörja eftergymnasial utbildning. Undantar vi eftergymnasialt utbildade var andelen som tillhörde den högsta inkomstkventilen drygt 30 procentenheter högre bland yrkesutbildade än bland dem som gått ett högskoleförberedande program, närmare 60 procent jämfört med 30 procent.

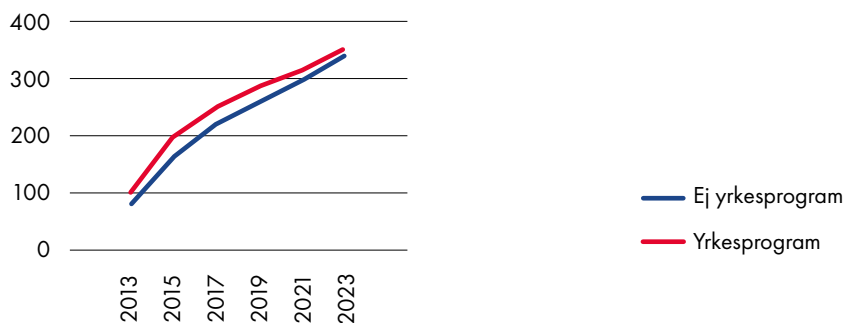
Uppgifterna i Figur 20 ger en sammanfattande bild av skillnader i inkomstutveckling i relation till utbildningsinriktning bland gymnasieutbildade, å ena sidan, och i relation till kön å den andra. I figuren återges också uppgifter om efter-

12 Bland de som hade studerat på högskoleförberedande program var det däremot ingen större skillnad i examensgrad mellan individer med inrikes och utländsk bakgrund.

13 Det individuella programmet (IV) var föregångaren till dagens introduktionsprogram.

gymnasialt utbildades arbetsinkomster respektive år. Uppgifterna i figuren bekräftar betydande inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Skillnaden är större bland gymnasieutbildade än bland eftergymnasialt utbildade. Allra störst är skillnaden bland yrkesutbildade. Både yrkesutbildade män och kvinnor hade en högre förvärvsinkomst än män och kvinnor med en bakgrund på högskoleförberedande program, men skillnaden var större bland män än bland kvinnor. 2023 hade eftergymnasialt utbildade kvinnor fortfarande lägre inkomster än gymnasialt utbildade män. Skillnaden var störst i förhållande till yrkesutbildade män.

INKOMSTUTVECKLING – EFTER GYMNASIETS PROGRAMINRIKTNING

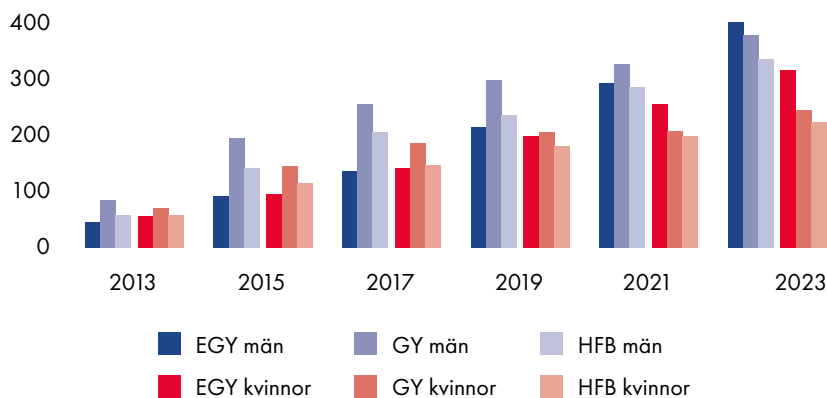
Figur 19. Inkomstutveckling för individer med gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå fördelat på tidigare studier på yrkesprogram och högskoleförberedande program. Genomsnittlig förvärvsinkomst. (N=1256)

Slutsatser om inkomstutveckling för gymnasieutbildade

Ska vi sammanfatta våra iakttagelser i förhållande till frågorna i inledningen av avsnittet kan vi konstatera att relativinkomsterna för individer med gymnasial yrkesutbildning initialt ökade snabbt, snabbare än för individer med annan utbildning, men att ökningstakten avtog under den andra hälften av perioden. Skillnaderna var stora i förhållande till kön. Män med yrkesutbildning hade betydligt högre inkomster än kvinnor, det gällde både bland personer med inrikes bakgrund och personer med utländsk bakgrund. Individer som har gått en högskoleförberedande utbildning utan att därefter påbörja eftergymnasiala studier hade en svagare inkomstutveckling än yrkesutbildade. En mindre andel tillhörde den högsta inkomstkventilen det sista uppföljningsåret.

Yrkesutbildade hade en snabb inkomstökning i början av perioden men en svagare utveckling senare, med tydliga könsskillnader (män tjänade mer än kvinnor), och personer med högskoleförberedande utbildning utan vidare studier hade en svagare inkomstutveckling.

GENOMSNISSLIGA ARBETSINKOMSTER – EFTER KÖN OCH UTBILDNING

Figur 20. Genomsnittliga arbetsinkomster – relaterat till kön och utbildning (N=4799)
EGY=Eftergymnasial utbildning, GY=Yrkesprogram på gymnasiet och HFB=Högskoleförberedande program på gymnasiet

INKOMSTUTVECKLING FÖR EFTERGYMNASIALT UTBILDADE OCH BETYDELSEN AV SOCIOEKONOMISKA BAKGRUNDSFÖRHÅLLANDEN – MED SÄRSKILT FOKUS PÅ UTBILDADE VID MALMÖ UNIVERSITET

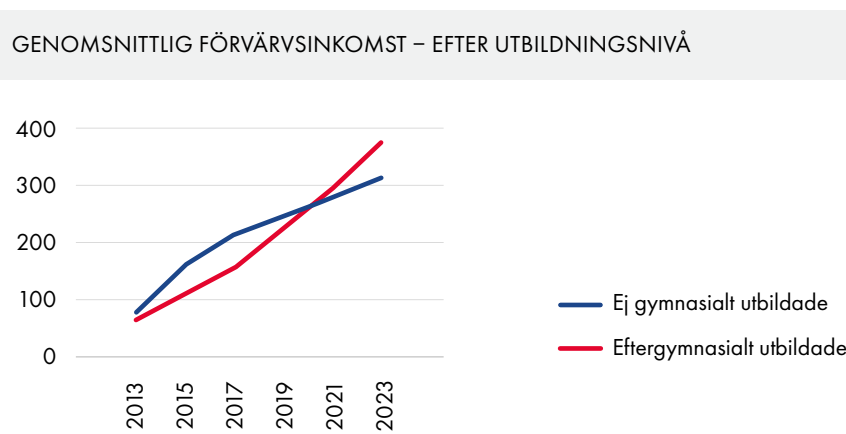
det här kapitlet ska vi behandla uppgifter om inkomstutvecklingen för individer med eftergymnasial utbildning. Individer som hade erfarenhet av studier vid Malmö universitet kommer att ges extra uppmärksamhet. En femtedel av samtliga med erfarenhet av eftergymnasiala studier hade studerat i Malmö.

Vi har tangerat flera frågor om den högre utbildningens betydelse tidigare. Här väljer vi att lyfta fram följande tre frågor:

- Hur utvecklades inkomsterna för individer med eftergymnasial utbildning jämfört med jämnåriga personer med annan utbildningsbakgrund?
- Hur påverkades rekryteringen till den högre utbildningen av sociala bakgrundsförhållanden?
- Bidrog den högre utbildningen till en ökad social rörlighet?

Vi har redan konstaterat att gruppen med eftergymnasial utbildning inledningsvis hade låga inkomster, vilket alltså förklaras av att de studerade och att de inkomster som registrerades under början av uppföljningsperioden i huvudsak härstammade från extrajobb och arbete under undervisningsfria perioder. I Figur 21 ges en samlad bild av inkomstutvecklingen för eftergymnasialt utbildade relativt övriga individer i studiepopulationen.

Fördelningen av inkomsterna bland eftergymnasialt utbildade i relation till den högsta inkomstkventilen förstärker bilden av snabbt växande inkomster under den senare delen av uppföljningsperioden. År 2015 ingick enbart 12 procent av individerna med högre utbildning i den högsta inkomstkventilen. Andelen ökade sedan till 26 procent 2023.

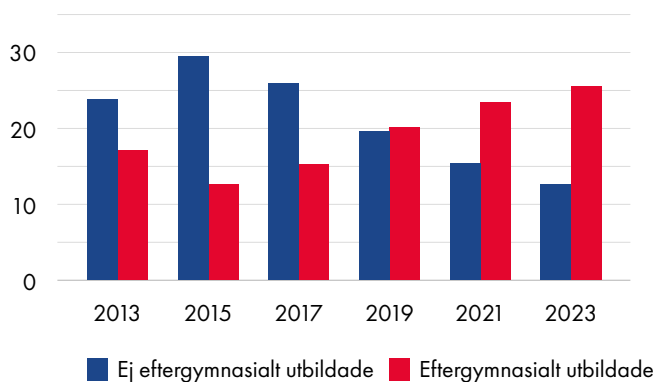
Figur 21. Genomsnittlig förvärvsinkomst för individer med eftergymnasial utbildning (N=4799)

Högre utbildning ”skyddar” mot låga inkomster. Jämfört med individer med annan utbildningsbakgrund ökade andelen etablerade på arbetsmarknaden betydligt snabbare. Givet en definition av gränsvärdet för etablering motsvarande hälften av

offentliganställdas medellöner respektive år utgjorde andelen etablerade 29 procent bland förgymnasialt och gymnasialt utbildade 2015. Eftergymnasialt utbildades etableringsgrad uppgick endast till 16 procent. Det sista uppföljningsåret (2023) var 56 procent av de förgymnasialt och gymnasialt utbildade individerna etablerade jämfört med 70 procent av de eftergymnasialt utbildade. Av de eftergymnasialt utbildade hade 25 procent en årsinkomst som översteg medellönen för offentliganställda jämfört 10 procent bland dem som saknade eftergymnasial utbildning.

Som vi redan har konstaterat var klyftan mellan mäns och kvinnors inkomster större bland personer som hade gymnasieutbildning som högsta avslutade utbildningsnivå. Könsskillnaderna i förvärsinkomster var mindre för eftergymnasialt utbildade än bland personer som saknade erfarenheter av eftergymnasial utbildning. I hela gruppen som saknade erfarenhet av eftergymnasial utbildning ökade skillnaden relaterat till kön från drygt 20 procent till ungefär 35 procent 2023. Skillnaden var lika stor bland individer med inrikes bakgrund som för personer med utländsk bakgrund. Bland eftergymnasialt utbildade var skillnaden alltså mindre. Trenden var emellertid densamma under de senare uppföljningsåren, efter 2017. Skillnaderna ökade, men på en lägre nivå. 2023 uppgick skillnaden till 20 procent.

ANDEL EFTERGYMNASIALT UTBILDADE – HÖGSTA INKOMSTKVINTILEN

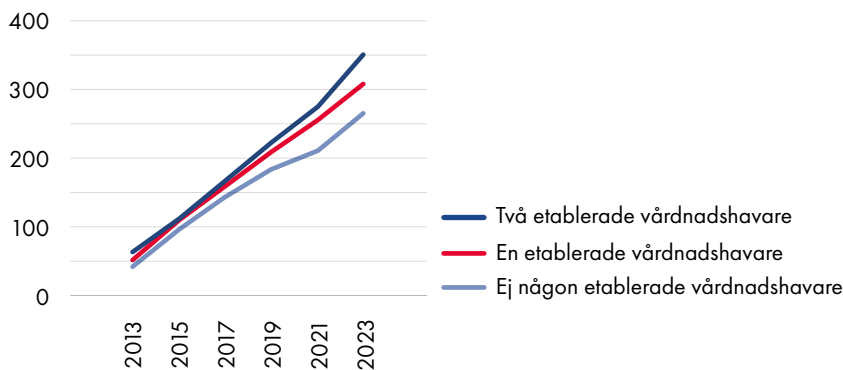
Figur 22. Andel eftergymnasialt utbildade i den högsta inkomstkvintilen (N=4799)

Högre utbildning minskar – men eliminerar inte – löneskillnader mellan könen och mellan personer med utländsk respektive inrikes bakgrund, samtidigt som den kraftigt förbättrar etablering och inkomster för alla grupper.

Som framgått tidigare minskade också inkomstskillnaderna mellan personer med inrikes och utländsk bakgrund. I gruppen som saknade eftergymnasial utbildning halverades skillnaden till drygt 10 procent 2023. Bland eftergymnasialt utbildade var skillnaden mindre under samtliga uppföljningsår. Från 2017 hade personer med utländsk bakgrund något högre genomsnittliga arbetsinkomster. Det sistnämnda gällde för både kvinnor och män.

Vårdnadshavarnas etableringsgrad påverkade inkomstutvecklingen och sysselsättningsgraden, något som framgår av Figur 23 respektive Figur 24. Det kan noteras att bland de som hade studerat vid Malmö universitet – och inte hade två etablerade och eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare de sista åren i grundskolan – var andelen förvärvsarbetande och den genomsnittliga inkomstnivån högre än bland jämnåriga med likartade bakgrundsförhållanden.

INKOMSTUTVECKLING – EFTER VÅRDNADSHAVARES ETABLERINGSGRAD 2008

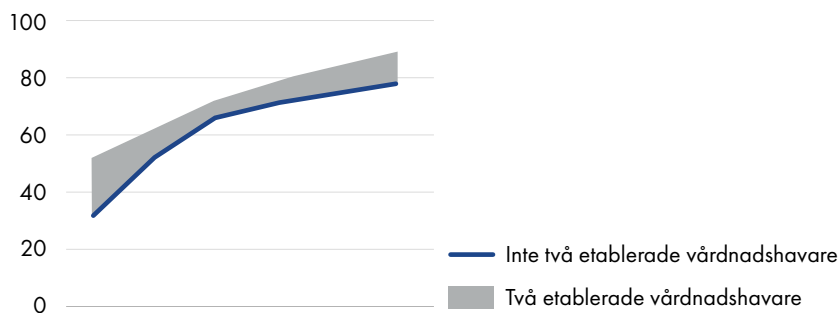

Figur 23. Inkomstutveckling i relation till vårdnadshavarnas etableringsgrad år 2008 (N=4799)

Uppgifterna i Figur 23 återspeglar i praktiken att vårdnadshavarnas etableringsgrad indirekt påverkade sannolikheten för att barnen skulle påbörja högre

utbildning.¹⁴ Närmare 65 procent av individerna med två eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare hade också två vårdnadshavare som var etablerade på arbetsmarknaden 2008. Motsvarande uppgifter bland dem som inte hade någon eller enbart en eftergymnasialt utbildad vårdnadshavare var 24 respektive 39 procent. Jämfört med de som inte hade etablerade eller eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare var det följaktligen betydligt vanligare att de som hade vårdnadshavare med högre utbildning själva påbörjade eftergymnasial utbildning. Bland de som inte hade någon eftergymnasialt utbildad vårdnadshavare påbörjade ungefär fyra av tio högre utbildning. Bland de med två vårdnadshavare med högre utbildning påbörjade mer än åtta av tio eftergymnasiala studier.

SYSSELSÄTTNING EFTER VÅRDNADSHAVARES ETABLERING 2008

Figur 24. Andel sysselsatta bland individer vars båda vårdnadshavare inte var etablerade på arbetsmarknaden 2008. Sysselsättningsgrad (N=4799)

Studier vid Malmö universitet – förutsättningar och resultat

De som hade studerat vid Malmö universitet skilde sig i flera avseenden från övriga i studiepopulationen med erfarenheter av eftergymnasiala studier. Ungefär hälften av alla individer hade erfarenhet av eftergymnasiala studier. Av dessa hade närmare 600 studerat vid Malmö universitet. Här sammanfattas punktvis några avvikelser som rimligen påverkade etableringsförutsättningarna och som också hade indirekt betydelse för den sociala mobiliteten:

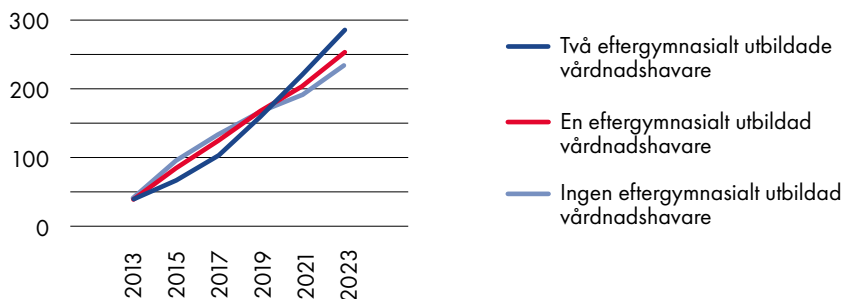
14 Gränsen för att räknas som etablerad går vid en förvärvsinkomst som motsvarade fem prisbasbelopp. Ett prisbasbelopp motsvarade 41 000 kronor år 2008.

- Bland de som studerat vid Malmö universitet var andelen med utländsk bakgrund större. Mer än fyra av tio hade utländsk bakgrund, 41 procent jämfört med 33 procent av dem som valt att studera vid andra lärosäten.
- Andelen med en bakgrund på yrkesprogram var betydligt större bland de som studerat vid Malmö universitet än bland dem som studerat vid andra lärosäten. Av de som studerat i Malmö hade ungefär en tredjedel en bakgrund på yrkesprogram i gymnasiet jämfört med 16 procent bland dem som studerat vid andra lärosäten. Av de som valde att studera i Malmö var alltså andelen med yrkesutbildningsbakgrund dubbelt så stor som bland dem som valde andra lärosäten. Närmare 45 procent av de som studerat i Malmö hade erfarenheter av vuxenutbildning. Relativt sett var det fler som hade en bakgrund på komvux jämfört med de som studerat vid andra lärosäten, 37 jämfört med 29 procent.
- Relativt sett var det vanligare att de som studerat vid Malmö universitet inte hade etablerade vårdnadshavare under de sista åren i grundskolan. Mindre än fyra av tio hade två etablerade vårdnadshavare. 61 procent av de som valde att studera i Malmö hade inte haft två etablerade vårdnadshavare när de gick sista åren i grundskolan jämfört med 55 procent av de som valde andra lärosäten. Andelen som hade vårdnadshavare med arbetslöshetsrelaterad ersättning (inklusive försörjningsstöd) var också större.
- Andelen med eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare var lägre. Hälften hade ingen eftergymnasialt utbildad vårdnadshavare. Motsvarande andel var 35 procent bland de som studerat vid andra lärosäten. Andelen med två eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare uppgick till 17 procent bland de som varit studenter i Malmö jämfört med 30 procent bland dem som hade valt andra lärosäten.

Den socioekonomiska bakgrunden har ett indirekt inflytande även när vi studerar inkomstutveckling och inkomstskillnader. Bland personer med utländsk bakgrund som inte hade eftergymnasialt utbildade föräldrar var inkomsterna i genomsnitt 12 000 kronor högre år 2023 bland de som hade studerat vid Malmö universitet jämfört med dem som inte studerat i Malmö. De som hade en examen från Malmö universitet hade i genomsnitt 45 000 kronor mer i förvärvsinkomst det sistnämnda året. För samtliga individer med examen från Malmö universitet, oavsett familjebakgrund, och som inte hade två etablerade vårdnadshavare 2008, var medelinkomsten 42 000 kronor högre det sista uppföljningsåret jämfört med jämnåriga.

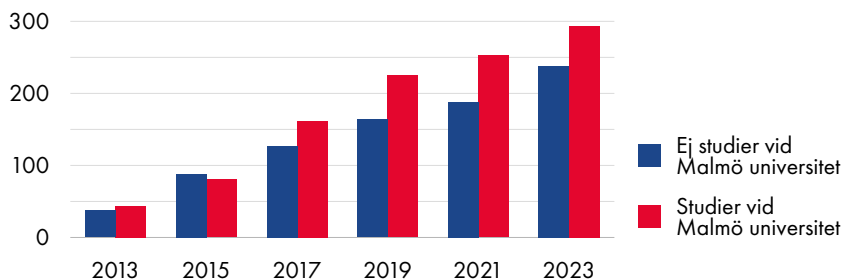
Socioekonomisk bakgrund fortsätter påverka inkomster, men högre utbildning vid Malmö universitet ger tydligt högre inkomster – särskilt för personer med utländsk bakgrund och för dem som inte kommer från etablerade akademiska hem.

INKOMSTUTVECKLING – EFTER VÅRDNADSHAVARES UTBILDNINGSNIVÅ 2008

Figur 25. Inkomstutveckling i relation till vårdnadshavarnas utbildningsnivå år 2008 (N=4799)

GENOMSNITTSINKOMST, KVINNOR UB – STUDIER VID MALMÖ UNIVERSITET

Figur 26A. Genomsnittlig förvärsinkomst för kvinnor med utländsk bakgrund (UB) och erfarenheter av studier vid Malmö universitet (N=129)

OBS! Ej två etablerade eller eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare (2008).

I gruppen med yrkesutbildning i gymnasieskolan (N=1190) hade de som kompletterat med studier vid Malmö universitet 11 000 kronor i högre inkomster år 2023 än sina jämnåriga med samma utbildningsbakgrund. Hade de dessutom en examen var inkomsterna drygt 28 000 kronor högre. Det kan tilläggas att yrkesutbildade som studerat vid Malmö universitet hade drygt 40 procents lägre risk att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning 2023 jämfört med jämnåriga med yrkesutbildning utan erfarenhet av studier vid Malmö universitet. Bland de som avlagt en examen i Malmö var också den relativa risken att ingå i IVAS (individer som varken arbetar eller studerar) betydligt lägre, cirka 40 procent lägre än för hela studiepopulationen i övrigt.¹⁵

Tidigare komvuxelever hade en medelinkomst som var 16 000 kronor högre jämfört med andra komvuxstuderande. Bland de med en examen var arbetsinkomsterna betydligt högre, 86 000 kronor mer än genomsnittet för tidigare komvuxstuderande. Arbetslösheten var betydligt lägre. Jämfört med de som enbart hade studerat på komvux hade de som kombinerat komvuxutbildning med efterföljande studier på Malmö universitet 50 procent lägre risk att uppbära arbetslöshetsersättning det sista uppföljningsåret.

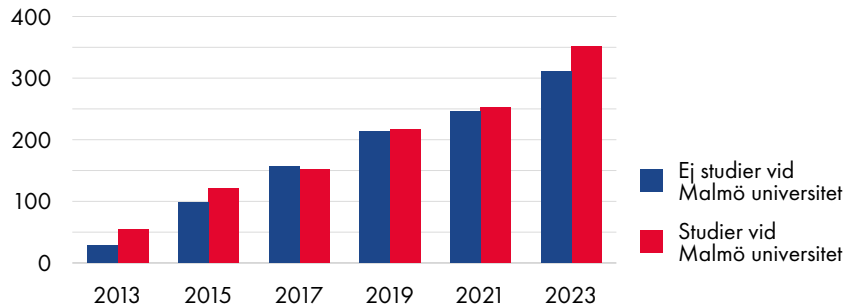
De som hade fullföljt studierna på universitetet med en examen hade också avgjort lägre risker att ingå i IVAS jämfört med övriga individer med erfarenhet av studier på komvux. Riskkvoten uppgick till 0,45.

Skillnader i examensgrader relaterat till socioekonomisk bakgrund och kön

Ser vi till hela studiepopulationen framgår en tydlig bild av att studier vid Malmö universitet bidrog till ökad inkomsttrygghet och minskade arbetslöshetsrisker. Risken för att uppbära arbetslöshetsrelaterad ersättning reducerades kraftigt bland tidigare Malmöstudenter. Andelen som uppbar arbetslöshetsunderstöd inklusive ekonomiskt bistånd var 4 procentenheter lägre. Den relativa risken att vara arbetslös uppgick till 0,59 jämfört med dem som inte hade studerat vid Malmö universitet. Även risken att ingå i IVAS-gruppen – individer som varken arbetar eller studerar – minskade påtagligt. Riskkvoten relativt övriga individer i studiepopulationen uppgick till 0,6.

¹⁵ Definitionen av IVAS är här att individen inte studerar, är svagt etablerad och har en förvärvsinkomst som understiger ett prisbasbelopp per år. År 2023 uppgick prisbasbeloppet till 52 500 kronor.

GENOMSNIITSINKOMST, MÄN UB – STUDIER VID MALMÖ UNIVERSITET

Figur 26B. Genomsnittlig förvärsinkomst för män med utländsk bakgrund (UB) och erfarenheter av studier vid Malmö universitet (N=96)

OBS! Ej två etablerade eller eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare (2008).

Examensgraden påverkades av den sociala bakgrunden. Bland de som hade två etablerade och eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare under de sista åren i grundskolan var examensgraden ungefär 10 procentenheter högre än bland dem som inte hade två etablerade och eftergymnasialt utbildade vårdnadshavare. Av samtliga med erfarenheter av eftergymnasial utbildning hade 58 procent avlagt en akademisk examen det sista uppföljningsåret, det vill säga 2023. Bland de som studerat i Malmö var den andelen drygt 50 procent.

Den sociala sammansättningen bland de som hade studerat i Malmö bidrog till en något lägre examensgrad. Men skillnaderna jämfört med de som studerat vid andra lärosäten var störst relaterat till kön. Av kvinnorna som hade studerat i Malmö hade 63 procent en examen det sista uppföljningsåret 2023 jämfört med 34 procent av männen. Ser vi till samtliga med erfarenhet av eftergymnasial utbildning, exklusive dem som studerat i Malmö, hade 66 procent av kvinnorna en examen jämfört med 54 procent av männen. Examensgraden bland kvinnorna som hade studerat i Malmö var alltså något lägre – men inte mycket lägre – än genomsnittet för gruppen med högre utbildning. Den stora avvikelsen gällde examensgraden bland män. Examensgraden bland män var lägre generellt sett, det vill säga även bland männen som hade studerat vid andra lärosäten, men de könsrelaterade skillnaderna i examensgrad var betydligt större bland de som

hade studerat i Malmö. Andelen bland männen som hade en examen var alltså 20 procentenheter lägre i Malmö jämfört med andra lärosäten. Avvikelsen kan inte förklaras av skillnader relaterat till sociala bakgrundsförhållanden och/eller familjebakgrund. Det mesta talar i stället för att det handlade om skillnader relaterat till utbildningsbakgrund.

Examensgraden är lägre vid Malmö universitet än vid andra lärosäten, särskilt bland män i studiepopulationen – endast omkring en tredjedel har tagit examen. En viktig förklaring är att många män vid Malmö universitet har en utbildningsbakgrund inom vuxenutbildningen eller ett gymnasialt yrkesprogram, två bakgrunder som minskar sannolikheten att fullfölja en högskoleutbildning.

Utbildningsbakgrunden bland män som hade studerat vid Malmö universitet avvek, jämfört med män som hade studerat vid andra lärosäten, först och främst därför att en betydligt större andel av männen än kvinnorna i Malmö hade en bakgrund inom vuxenutbildningen. Nästan hälften av männen hade en bakgrund inom vuxenutbildningen. Andelen var 10 procentenheter högre än bland kvinnorna. Bland individer som studerat vid andra lärosäten var fördelningen i relation till erfarenheter av vuxenutbildning relativt jämn mellan kvinnor och män. En bakgrund inom vuxenutbildningen minskade sannolikheten att fullfölja utbildningen med en examen. Jämfört med individer som inte hade vuxenutbildningsbakgrund var andelen med examen cirka 20 procentenheter lägre.¹⁶

Ytterligare ett förhållande relaterat till utbildningsbakgrunden kan ha haft betydelse. En större andel av männen som studerat i Malmö hade kompletterat med en yrkeshögskoleutbildning. Det handlade om nästan en femtedel av männen jämfört med något mindre än en tiondel av kvinnorna. Bland personer som studerat vid andra lärosäten var det runt 10 procent som hade erfarenhet av yrkeshögskoleutbildning, både bland kvinnor och män. Examensgraden bland individer med yrkeshögskolebakgrund var mycket låg, både bland de som studerat i Malmö och de som studerat vid andra lärosäten. Det mesta talar emellertid för att yrkeshögskoleutbildningen kan ha uppfattats som ett alternativ när man upptäckt att akademisk utbildning kanske inte var rätt väg. Yrkeshögskoleutbildade hade

16 Skillnaderna i examensgrader mellan dem med och utan bakgrund inom vuxenutbildningen var i stort sett lika stora bland de som studerat i Malmö som vid andra lärosäten.

också högre genomsnittliga arbetsinkomster det sista uppföljningsåret än personer som påbörjat akademisk utbildning efter att ha studerat på komvux, vilket talar för ett starkare etableringsmönster.

Val av utbildningsinriktning – för studiepopulationen som helhet och de som studerat vid Malmö universitet

På aggregerad nivå var det som framgick stora skillnader i inkomstutveckling mellan eftergymnasialt utbildade och individer i studiepopulationen som hade utbildning på lägre nivå. Men det fanns också stora skillnader i inkomster inom gruppen eftergymnasialt utbildade som hängde samman med utbildningsinriktning, inte enbart skillnader i examensgrad. Dessa inkomstskillnader återspeglar arbetsmarknadens värdering av olika utbildningar och yrken, men också skillnader i värderingen av mäns och kvinnors arbete. Spännvidden var stor mellan individer som följt olika utbildningsinriktningar, liksom mellan kvinnor och män inom olika utbildningsinriktningar. I Tabell 1 nedan presenteras de vanligaste utbildningsinriktningarna sorterade efter inkomstnivå (från lägsta till högsta).

Tabell 1 toppas av utbildningar som är starkt förankrade i Malmö medan höginkomstutbildningarna – civilingenjörsutbildningen, läkarutbildningen, juristutbildningen och civilekonomutbildningen – inte erbjuds vid Malmö universitet. De som hade gått lärarutbildningar hade genomgående löner som låg under genomsnittet för eftergymnasialt utbildade. Det gällde även för socionomutbildade och sjuksköterskor.

En annan iakttagelse är – återigen – den stora spännvidden relaterat till kön. Med ett par undantag hade kvinnor lägre genomsnittsinkomster än män.¹⁷ Skillnaderna var också stora bland de som gått kvinnodominerade utbildningar som förskollärarytbildningen, grundlärarytbildningen, socionomutbildningen och sjuksköterskeutbildningen. Skillnaderna var även stora bland de som gått höginkomstutbildningar som civilekonomutbildningen och tandläkarutbildningen, men mindre bland de som gått civilingenjörsutbildningen¹⁸ och läkarutbildningen.

17 Man får tolka uppgifterna lite försiktigt eftersom antalet berörda individer kopplat till vissa utbildningar är mycket begränsat.

18 Andelen kvinnor med en bakgrund på civilingenjörsutbildningen var relativt liten (23 procent), men kvinnor var inte genomgående underrepresenterade på höginkomstutbildningarna. Däremot hade de alltså oftast betydligt lägre inkomst än männen.

GENOMSNIITTSINKOMST 2023 – EFTERGYMNASIALA UTBILDNINGAR

	GENOMSNIITTS- INKOMST	KVINNORS GENOMSNIITTS- INKOMST	MÄNS GE- NOMSNIITTSIN- KOMST	KVINNORS INKOMSTER RELATIVT MÅN
Förskolläraryt utbildning	255	247	320	77
Fysioterapeut utbildning	265	251	280	90
Grundläraryt utbildning	300	288	340	85
Arbets terapeut utbildning	303	292	345	85
Ämnesläraryt utbildning	312	308	315	98
Socionom utbildning	326	314	384	82
Specialistsjuksköterske utbildning	328	284	503	56
Tandhygienist utbildning	336	344	230	150
Sjuksköterske utbildning	348	330	404	82
Studie- och yrkesvägledar utbildning	362	278	447	62
Kandidat utbildning (kandidat- examen)	382	351	409	86
2-årig högskole utbildning (högskole- examen)	388	342	419	82
Högskoleingenjör utbildning	394	314	418	75
Master utbildning	410	411	408	101
Tandläkar utbildning	425	398	598	67
Civilingenjör utbildning	514	491	523	94
Läkar utbildning	528	522	533	98
Jurist utbildning	542	513	581	88
Civilekonom utbildning	569	510	670	76
Högre utbildning totalt	378	339	424	80
Förgymnasial utbildning	272	223	309	72
Gymnasie utbildning högsta utbildningsnivå	352	273	398	69

Tabell 1. Genomsnittlig förvärvsinkomst 2023 relaterat till utbildningsinriktning på eftergymnasial nivå (N=2626)

Som framgår av Tabell 1 utgjorde kvinnornas genomsnittliga arbetsinkomster strax under 80 procent av männens år 2023. Det var en betydande skillnad, men samtidigt en något mindre skillnad om vi jämför med individer som enbart hade gymnasial respektive förgymnasial utbildning.

**■ Kvinnor med högre utbildning tjänar knappt 80 procent av vad männen
● med samma utbildningsnivå tjänar, för individer med lägre utbildningsnivå är skillnaderna ännu större.**

Hur såg det då ut för individerna som studerat i Malmö? I Tabell 2 presenteras uppgifter om inkomster relaterat till utbildningsinriktning. Liksom i den tidigare tabellen har inriktningarna sorterats efter inkomst.

Relativt många av individerna hade en bakgrund på förskolläraryt utbildningen, grundläraryt utbildningen, socionomyt utbildningen och sjuksköterskeyt utbildningen. I samtliga fall handlade det om eftergymnasialt utbildade med låg förvärvsinkomst jämfört med jämnåriga på samma utbildningsnivå. Det var också vanligt att kvinnor med denna utbildningsbakgrund hade betydligt lägre inkomster än män med samma utbildningsbakgrund, detta trots att det här handlar om helt kvinnodominerade yrkesområden. De könsrelaterade inkomstskillnaderna var som framgår av Tabell 2 ännu större bland de som gått tandläkarutbildningen och någon av högskoleingenjörsutbildningarna, men här handlade det om ganska få individer. Även antalet personer med en bakgrund på arbetsterapeututbildningen och studie- och yrkesvägledarprogrammet var begränsat, vilket gör det svårt att dra några långtgående slutsatser. När det handlar om få individer är risken stor att slumpmässiga faktorer påverkar.

En rimlig fråga är i vilken utsträckning skillnader i utbildningsinriktningar kan förklara att de som studerat i Malmö hade en lägre genomsnittlig inkomst det sista uppföljningsåret än de som studerat vid andra lärosäten. Skillnaderna i utbildningsbakgrund hade betydelse. Om vi exempelvis sorterar bort individer med civilekonombakgrund, civilingenjörer, jurister och läkarutbildade minskar spännvidden i förvärvsinkomster med cirka 8 000 kronor. Det förhållandet att relativt många valt att studera läraryt utbildningar, sjuksköterskeyt utbildningen och socionomyt utbildningen i Malmö bidrog också till en skillnad.

Men det fanns också, som vi har varit inne på tidigare, flera faktorer som hade betydelse. Kvinnorna utgjorde en större andel av de som hade studerat i Malmö

än vid andra lärosäten, 62 procent jämfört med 56 procent. Andelen som hade en bakgrund på yrkesprogram och komvux var större, något som rimligen bidrog till att det tog längre tid att fullfölja utbildningarna. Det sistnämnda är också en förklaring till att examensgraden var lägre. Som vi konstaterade tidigare gällde det särskilt bland män.

GENOMSNIITTSINKOMST 2023 – STUDIER VID MALMÖ UNIVERSITET

	GENOMSNIITTSINKOMST	KVINNORS GENOMSNIITTSINKOMST	MÄNS GENOMSNIITTSINKOMST	KVINNORS INKOMSTER RELATIVT MÄN
Arbeterapeututbildning	58	58	us	
Fysioterapeututbildning	210	us	210	
Masterutbildning	232	216	249	87
Förskollärarytbildning	267	254	341	74
Grundlärarytbildning	311	299	352	85
Socionomytbildning	315	294	375	78
Sjuksköterskeytbildning	321	285	422	68
Biomedicinsk analytikerutbildning	324	324	us	
Tandhygienistutbildning	333	333	us	
Högskoleingenjörutbildning	336	230	372	62
Ämneslärarytbildning	339	345	335	103
2-årig högskoleutbildning (högskoleexamen)	353	353	us	
Kandidatutbildning (kandidatexamen)	361	318	387	82
Studie- och yrkesvägledarytbildning	398	325	472	69
Tandlärarytbildning	412	359	598	60
Malmö universitet totalt	330	295	378	78
Högre utbildning totalt	378	339	424	80

Tabell 2. Genomsnittlig förvärvsinkomst 2023 bland personer som studerat vid Malmö universitet relaterat till utbildningsinriktning (N=572) US=Uppgift saknas.

Slutsatser om inkomstutveckling för eftergymnasialt utbildade

Vi kan nu avrunda med att återknyta till frågorna som presenterades inledningsvis i det här kapitlet.

Som vi redan kunde konstatera tidigare ökade arbetsinkomsterna för eftergymnasialt utbildade generellt sett mycket snabbt under uppföljningsperioden, särskilt i slutet. Det sista uppföljningsåret hade de med erfarenhet av eftergymnasial utbildning 78 000 mer i årsinkomst jämfört med övriga i studiepopulationen. Vi har då inte kontrollerat för om individerna hade examen eller ej. 2023 hade de med akademisk examen i genomsnitt 118 000 kronor mer i årsinkomst medan de som hade erfarenhet av akademiska studier, men saknade examen, hade 9 000 kronor i högre genomsnittlig arbetsinkomst, jämfört med de som saknade erfarenhet av högre studier.

En av de frågor vi har tangerat tidigare handlar om hur högre utbildning påverkar förutsättningarna ur ett jämlikhetsperspektiv. Hur påverkas vidare förutsättningarna för den sociala rörligheten? Det finns inga givna svar. Ser vi till vår studiepopulation kan vi konstatera att effekterna varierade beroende på om vi talar om kön, familjebakgrund och socioekonomisk bakgrund. Könsklyftorna i förvärvsinkomster var betydande. Den högre utbildningen bidrog inte i någon större utsträckning till att påverka existerande skillnader relaterat till kvinnors och mäns löner på den svenska arbetsmarknaden. Det kan ses som ett tillkortakommande i ljuset av målen för Agenda 2030 såväl som de välfärdspolitiska intentioner som kommer fram i bland annat högskolelagen och som vi lyfte fram i delstudie 1.

Ser vi till socioekonomiska bakgrundsfaktorer som vårdnadshavarnas utbildningsnivå, försörjningsvillkor och etableringsförhållanden kan vi också konstatera att den högre utbildningen tenderade att förstärka en redan etablerad ordning – eller med andra ord till att reproducera sociala strukturer.¹⁹ Till att börja med var individer från socialt resursstarka förhållanden överrepresenterade i den högre utbildningen. Individer med vårdnadshavare som tillhörde det högre inkomstsegmentet kom att själva tillhöra det högre inkomstskiktet. Till

¹⁹ En studie från 2000-talets början pekade på positiva effekter på den sociala mobiliteten i anslutning till utbyggnaden av nya regionala högskolor på 1990-talet. Resultaten indikerade generella effekter ur rörlighetssynpunkt utom för individer med lågutbildade föräldrar. Se Holzer (2007).

detta kommer att det skedde en sortering av högutbildade i mötet med arbetsmarknaden. Inte bara kvinnor utan även personer med lågutbildade och svagt förankrade vårdnadshavare fick genomgående lägre inkomster. Det är viktigt att vara tydlig med att detta handlar om det övergripande mönstret. Givet rådande ojämlikheter och strukturella förhållanden kopplat till utbildningssystemet och arbetsmarknadens funktionssätt, var det naturligtvis så att enskilda individer som påbörjade högre utbildning fick avkastning på utbildningen också i ekonomiska termer.²⁰ Inkomsteffekten av högre utbildning var för det stora flertalet individer positiv, till och med mycket positiv.

Vi har ju också kunnat konstatera att den högre utbildningen kan bidra till ökad social mobilitet, i linje med styrdokumentens intentioner. Det blir särskilt tydligt i relation till familjebakgrund. För personer med utländsk bakgrund ledde högre utbildning till stigande inkomster relativt individer med inrikes bakgrund och erfarenhet av högre utbildning. Effekten var särskilt tydlig för utrikesfödda och än starkare om individerna fullföljt utbildningen med en akademisk examen.

Uppföljningarna visar att studier vid Malmö universitet har haft en tydligt utjämnande och mönsterbrytande effekt, särskilt för studenter med icke-akademisk bakgrund, genom att stärka deras inkomster, etablering på arbetsmarknaden och minska risken för arbetslöshetsrelaterat stöd.

Utvecklingen för individer som studerat vid Malmö universitet illustrerar också hur utbildningen kunde bidra till ökad jämlikhet och social mobilitet. För många av individerna som studerade i Malmö hade universitetet ett mönsterbrytande inflytande. Det berodde i första hand på gruppens sammansättning. Som framgått bestod de tidigare Malmöstudenterna i högre grad personer med "otraditionell bakgrund", i den betydelsen att fler hade lågutbildade vårdnadshavare med svagare förankring på arbetsmarknaden, fler hade utländsk bakgrund och en betydligt större andel hade yrkesutbildnings- och vuxenutbildningsbakgrund. Utbildningen reproducerade inte i samma utsträckning ett redan etablerat socialt mönster utan bidrog till en förstärkt inkomstutveckling och tryggare etableringsvillkor bland individer med en bakgrund i familjer där högre utbildning och förankring på arbetsmarknaden långt ifrån var en självklarhet. Uppföljningen bekräftar också att studier vid Malmö universitet – oavsett om den ledde fram till en examen eller

20 Vi bortser alltså här från att utbildning ofta har flera andra positiva och välfärdshöjande effekter utöver renodlade inkomsteffekter.

ej – reducerade behovet av arbetslöshetsrelaterad ersättning och halverade risken för att ingå i IVAS jämfört med övriga i studiepopulationen.

SAMMANFATTANDE KOMMENTARER

Vi inledde delstudie 1 med att hänvisa till att ungas övergångar från utbildning till arbetsliv har blivit mer komplicerad. Det är många hinder som ska överbryggas längs vägen. Övergångarna påverkas av att individer har väldigt olika förutsättningar. Det är rimligt att se ungas utbildningsval och utbildningsprestationer i anslutning till familjeförhållanden och sociala uppväxtvillkor, som har ett avgörande om än inte determinerande inflytande.

Vi betonade också att utbildningssystemet utgör en viktig del av välfärdspolitiken. Utbildning liksom välfärdspolitiken i stort syftar till att så långt det är möjligt kompensera för skillnader i förutsättningar. Individer ska kunna göra oberoende val, relaterat till intresseinriktning och fallenhet. De ska också kunna ställa om när villkoren i privatlivet och arbetslivet kräver det. Det förutsätter i sin tur ett mångfasetterat stöd, som omfattar traditionella socialpolitiska insatser såväl som kompletterande utbildning och tillgång till studie- och yrkesvägledning.

De övergripande välfärdspolitiska och utbildningspolitiska målen går ut på att skapa förutsättningar för fler att forma sina liv, inte om att tillrättalägga eller prägla individers uppfattningar efter en på förhand redan definierad mall. Ändå visar vår uppföljning av en grupp ungas övergångar att det är något som skaver.

Vi har följt individer som föddes i början av 1990-talet och därefter gick i grund- och gymnasieskolor i Malmö. Vi har fokuserat på inkomstutveckling och inkomstskillnader och följt upp individerna under en tioårsperiod, åren 2013–2023. Det ger förutsättningar att säga något om etableringsmönstret på arbetsmarknaden, men också något om skilda förutsättningar för etablering givet könstillhörighet, socioekonomiska förhållanden, utbildning och familjebakgrund. Här ska vi sammanfatta de viktigaste iakttagelserna.

Ökad ojämlikhet

Trots en snabb inkomstutveckling och en minskad inkomstspridning, som förklaras av att fler oberoende av utbildningsbakgrund började arbeta under uppföljningsperioden, reproducerades och förstärktes redan etablerade ojämlikhetsmönster.

- De som saknade fullbordad gymnasieutbildning hade ett betydligt svagare etableringsmönster och en svagare inkomstutveckling än sina jämnåriga. Det blir särskilt tydligt under den senare hälften av uppföljningsperioden när gymnasieutbildade och eftergymnasialt utbildade i hög grad redan hade etablerat sig på arbetsmarknaden. Fattigdomen av i dag i ett samhälle av svensk typ är i hög grad relaterat till ofullständig gymnasieutbildning. Här finns en välfärdsskuld som i grunden inte bara handlar om utbildning, utan om förutsättningar för delaktighet och integration i ett bredare socialt perspektiv.
- De könsrelaterade inkomstskillnaderna tenderade att växa under hela perioden. Störst var skillnaderna bland de som hade gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå, men de könsrelaterade inkomstskillnaderna var också mycket stora bland förgymnasialt och eftergymnasialt utbildade. Kvinnor är mer utbildningsbenägna och fullföljer i högre grad utbildningar än män, men resultaten i den här studien förstärker bilden av att kvinnors kompetens och arbetsförmåga värderas lägre på arbetsmarknaden. Det är inte bara o-tillfredsställande ur ett arbetsmarknads- och jämställdhetsperspektiv utan också för berörda utbildningsinstitutioner.
- Det fanns tydliga kopplingar mellan vårdnadshavarnas etablerings- och utbildningsstatus när individerna i studiepopulationen gick de sista åren i grundskolan och etableringsmönstret under uppföljningsperioden. De som hade högutbildade föräldrar som var etablerade på arbetsmarknaden hade också den snabbaste inkomstutvecklingen. Det handlar också om att de sociala villkoren i hemmet var utslagsgivande för valet av utbildning. Sannolikheten att påbörja högre utbildning påverkades i första hand av föräldrarnas utbildningsbakgrund. Men det gäller också valet av utbildningsinriktning. Som vi har kunnat konstatera valde individer med högutbildade vårdnadshavare i högre grad bort Malmö universitet.
- En fråga som tangeras i rapporten handlar om i vilken utsträckning utbildningssystemet reproducerar etablerade sociala strukturer, relaterat till bland annat socioekonomiska förhållanden och kön. Det finns ju en hel del studier om detta och vår uppföljning talar för att det finns ett reproducerande mönster. Statusskillnader mellan olika utbildningsprogram, även på eftergymnasial nivå, inte bara legitimerar en sortering av individer utan bidrar i praktiken till mycket stora och sakligt svårmotiverade inkomstskillnader i relation till olika utbildningsvägar, mellan yrkesområden och i relation till kvinnor och män.

Utbildning för social rörlighet

Samtidigt har vi kunnat konstatera att bilden inte är entydig. Det finns exempel i motsatt riktning, på ökad jämlikhet och social rörlighet.

- Individer med utländsk bakgrund hade en starkare inkomstutveckling än jämnåriga med inrikes bakgrund. Det gäller också utrikesfödda individer. Bland eftergymnasialt utbildade hade de med utländsk bakgrund till och med högre inkomster under slutet av uppföljningsperioden jämfört med jämnåriga med inrikes bakgrund. Högre utbildning hade positiva effekter för personer med utländsk bakgrund, underlättade etablering på arbetsmarknaden och bidrog till en snabb inkomstutveckling.
- Komvux hade också en central betydelse, särskilt för kvinnor med utländsk bakgrund. De som studerade på komvux fick en mer positiv inkomstutveckling och var i mindre utsträckning beroende av arbetslöshetsrelaterad ersättning. En betydande grupp hade studerat på komvux, merparten hade utländsk bakgrund. Men vuxenutbildningen nådde ändå inte alla förgymnasialt utbildade.
- Malmö universitet utgjorde i hög grad en utbildningsplattform för individer som traditionellt varit underrepresenterade vid akademiska lärosäten. Individer som studerat i Malmö hade påtagligt hög ekonomisk avkastning på utbildningarna, inte minst de som hade en bakgrund inom yrkesutbildningen och vuxenutbildningen. Trots ett starkt etableringsmönster bidrog dominansen av utbildningar mot kvinnodominerade yrken med relativt svag löneutveckling, som lärarutbildningar, socionom- och sjuksköterskeutbildningar, till en svagare inkomstutveckling för personer som hade en bakgrund vid Malmö universitet jämfört med personer med erfarenheter av akademiska studier vid andra lärosäten. De genomsnittliga inkomsterna bland de som hade studerat i Malmö påverkades också av att en hög andel män som inte fullföljde studierna med en examen. Bland kvinnorna som hade studerat i Malmö var examensgraden ungefär densamma som bland kvinnor med en bakgrund på andra lärosäten.

Trots att inkomsterna ökade för många förstärktes ojämlikheten, där personer utan fullständig gymnasieutbildning, kvinnor och individer från socioekonomiskt svagare hem fortsatt hade sämre inkomster och svagare etablering. Samtidigt visar resultaten att utbildning kan öka jämlikheten för vissa grupper – särskilt personer med utländsk bakgrund och de som studerat på komvux eller vid Malmö universitet – men att utbildningssystemet ändå i stor utsträckning återskapar sociala och könsrelaterade skillnader, vilket gör att bredare samhällsinsatser behövs.

Sammantaget synliggör uppföljningen effekter av ojämlikhetskapande strukturer, som sociala bakgrundsförhållanden och kön, och förändringsmöjligheter via utbildning, relaterat till både komvux och högre utbildning. Utbildningarnas övergripande mål, så som de kommer till uttryck i de nationella styrdokument, handlar om välfärd och social rättvisa i betydelsen likvärdiga förutsättningar. Här återstår rimligen en hel del att göra. Men det handlar inte bara om vad utbildningssamhället på olika nivåer kan göra för att erbjuda enskilda elever bästa tänkbara stöd. I mötet mellan utbildningssamhället och arbetsmarknaden återskapas också ojämlikheter som är svåra att förena med mål om rättvisa och lika förutsättningar. Det handlar i grunden om bredare välfärdspolitiska frågor. Inte enbart utbildningsfrågor.

BILAGA OM METODÖVERVÄGANDEN OCH TILLVÄGÅNGSSÄTT

Undersökningen i delstudie 2 utgör ett exempel på en *framåtblickande kohortstudie*. Det handlar om en panelstudie där vi följer individerna framåt i tiden för att urskilja hur olika bakgrundsegenskaper, i det här fallet främst kopplat till utbildning, påverkar levnadsvillkor och välfärd längre fram i livet. Muvah-databasen kompletteras återkommande med nya registeruppgifter. I retrospektiva kohortstudier är perspektivet i stället tillbakablickande. Inte sällan är syftet att genomföra en fallkontrollstudie, där en grupp som konstateras ha en vis egenskap, till exempel en sjukdom, jämförs med en kontrollgrupp. Forskaren söker sedan uppgifter om individerna i de båda grupperna bakåt i tiden för att uttröna faktorer som kan förklara ohälsomönstret i den första gruppen.

Vi följer individerna under en avgränsad men avgörande tidsperiod – övergången från ett skede där flertalet deltog i utbildning till ett senare skede präglad av mer stabila förhållanden i arbetslivet. Under det sista uppföljningsåret var individerna 30–31 år. De är alltså inte längre ungdomar utan har uppnått yngre medelålder.²¹ Undersökningsperioden täcker händelser i anslutning till utbildning, arbetsliv och försörjningsvillkor som för flertalet individer får varaktig betydelse.

21 Någon etablerad definition av *yngre medelålder* finns inte, gränsdragningarna varierar. Detsamma gäller uttrycket *ung vuxen*, men oftast avses personer i åldersintervaller mellan 18–19 och 29–30 år.

Vårt övergripande intresse handlar om utbildningsbakgrundens betydelse för inkomstutvecklingen givet andra påverkande faktorer som könstillhörighet, familjebakgrund och socioekonomisk bakgrund. Vi grupperar individerna i relation till fyra olika utbildningsrelaterade bakgrunder: förgymnasial utbildning²² (fortfarande förgymnasialt utbildade 2023), erfarenheter av vuxenutbildning (fram till 2023), gymnasieutbildning (gymnasieutbildning högsta avslutade utbildningsnivå 2023) och slutligen utbildning på eftergymnasial nivå.

Valet av analysmetoder påverkas alltid av en rad aspekter – kopplade till undersöknings syfte såväl som karaktären på de data som används. Det handlar bland annat om: forskningsfrågor, variabeltyper (variabler på olika mätnivåer, numeriska samt icke-numeriska), mätningar (paneldata jämfört med tvärsnittsdata, beroende mellan observationer, flera mätningar kopplat till samma individ) och datafördelning (normalfördelning, avvikelser från normalfördelning²³).

Vi nöjer oss huvudsakligen med att presentera data i form av tidsserier som illustrerar utvecklingen och spridningen av arbetsinkomster under uppföljningsperioden. Arbetsinkomsterna är inte inflationsjusterade. Syftet här är att jämföra inkomstutvecklingen för olika grupper, det vill säga fokus ligger på förändringen av relativa inkomster. Presentationen landar i några reflektioner, frågor och utgångspunkter som vägleder efterföljande analyser. Efter varje avsnitt följer därefter en analys i anslutning till frågorna, i huvudsak baserade på deskriptiva metoder. Undersökningen syftar till att visa hur varierande utbildningsmässiga och sociala resurser påverkar förutsättningar för etablering och försörjning.

Anova är en modell som skulle kunna ge möjligheter att relatera och bedöma inkomstförändringar för individer grupperade i relation till utbildning och olika sociala bakgrundsfaktorer.²⁴ Anova används för att bedöma medelvärdeskilnader

22 Med förgymnasial utbildning syftar vi alltså på att individerna saknar fullbordad utbildning på gymnasial nivå.

23 Många statistiska metoder förutsätter att variablerna är normalfördelade. En normalfördelning innebär att värdena är koncentrerade i mitten och att fördelningen till vänster och höger om medelvärdet är jämn. Normalfördelningen har ett klockformat utseende. I praktiken är många variabler som återspeglar sociala förhållanden inte normalfördelade.

24 Anova används ofta för variansanalys och statistisk hypotesprövning i studier som baseras på paneldata.

om man arbetar med fler än två oberoende variabler.²⁵ Anova ger också möjlighet att studera hur tidsfaktorn återspeglas i relationen mellan bakgrundsvariabler och utfallsvariabler, så kallade interaktionseffekter. Analysmetoden baseras emellertid på en del grundantaganden som i praktiken kan vara svåra att infria (normalfördelade variabler, jämn spridning i de grupper som undersöks, jämnstora grupper, etc.). Syftet med variansanalys via Anova är i första hand att avgöra om medelvärdeskillnader är signifikanta – eller generaliserbara från urvalet till hela populationen – vilket inte är särskilt relevant i vårt fall eftersom undersökningen inte baseras på ett sannolikhetsurval utan snarast utgör en totalundersökning i miniatyr.

Anova tillhör ”familjen” av linjära regressionsmodeller. I enkla linjära regressioner är syftet att identifiera den linje som minimerar avståndet mellan variabelvärdena enligt minsta kvadratmetoden samtidigt som lutningen på linjen anger hur mycket utfallsvariabeln påverkas av en förändring av den oberoende variabeln. Linjära regressioner kan innehålla flera oberoende variabler²⁶, men är ändå av flera skäl mindre lämpliga i anslutning till panelstudier. Utöver de anledningar som redan angivits tillkommer att analyserna bygger på att värdena är oberoende av varandra, det vill säga inte korrelerade. Vid panelstudier hämtas flera uppgifter från samma individ, det vill säga uppgifterna är inte oberoende av varandra. Det är återigen viktigt att betona att individerna i Muvah-databasen inte är slumpmässigt utvalda. De kommer från en och samma kommun. Många har gått i samma skolor och vuxit upp i samma bostadsområden. Det ger bestämda förutsättningar för analysen och för vilka slutsatser som kan dras. Det finns anledning att blanda analysmetoder, deskriptiva metoder såväl som statistiskt mer ”avancerade” metoder för att mäta trender och bedöma effekter. Ett alternativ som har prövats här är så kallade generaliserade estimeringskvationer, en modell för regressionsanalys (förkortas oftast GEE). Det ökar frihetsgraderna i förhållande till Anova och erbjuder analysmetoder som är bättre lämpade för paneldata. Variablerna kan ha skiftande fördelningsmönster och vara korrelerade till varandra. Variabeltyper på olika mätnivåer kan användas som utfallsvariabler, både kvantitativa och kvalitativa. Metoden ger exempelvis goda förutsättningar

25 Studerar man enbart medelvärdeskillnader mellan två variabler kan T-testet användas.

26 Så kallade multipla regressioner.

att bedöma relativa sannolikheter²⁷ givet specifika grupprelaterade egenskaper (exempelvis sannolikheten för tidigare komvuxelever att studera vid Malmö universitet jämfört med personer med likartad bakgrund som inte har studerat på komvux). Analysmetoden används ofta i studier med utpräglad experimentell design, men kan också användas i studier med bredare syften jämfört med renodlade effektutvärderingar.

27 Relativa sannolikheter eller risker är lättare att tolka än oddskvoter (eller kvoten mellan två odds), vilket är en fördel ur såväl forskningssynpunkt som pedagogisk synpunkt. Måttet används oftast inom epidemiologisk forskning, men även i sociologiskt inriktade studier. Relativa risker mäts mellan två grupper och uttrycks också i en kvot som kallas riskkvot. Riskkvoten anger risken för ett visst utfall mellan två grupper, grupp A och grupp B. Om till exempel andelen som uppbär ekonomiskt bistånd under undersökningsperioden är 10 procent i grupp A och 5 procent i grupp B, innebär det att riskkvoten uppgår till 2,0 eller att risken för att uppbära ekonomiskt bistånd är 100 procent högre i grupp A jämfört med grupp B ($10/5=2$). En riskkvot som överstiger 1 innebär alltså en förhöjd risk för ett visst tillstånd eller en särskild händelse i en undersökningsgrupp jämfört med en viss kontrollgrupp.

3

DELSTUDIE 3 **FRÅN MARGINAL TILL MÖJLIGHET.** **VUXENUTBILDNINGENS ROLL I** **HÖGRE UTBILDNING**

I den tredje delstudien presenteras resultat från en intervju-baserad studie om övergångar från vuxenutbildning till utbildning vid Malmö universitet. Att fokusera på denna övergång är särskilt relevant i en samhällskontext där utbildning betraktas som en avgörande faktor för individers livschanser och för samhällets långsiktiga kompetensförsörjning.

Särskilt tydligt är detta för personer med fullbordad gymnasieutbildning, som har bättre förutsättningar både för vidare studier och förvärvsarbete, samtidigt som personer med ofullständig utbildning har svårare att få fotfäste på arbetsmarknaden (Muvah, 2021, 2024). Mot denna bakgrund fungerar vuxenutbildningen som en potentiell språngbräda till högre studier och arbetsmarknad för dem som av olika skäl inte fullföljt sin gymnasieutbildning (Fejes m.fl., 2020a; Folkbildningsrådet, 2023). Vuxenutbildningen spelar därmed en viktig roll i att kompensera för svårigheter i tidigare utbildning och fungera som en plattform för vidare studier och arbetsmarknadsintegration (Lundahl m.fl., 2019; Olofsson & Wadensjö, 2020).

Fokus i studien ligger på studenter vid Malmö universitet. Detta grundar sig i uppföljningsdata från studier inom kunskapsalliansen Malmöregionens väg till arbete genom högre utbildning (Muvah, 2021, 2026), som visar att en betydande andel personer födda i Malmö under 1990-talet påbörjat studier inom vuxenutbildningen. En relativt stor del av dessa har gått vidare till högre studier. Malmö universitet utmärker sig genom att ha en högre andel studenter med bakgrund i vuxenutbildningen än riksgenomsnittet, men också genom en lägre examensgrad inom denna grupp (Muvah, 2021). Dessa resultat aktualiserar behovet av vidare analys av vuxenutbildningens funktion och studenternas möjligheter att fullfölja högre studier.

Syftet med denna delstudie är att belysa studenters erfarenheter av övergången från vuxenutbildning till högre utbildning. Fokus ligger på vuxenutbildningens betydelse för möjligheten att genomföra högre utbildning. Frågan som ställs är vilka möjligheter och utmaningar som präglar övergången och vilket stöd som finns för möjligheterna att fullfölja studier på högre nivå. Särskild uppmärksamhet riktas mot hur deltagarna upplevt vuxenutbildningens roll som bro mellan tidigare skolgång och högre utbildning. Genom att belysa vuxenutbildningens funktion i relation till högre utbildning avser delstudien att bidra till en fördjupad förståelse för hur utbildningssystemet kan främja ökad genomströmning, social inkludering och utbildningsmässig likvärdighet.

Delstudien inleds med en kort översikt av vuxenutbildning i Sverige. Därefter beskrivs studiens genomförande och deltagarnas bakgrund. I bakgrundsbeskrivningen ingår erfarenheter från grundskole- och gymnasietiden, detta för att öka förståelse av hur tidigare skolgång, vuxenutbildning och högre studier samverkar och påverkar individers väg genom utbildningssystemet. Därefter kommer två avsnitt som handlar om de medverkandes erfarenhet av vuxenutbildning samt övergången till högre utbildning. Delstudien avrundas med en reflektion och slutsatser.

Vuxenutbildning i Sverige – en kort översikt

Vuxenutbildningen, som idag utgör en central del av det svenska utbildningssystemet, är ett samlingsbegrepp för olika utbildningsformer som riktar sig till vuxna och som syftar till att främja livslångt lärande, kompetensutveckling och social inkludering. Den omfattar bland annat kommunal vuxenutbildning (komvux), folkhögskolor, yrkeshögskolor och arbetsmarknadsutbildningar. I denna delrapport ligger fokus på komvux och folkhögskolorna.

Vuxenutbildningens utformning och syften har förändrats över tid i takt med samhällsutvecklingen, arbetsmarknadens behov och skiftande utbildningspolitiska prioriteringar (Olofsson & Wadensjö, 2020; Fejes m.fl., 2020a). Två övergripande mål har dock varit särskilt framträdande, vilket också går hand i hand med förändringar i den svenska utbildningspolitiken över tid: det sociala målet och det ekonomiska målet. Det sociala målet betonar jämlikhet, delaktighet och personlig utveckling. Det handlar om att minska sociala skillnader, främja social rörlighet och stärka demokratiska värden inom en inkluderande utbildningsmiljö. Det ekonomiska målet fokuserar i stället mer på effektivitet, kompetensförsörjning och omställning till ett snabbt föränderligt kunskapssamhälle. Ur detta perspektiv betraktas utbildning i allt högre grad som ett verktyg för att möta arbetsmarknadens behov och hantera bristyrken (Imsen m.fl., 2017; Lundahl & Lindblad, 2017). De två målen kan i förhållande till vuxenutbildning kopplas till begreppen livslång utbildning respektive livslångt lärande. Det förstnämnda uttrycker en humanistisk syn på utbildningens roll i samhället, med fokus på allmänbildning, demokrati och solidaritet. Detta kan illustreras med 1970-talets betoning på fördelningspolitik och demokratiskt deltagande, vilket då ledde till ökade satsningar på komvux och folkbildning. Livslångt lärande betonar däremot individens anställningsbarhet, ekonomisk konkurrenskraft och anpassning till arbetsmarknadens krav, vilket kan illustreras med 1980-talets förstärkning av det utbildningsekonomiska perspektivet i vuxenutbildning. Under de senaste decennierna har diskursen om livslångt lärande alltmer kommit att ersätta diskursen om livslång utbildning (Fejes m.fl., 2020a).

Vuxenutbildning är ett samlingsbegrepp för utbildning riktad till vuxna för att utveckla kunskaper, färdigheter och kompetenser för arbete, vidare studier eller personlig utveckling.

Komvux i fokus: Flexibel utbildning för nya möjligheter

Kommunal vuxenutbildning, komvux, utgör en central del av det svenska utbildningssystemet och erbjuder vuxna möjligheten att komplettera eller slutföra sin utbildning på grundläggande och gymnasial nivå. Utbildningen, som är avgiftsfri, styrs av skollagen och har en egen läroplan. Den riktar sig främst till personer över 20 år som saknar de kunskaper utbildningen avser att ge.

Komvux fyller flera viktiga funktioner: en kompensatorisk, en medborgerlig och

en demokratisk. Den kompensatoriska innebär att personer som inte har fullföljt sin skolgång på grundläggande och gymnasial nivå får en andra chans, medan den medborgerliga och demokratiska funktionen syftar till att stärka individers möjligheter att delta i samhällslivet och på arbetsmarknaden (Fejes m.fl., 2020b). Syftet med komvux har förändrats över tid, och i dag spelar den en betydande arbetsmarknadspolitisk roll. Till exempel används utbildningsformen under lågkonjunkturer för att motverka arbetslöshet och öka anställningsbarhet för grupper med svag utbildningsbakgrund (Olofsson & Wadensjö, 2020).

Studiedesignen är kursbaserad, vilket innebär att studerande väljer kurser utifrån en individuell studieplan. Kurser kan kombineras för att uppnå gymnasieexamen eller särskild behörighet till högre studier. Utbildningen är flexibel och individanpassad utifrån att den erbjuds året runt, med löpande antagning, och kan genomföras i klassrum, på distans eller i hybridform (Fejes m.fl., 2020b).

Deltagarna i komvux utgör en heterogen grupp. Enligt statistik från Skolverket (2024) är genomsnittsåldern 31 år, där inrikes födda generellt är yngre än utrikes födda. Kvinnor utgör omkring två tredjedelar av deltagarna, med särskilt stor representation inom vård- och omsorgsutbildningar. Många har tidigare utbildning på samma eller högre nivå än den de läser, särskilt bland utrikes födda som behöver komplettera sin behörighet för högre studier eller läsa svenska.

Folkhögskolan i fokus: Bildning, mångfald och flexibilitet

Folkhögskolan är en särskild utbildningsform med egna traditioner och pedagogiska ideal. Den är fristående i förhållande till det reguljära skolsystemet och omfattas inte av skollagen. Verksamheten styrs av en särskild förordning och finansieringen sker huvudsakligen med statliga medel som fördelas via Folkbildningsrådet, som är en ideell förening med ett statligt uppdrag att fördela och följa upp statsbidraget till folkhögskolor och studieförbund i Sverige. Folkhögskolorna har olika huvudmän, en fjärdedel drivs av landsting eller regioner, övriga är lokala sammanslutningar, folkrörelser eller intresseorganisationer, vilket bidrar till en variation i profil och pedagogisk inriktning (Hallqvist m.fl., 2020; Sveriges folkhögskolor, 2025).

Utbildningen vid folkhögskola är avgiftsfri och riktar sig i första hand till personer över 18 år. Det är en flexibel utbildningsform som erbjuder kompletterande eller förberedande utbildning till vidare studier och arbetsliv. Detta dels genom en allmän kurs som ger behörighet till högskolestudier och ger deltagarna möjligheter

att studera på grundskole- och gymnasienivå, dels genom profilkurser (även kallad särskild kurs) som fungerar som en inkörsport till konstnärliga och kreativa utbildningar och yrken (Hallqvist m.fl., 2020). Även folkhögskolan har alltmer kommit att ha en viktig arbetsmarknadspolitisk roll genom att erbjuda utbildningar för arbetslösa (Olofsson & Wadensjö, 2020).

Folkhögskolans arbete kännetecknas av flexibilitet, deltagarinflytande, erfarenhetsbaserat lärande och en holistisk människo- och kunskapssyn. Undervisningen sker ofta i tematiska och ämnesövergripande former, med fokus på att skapa sammanhang mellan individens personliga utveckling och samhällsengagemang. Den bygger på jämlika relationer mellan deltagare och lärare och syftar till att främja demokratiska värden, inkludering och social rättvisa (Hallqvist m.fl., 2020; Paldanius, 2023).

Deltagarna vid folkhögskolorna utgör en heterogen grupp. Kvinnor utgör mer än hälften av deltagarna på både allmän kurs och profilkurser. Åldersspannet är brett, men majoriteten är mellan 20 och 64 år, med en särskilt stor andel i åldersgruppen 45–64 år, framför allt inom allmän kurs. Folkhögskolorna har också en betydande andel utrikes födda deltagare, särskilt på allmän kurs, där många studerar för att komplettera sin behörighet eller förbättra sina kunskaper i svenska. En annan viktig aspekt är att cirka 43 procent av dem som uppnår grundläggande behörighet via allmän kurs har någon form av funktionsnedsättning (SCB, 2025).

Studiens deltagare och genomförande

Delstudiens resultat bygger på individuella och semistrukturerade intervjuer med 14 studenter vid Malmö universitet. Deltagarna är mellan 25 och 56 år gamla, med en medelålder på 30 år. Elva av dem är kvinnor och tre är män. Elva personer har gått hela grundskolan och gymnasiet i Sverige och en person har gått delar av grundskolan och hela gymnasiet i Sverige. En person har gått hela sin grundutbildning i ett annat nordiskt land och en person i ett land utanför Europa. Sju av de medverkande har svensk bakgrund och sju har utländsk bakgrund¹, varav fyra personer är födda i annat land. Samtliga medverkande i studien som har gått grundskolan i Sverige har sökt vidare till gymnasiestudier. Tre av dem har en slutexamen från gymnasiet i Sverige, och en från ett land utanför Europa.

1 Utländsk bakgrund enligt SCB:s definition: utrikesfödd eller inrikesfödd med två utrikesfödda föräldrar.

Övriga har antingen hoppat av gymnasiet eller gått ut med ofullständiga betyg.

KATEGORI	DEMOGRAFI OCH UTBILDNING
Kön	11 kvinnor, 3 män
Grundskola/gymn.	11 i Sverige, 1 delvis i Sverige, 1 i annat nordiskt land, 1 utanför Europa
Bakgrund	7 inrikes bakgrund, 7 utrikes bakgrund, varav 4 födda i annat land
Gymnasieexamen	3 i Sverige, 1 utanför Europa, övriga avbrott eller ofullständiga betyg

Urvalet av deltagarna genomfördes i två steg. Det första bestod av personlig rekrytering via Malmö universitets Studentcentrum. Det andra steget innebar utskick av förfrågningar via e-post, baserat dels på ett strategiskt urval av studenter med utbildningsbakgrund från folkhögskola och komvux, dels på ett slumpmässigt urval av studenter med relevant utbildningsbakgrund, identifierade via studentdatabasen. Totalt rekryterades sex deltagare via Studentcentrum och åtta genom förfrågan via e-post. Samtliga deltagare har påbörjat högre studier efter att ha genomgått vuxenutbildning, sex via folkhögskola, fem via komvux och tre genom en kombination av båda utbildningsformerna. Folkhögskoledeltagare är överrepresenterade i urvalet i förhållande till den totala studentpopulationen vid Malmö universitet med vuxenutbildningsbakgrund (en utförligare diskussion om detta återfinns i diskussionsavsnittet).

UTBILDNINGSVÄG	ANTAL DELTAGARE	DELTAGARKODER
Folkhögskola	6	T1, T2, T3, K10, T12, T13
Komvux	5	T6, T7, K8, T9, T11
Kombination	3	K4, T5, T14
Totalt	14	

Intervjuerna genomfördes under 2025 och varade mellan 45 och 90 minuter. De dokumenterades genom ljudinspelning med deltagarnas samtycke. En tematisk intervjumall användes som strukturell ram, med utrymme för deltagarna att utveckla sina berättelser. Huvudteman i intervjumallen inkluderar: bakgrundsfrågor, upplevelser och erfarenheter av grundskola/gymnasium, vuxenutbildning och högre studier samt övergångar mellan utbildningsformerna.

Analysen av det insamlade intervjumaterialet har genomförts i två steg. I det första steget genomfördes en analys av deltagarnas individuella berättelser. Här fokuserades på erfarenheter och upplevelser av de olika utbildningsformerna. I steg två jämfördes upplevelser och erfarenheter för att få syn på mönster, variationer och återkommande teman i deltagarnas utbildningsresor. Särskild uppmärksamhet riktades mot hur de upplevt vuxenutbildningens roll som bro mellan tidigare skolgång och högre utbildning.

Deltagarnas sociala bakgrund

De medverkande i studien uppvisar en mångfacetterad social bakgrund, där ett gemensamt drag är avsaknaden av en etablerad akademisk tradition i hemmet. Majoriteten kommer från familjer där föräldrarna har grundskole- eller gymnasieutbildning, ofta med yrken inom praktiska eller omsorgsrelaterade områden. Endast ett fåtal har föräldrar med universitetsutbildning. Majoriteten av deltagarna är därmed den första i sin familj som har påbörjat universitetsstudier. Trots detta framkommer att utbildning uppfattats som viktigt i deras liv. Dels utifrån att det finns en samhällsnorm om att utbildning är viktigt, dels genom att familjemedlemmar, såsom syskon, mosttrar/fastrar, makar/partners har haft högre utbildning och fungerat som förebilder. Förväntningar på högre utbildning har också varierat. Vissa beskriver en tydlig press att läsa vidare, medan andra betonar att motivationen varit självdriven.

Tiden i grundskola och på gymnasium

Majoriteten av studiens deltagare har haft betydande akademiska och sociala utmaningar både i grundskolan och på gymnasiet. En återkommande orsak är koncentrationssvårigheter, ofta kopplat till självupplevda odiagnostiserade neuropsykiatriska funktionsnedsättningar:

” Jag misstänker själv att jag ligger på det autistiska spektrumet, alltså inte bara så här i mitten, utan jag ser drag av det. (K4)

” Jag hade jättemånga svårigheter i skolan som ingen tog hänsyn till. Och jag hade som sagt diagnoser som kunde upptäckas jättetidigt som ingen brydde sig om. (T14)

Citaten illustrerar det som flera av de medverkande uttrycker, det vill säga, att de genom hela sin grundutbildning har brottats med utmaningar som de senare i livet förstått har orsakats av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Flera av dem har senare i livet också blivit diagnostiserade, och de uttrycker att skolan inte har kunnat erbjuda rätt stöd. Vad som avses med rätt stöd varierar, men i flera fall har det saknats guidning och uppföljning:

” Man måste ha någon som håller hårt i en och bara guidar en. Jag har aldrig begärt att en lärare ska sitta med mig 24–7 och att jag ska ha någon egen pedagog tillgänglig. Det är inte det jag har begärt. Men jag hade begärt att någon fångade upp mig och bara, nu är du på väg åt villovägar. Nu strukturerar vi upp det. Du ska lära dig det här och det här men det är fortfarande ditt ansvar att lära dig det. (T11)

Det som T11 önskar är att skolan skulle ha fångat upp hennes utmaningar och hjälpt till med att strukturera studierna. För henne och flera andra som genom skolgången haft svårighet med att koncentrera sig och fokusera, hade det varit hjälpsamt med ett sådant stöd:

” Mycket var ju koncentration alltså för min del, att hänga med och liksom inte riktigt förstå instruktioner. Det var ingen som berättade specifikt för mig, så då missade jag vad som skulle göras liksom. (T3)

Förutom akademiska utmaningar som koncentrationssvårigheter, framkommer psykisk ohälsa och mobbning som en orsak till svårigheter i grundskolan och på gymnasiet. Vissa har haft vänner och känt sig socialt inkluderade:

” Jag hade ju många vänner så det gjorde nog också att jag aldrig kände mig annorlunda, alltså socialt. (T5)

Andra har upplevt grov mobbning, vilket har påverkat deras skolgång negativt:

” Alltså det var ju, mobbningen var ett jättestort problem. Inte bara för mig, det var många som fick genomgå det i skolan. Och ja, jag bytte skola en gång på slutet när jag var ungefär fjorton, till en annan skola för att försöka avsluta studierna. (T13)

Mobbningen har för flera av deltagarna lett till både hög frånvaro och skolbyten. De som blivit utsatta uttrycker att skolans insatser för att hantera mobbningen har varit otillräckliga, eller direkt skadliga:

” De tvingade mig att vara runt mina mobbare efter skolan till och med. För att de hade någon idé om att om man var trevlig med varandra att det skulle typ, jag vet inte, fixas på något sätt. Men det gjorde det ju inte. Med en gång föräldrarna inte var där så var det igång igen liksom. (T12)

Citatet beskriver en händelse under grundskoletiden, vilket också är den tiden som oftast nämns när mobbning kommer på tal. Väl på gymnasiet har de sociala utmaningarna i högre grad handlat om att känna sig exkluderad i sociala sammanhang, vilket lett till hög frånvaro och för vissa till avbrott från gymnasiestudierna. De sociala utmaningarna har således fortsatt, och i vissa fall, förstärks under gymnasietiden. En orsak är ökade krav på personligt ansvar, större akademiska utmaningar och svårigheter med anpassning till den nya miljön, vilket har ökat prestationsångesten och lett till förvärrad psykisk ohälsa:

” Ja, men sen så kommer jag till gymnasiet och insåg att oj, här är allt det här med personliga ansvaret plötsligt mycket tyngre. Och det funkade inte riktigt för mig och så hjälpte det inte heller att jag inte riktigt kände någon gemenskap med mina klasskamrater och sånt där heller. [...] Jag lyckades aldrig liksom ta mig in där och då. När jag då dessutom började stanna hemma mer för att jag inte mätte bra och det började gå dåligt i skolan och allt så där. (T1)

Citatet illustrerar den chock och press som flera av de medverkande beskriver i förhållande till tiden på gymnasiet. Pressen och chocken kombinerat med avsaknad av social tillhörighet har påverkat deras psykiska mående negativt, vilket i sin tur har lett till ökad skolfrånvaro. För några försvårades gymnasietiden också av problem med den fysiska hälsan. Allt sammantaget kombinerat med utmaningarna som följt med sedan grundskolan, har varit en grund för avhopp, ofullständiga

betyg eller hög frånvaro, illustrerat av detta citat:

” Den fortsatte. Och jag tror att det var mycket på grund av mitt mående. Plus att säkert de rutinerna som jag var så inne i sen tidigare. Alltså satte nog spår i mig och man började komma in snabbt i liksom det här. Ja, men det är okej att jag missar morgonlektionen. Jag kommer senare. Och sen så missar man nästa lektion. Då blev det en hel dag man missade. Så det var frånvaron som påverkade mina betyg på gymnasiet. Annars hade jag nog fått godkänt i allting. Men jag gick ju ut med en ofullständig gymnasieexamen. (T6)

Citatet visar på den negativa spiral som har utlösts av de utmaningar och svårigheter som majoriteten av studiens deltagare har erfårit under sin grundläggande skolgång. Deras erfarenheter ligger väl i linje med tidigare studier som visar att individuella faktorer, såsom psykisk ohälsa, koncentrationssvårigheter och en stressande livssituation, liksom institutionella faktorer, exempelvis relationer med skolpersonal och kamrater samt brist på adekvat stöd, påverkar elevers skolgång negativt (Lindblad, 2016; Lundahl et al., 2017; Harju & Singhateh, 2024). Bland de medverkande har vissa, såsom T6, trots allt lyckats ta sig igenom gymnasiet med stora ansträngningar och med ofullständig examen, medan andra har gjort avbrott och inte återvänt. Några har gått ut gymnasiet med fullständig examen. För ett litet fåtal har gymnasietiden fungerat som en period där de fått möjlighet att börja om, som för T14:

” Jag har varit en av de bästa eleverna under tio år i XX-gymnasiet och att jag har klarat alla mina betyg under ett år och inte två, så det gav mig en stor push att jag vet att jag kan. Jag behövde bara rätt hjälp. Och att jag bara kände att alla dessa år och ingen hade tagit hänsyn till mig eller sett mig som en individ, en människa. (T14)

Gymnasiet blev för T14 en plats där hon kunde börja bygga upp sin självkänsla och motivation, och hon ger uttryck för att det var möjligt genom rätt stöd och att hon blev sedd som en individ. Detta gäller också K10 som kom till Sverige i grundskolans senare årskurser. Han beskriver att han i Sverige fick en positiv bild av skolan och att undervisningen här gav honom en känsla av frihet, möjligheter och motivation:

” Men här blev det skillnad. Här gjorde jag en hel comeback. (K10)

De mest framträdande gemensamma nämnarna är att deltagarnas svårigheter inte uppmärksammats i tid, att stödinsatser varit sena och otillräckliga, samt att stödet i hög grad varit beroende av enskilda individers initiativ snarare än av strukturerade system.

Sammanfattningsvis har majoriteten av de medverkande haft betydande akademiska och/eller sociala utmaningar genom sin grundutbildning. Majoriteten upplever också att skolan inte har varit rustade för att fånga upp deras behov, även när svårigheterna har varit tydliga. När stöd har kommit har det ofta varit för sent eller otillräckligt. Stödet har dock varierat, vissa har fått mer än andra, och det vanligaste stödet som nämns är skolpsykolog, kurator och studievägledning. Andra stöd som framkommer är anpassad studietakt, extra hjälp i vissa ämnen och flexibilitet vad gäller schema och närvaro. I några fall har enskilda lärare gjort stor skillnad, men detta har oftast skett på dennes eget initiativ snarare än genom ett strukturerat system.

Tiden mellan gymnasium och vuxenutbildning har för de medverkande präglats av arbetslöshet, praktik, olika typer av anställningar inom vård, skola, lokalvård, restaurang och butik, samt rehabilitering, familjebildning och kontakt med myndigheter som Arbetsförmedlingen och socialtjänsten. Några har också deltagit i ungdomsprojekt och andra stödinsatser. Det har varit en fragmenterad men betydelsefull tid. Genom arbete, livserfarenhet och stöd har de medverkande successivt närmat sig utbildning igen, ofta med vuxenutbildningen som en ny chans att lyckas och få behörighet för vidare utbildning och arbete.

Tiden i vuxenutbildning: komvux och folkhögskola

Drivkraften för att börja vuxenutbildning varierar bland deltagarna. För flertalet har motivet varit att komplettera tidigare utbildning, särskilt att läsa upp betyg som saknats från gymnasiet i Sverige eller från ett annat land. Detta är i hög grad kopplat till att kunna söka vidare till högre utbildning. En annan drivkraft som framkommer är personlig utveckling och självförverkligande. Efter år av osäkra anställningar, arbetslöshet eller familjeansvar har de önskat att skapa nya möjligheter för sig själva och sin familj. Flera nämner att de vill vara en förebild för sina barn, medan för andra har en diagnos, exempelvis ADHD, gjort att de kunnat förstå sina utmaningar, vilket i sin tur ökat intresset för vidare studier. Andra drivkrafter har mer praktisk karaktär såsom ekonomisk trygghet och vilja att förändra sin livssituation genom ett bättre arbete.

! Deltagarnas drivkraft att påbörja vuxenutbildning var att komplettera tidigare utbildning för att kunna studera vidare, att skapa nya framtidsmöjligheter genom personlig utveckling och ekonomisk trygghet, samt att förbättra livssituationen för sig själv och sin familj.

Vuxenutbildningen har fungerat i enlighet med sitt syfte, det vill säga, som en flexibel och individanpassad studieform som erbjudit deltagarna en andra chans i ett utbildningssystem och samhälle där livslångt lärande lyfts fram som en central princip (Bjursell, 2020). Vuxenutbildningen framträder därmed som en ny möjlighet:

- ” Folkhögskolan har ju gjort att jag har fått en tilltro på utbildningar som jag inte hade innan. Som jag tappade på gymnasiet. Absolut. (T2)
- ” Den här möjligheten, jag ska vara ärligt, den finns inte i andra länder och jag uppskattar det jättemycket. Den har räddat mitt liv väldigt mycket. Det är fantastiskt, faktiskt för att utan komvux hade jag inte kommit hit [universitetet]. (K8)
- ” Jag vet inte ens hur jag ska förklara. Jag blir så glad, du vet därför jag ville komma hit [intervjun], men du vet alltså, det jag älskar med folkhögskolan, det är att det ger en annan möjlighet. (K10)

Som framgår, har den andra chans som vuxenutbildning erbjuder inneburit att de medverkande har fått möjlighet att ta igen gymnasieutbildning, studera vidare på högre nivå och kunnat återfå en känsla av kompetens och självtillit. Vuxenutbildningen har således spelat en avgörande roll som en brygga mellan tidigare erfarenheter och framtida möjligheter, och erbjudit en ny chans att kvalificera sig för vidare studier och arbetsliv.

! Vuxenutbildningen har spelat en (livs)avgörande roll som en brygga mellan tidigare erfarenheter och framtida möjligheter.

Två olika men kompletterande vägar inom vuxenutbildning

Det är tydligt utifrån intervjuerna att komvux och folkhögskolan erbjuder två olika, men kompletterande vägar inom vuxenutbildningen. Båda utbildningsformerna medger hög flexibilitet, vilket har gjort det möjligt för de medverkande i studien att anpassa studierna efter livssituation, arbete och familj:

- ” Jag läste upp alla mina ämnen de första tre åren. Då läste jag samtidigt som jag jobbade heltid. Så att då gick det sakta, men då var det liksom en kurs per år kanske, men de sista två åren insåg jag att jag måste ner i tid, annars kommer jag aldrig bli färdig så det gick ju ner till 50 procent tror jag och bara koncentrerar på det. (T5)
- ” Det är väldigt så att dom vill prata med dig, dom ser när du hade ont liksom. Dom fattar och frågar, pratar du med någon liksom. Så dom är väldigt så medvetna om din mentala hälsa på något sätt. (T13)

Flexibiliteten utifrån studenternas behov, såsom familjeliv och psykisk hälsa, framträder som en aspekt som förenar de båda utbildningsformerna, men det finns också skillnader. Komvux är kursbaserat och ofta upplagt för distansstudier med stort inslag av självstudier, medan folkhögskolan arbetar mer tematiskt och interaktivt med undervisning som bygger på erfarenhetsutbyte och dialog. Skillnaderna mellan de två utbildningsformerna framträder tydligt i intervjuerna. För dem som har studerat på komvux har tillgänglighet, flexibilitet och individanpassning varit avgörande för att kunna fortsätta sina studier. Att kunna genomföra uppgifter i egen takt och läsa ett ämne i taget utifrån behov har upplevts som positivt:

- ” Vi kunde också lägga upp det så att jag läste ett ämne i taget. Jag vet inte om det är också baserat på min personlighet som gör att det är bättre att ha fokus på ett ämne i taget och det var på distans, så det var väldigt lätt att följa. (T7)

En struktur som ger möjlighet att läsa ett ämne i taget, ofta på distans, har upplevts stödjande och tillgängligt, särskilt för dem som har behov av att styra över sina studier. Den flexibla strukturen kräver en hög grad av inre motivation, självdisciplin och förmåga till egen ansvar, vilket har uppskattats:

- ” Vi hade klassrumsundervisning, vi pratade. Jag hade mitt klassrum, mina klasskamrater, min lärare, vi bollade idéer, jätteskönt. Men det var också det här: Nu är det eget ansvar. Det är inte som gymnasiet längre. Det är inte läraren som talar till dig, utan det är eget ansvar, du är en vuxen människa nu. (T9)

Den flexibilitet i kursstruktur och det stora kravet på självdisciplin som finns på komvux passar dock inte alla. Några av de medverkande har påbörjat komvuxstudier men inte riktigt känt sig bekväma med formen. De har i stället valt

att studera på folkhögskola, som fungerar som ett mer holistiskt alternativ till de mer traditionella utbildningsformerna (Hallqvist m.fl., 2020; Paldanius, 2023).

För dem som studerat på folkhögskola innefattar det holistiska en förståelse och ett hänsynstagande för deras livssituation och mående, vilket beskrivs ge en känsla av att bli sedd, inte bara som student utan som en människa med behov:

- ” **Det var ju vissa kurser, jag hade oändligt med samtal med lärarna för att jag bara, jag förstår inte riktigt vad det är, och det kunde liksom vara gång på gång och just det tänker jag också är viktigt, att få ställa de här frågorna, att få förklarat på olika sätt. (T3)**
- ” **Då hörde jag av mig till skolan och sa det till min mentor och så detta händer nu. Jag mår sämre. Och då kunde vi direkt planera kring det. (T5)**

Som illustreras av citaten, har de medverkande upplevt att de har blivit hörda, och att studierna anpassats efter deras behov och mående. I det ingår en relation mellan lärare och studenter, där lärarna uppfattas som engagerade, tillgängliga och stödjande. Denna relation har varit avgörande för studiemotivation och självförtroende. Den specifika relationen mellan lärare och studenter ligger också till grund för undervisningsformen som av de medverkande beskrivs som kollektiv, flexibel och individanpassad, vilket varit avgörande för deras möjlighet att lyckas. Grupparbeten, samtal och gemensamt lärande lyfts fram som viktiga delar av undervisningen:

- ” **Det kan jag säga är det ställe jag känner mig mest trygg i min utbildning. Lärarna var extremt tålmodiga och det märker man att de ville vara där. Och de gillar att vara där. [...] Tempot var liksom, det var inte så att de stressade dig för mycket med saker. Och förväntningarna var kanske, ja det var ju olika utifrån din kompetens liksom. (T13)**

Skillnaderna mellan de två utbildningsformerna som framkommer återspeglar delvis skilda mål och syften (Fejes m.fl. 2020b; Hallqvist m.fl. 2020). Komvux med en kontinuerlig antagning med kursbaserad struktur och hög grad av självstudier passar bäst för personer med hög grad av inre motivation och tydliga mål, medan folkhögskolans tematiska och interaktiva undervisning utgör ett alternativ för dem som behöver en annan pedagogisk miljö än den mer traditionella.

Förutom utbildningsstruktur, utgör bedömning en annan central skillnad. På komvux används traditionella betygssystem med fokus på prov och prestation, medan folkhögskolan ger omdömesbetyg som betonar personlig utveckling, ambition och social kompetens. Omdömesbetygen nämns av dem som har gått på folkhögskola som inkluderande och avgörande för att våga försöka sig på utbildning:

- ” På folkhögskolan gör man inte prov och det var ju den största stenen för mig, att bara jag kommer aldrig kunna klara av skolan, för det var också det som höll mig borta från komvux väldigt mycket. För det är så, man måste prestera på prov liksom och det kan inte jag, tänkte jag då. (T1)
- ” Man släpper väldigt mycket på det här gamla traditionella med betygsskalan. Du har ju omdömesskala visserligen, men i stället för jag ska visa på ett prov vad jag kan så har jag ett omdöme också i ambition, social kompetens. Jag kan gå ut folkhögskolan med bra genomsnitt genom att jag faktiskt har betett mig bra. (K4).

Citaten illustrerar det som samtliga som har gått på folkhögskola ger uttryck för, det vill säga, att omdömesbetyget har minskat stressen och rädslan för bedömning. Detta eftersom betyget inte enbart fokuserar på prestation utan också tar hänsyn till utveckling, ambition och social kompetens. Denna form av bedömning är en del av folkhögskolans tradition och holistiska människosyn (Hallqvist m.fl. 2020; Paldanius, 2023), vilket uppskattats av de medverkande.

Sammanfattningsvis, har både komvux och folkhögskola fungerat som en andra chans för de medverkande i studien. Utbildningsformerna har haft en kompensatorisk, och för vissa av deltagarna en rehabiliterande, funktion som har gett självförtroende och en möjlighet att återuppta sin utbildning. Båda utbildningsformerna har fungerat som förberedelser inför högre studier, och här har studie- och yrkesvägledning spelat en viktig roll för vissa av deltagarna i studien.

Vikten av studie- och yrkesvägledning

I intervjuerna framträder studie- och yrkesvägledningen som central och avgörande vad gäller hjälp med att navigera i utbildningssystemet, få information om kursval och praktisk hjälp med betyg och behörighet. Detta uttrycks särskilt av de medverkande som har studerat på komvux:

- ” Syven på komvux hjälpte mig med de betygen som jag fick, hon kunde liksom byta ut det som inte var så bra från gymnasiet och det fick ju upp mitt meritvärde eftersom jag hade gjort bra det året. (T5)
- ” Sen så var det en syo som sa till mig att du kan ta dina betyg från vuxenutbildningen med dina grundbetyg från gymnasiet och så sätter du ihop dem så du får så många poäng man ska ha. Då var det så. Så ta dina bästa betyg från vuxenutbildningen, ta dina tre grundbetyg som du har godkänt i på gymnasiet och så sätter vi ihop dem och så får du ett samlat betygsdokument. (T11)

Som framgår, kan rätt hjälp få positiva konsekvenser för möjligheten att få ihop ett samlat betygsdokument, medan felaktig information från studie- och yrkesvägledare kan få stora negativa konsekvenser. En deltagare trodde länge, baserat på information från en studie- och yrkesvägledare, att hon behövde läsa vissa kurser för att kunna söka den högre utbildning som hon planerade att söka till. Senare fick hon annan information från en ny studie- och yrkesvägledare, vilket ledde till att hon kunde välja andra kurser och slutligen få sitt examensbevis från komvux:

- ” Ingen av de [utbildningar hon var intresserad av] kräver kemi 2 eller fysik 2 eller matte 3 eller matte 4. Jag bara: 'Är du seriös har jag slösat fyra år av mitt liv?' Och då sa han: 'Okej, men då behöver du läsa 250 poäng.' (T9)

Sammanfattningsvis visar resultatet att studie- och yrkesvägledning har spelat en stor roll för vissa av deltagarnas möjligheter att gå vidare till högre studier. Att få hjälp att sätta ihop samlade betygsdokument, byta ut svaga betyg och höja meritvärdet har varit avgörande för denna möjlighet, samtidigt som fel information har skapat ovisshet och frustration.

! Kompetent studie- och yrkesvägledning gör stor skillnad.

Tiden vid Malmö universitet

De medverkande studerar på ett brett spektrum av utbildningsprogram, såsom socionomprogrammet, socialpedagogik, interaktionsdesign, studie- och yrkesvägledning, lärarutbildningar, sjuksköterskeutbildning, landskapsarkitektur samt medie- och kommunikationsvetenskap. Majoriteten har kommit in via högskoleprovet. Ett fåtal har kvalificerat sig via folkhögskolans omdömesbetyg, medan några har behörighet via komvux. Enstaka medverkande har kommit in

genom samlade betyg från olika utbildningar.

Drivkrafterna bakom beslutet att söka till högre studier varierar. Ett centralt motiv är viljan till personlig utveckling och förändring, flera av deltagarna har velat lämna arbeten där de upplevt begränsade möjligheter att utvecklas både personligt och yrkesmässigt. Yrkesambitioner och intresse för specifika ämnen, såsom pedagogik, teknik, estetik eller sociala rättvisefrågor, är också starka drivkrafter. För vissa har intresset att studera vidare växt fram under tiden i vuxenutbildning, medan andra haft högre studier i sikte redan från början. Inspiration från omgivningen har också spelat en viktig roll. Studie- och yrkesvägledare, lärare, arbetskollegor, vänner och familj har påverkat och öppnat upp ögonen för möjligheter och utbildningsvägar. Familjen framträder som en särskilt stark motivationskälla, att vara en förebild för barn och skapa bättre framtidsutsikter är ett återkommande tema. Hos flera deltagare finns även en akademisk längtan, där universitetet ses som en plats för kunskap, samhällspåverkan och självförverkligande. Kopplat till detta nämns nyfikenhet, lusten att lära och upprättelse efter tidigare skolmisslyckanden.

Akademisk utbildning har för majoriteten av de medverkande inneburit en betydande och positiv förändring i livet. De beskriver den akademiska miljön som inspirerande, kreativ och utvecklande, och flera uttrycker att de har vuxit både kunskapsmässigt och personligt:

- ” Så alltså, jag tycker det är fantastiskt roligt och det här är liksom att vilja lära mig och så sen har jag en enorm prestationsångest fortfarande, men jag kan ändå tackla den. (T3)
- ” Det är inte bara kunskap, jag fick lära mig känna mig själv. Jag har växt upp som person alltså. Jag ser på livet med nya glasögon. Jag blir mer mogen faktiskt. Jag tycker att det är fantastiskt. (K8)
- ” Jag har ingen omtenta. Jag ligger inte efter med någonting. Jag läser det jag ska. Och det har aldrig hänt. Nej. Det är fantastiskt. (T11)

Som illustreras, har självkänslan och självförtroendet stärkts i takt med att deltagarna insett att de klarar av studierna, vilket har gett dem en ny syn på sig själva och sin kapacitet. Flera beskriver känslan av att äntligen ha hittat rätt, både vad gäller ämnesval och studiemiljö:

- ” För mig har det ju varit otroligt lyxigt att få vara liksom i ämnen på det här sättet. Jag önskar att jag hade gjort det tidigare när jag var yngre. Jag tror karriärmässigt hade det kanske varit smartare, men samtidigt var jag nog inte redo för att göra det heller först nu. (T2)
- ” Jag går här nu, alltså bara att få vara i den här miljön och få vistas och sitta i föreläsningssalar, få vara med och liksom känslan. (T5)
- ” Denna övergång har ju varit bra skulle jag säga först och främst att jag tycker det är, jag tycker skolan är kul på ett annat sätt för att jag är ju mer intresserad av vad vi läser nu. (T6)

Känslan av att ha hittat rätt hänger, förutom ämnesmässigt, ihop med att universitetet anses utgöra en kreativ och inspirerande miljö med varierande undervisningsformer såsom föreläsningar, individuellt arbete, grupparbeten och olika former av seminarier och examinationer. Flera poängterar kopplingen mellan teori och praktik som värdefullt för lärandet:

- ” Det har gjort jättemycket, det här med att kunna applicera, hänga upp begreppen på och liksom ta utifrån vad jag själv har mött i skolan och i mitt arbetsliv. (T3)
- ” Det är fantastisk faktiskt. Det som jag sa att det är så mycket praktik, praktiskt lärande alltså. Det kommer andra professioner, andra myndigheter, de kommer till oss och undervisar och pratar om sina yrken, och vi har lång praktik. (K8)

Sammantaget upplevs studierna som positiva, livsomvälvande, och inspirerande. Samtidigt kräver de att man är självständig, motiverad och har god förmåga att strukturera sin vardag, vilket de flesta medverkande uttrycker att det inte hade klarat utan vuxenutbildningen.

Från vuxenutbildning till högre studier

Vuxenutbildning beskrivs av de medverkande som avgörande för möjligheterna att klara utbildning på akademisk nivå. Både komvux och folkhögskola har gett dem tid att mogna, hitta motivation och lära sig att hantera studier på ett mer självständigt sätt. Akademiska färdigheter, studieplanering och grupparbeten framträder som särskilt viktigt att ha fått hjälp med. De akademiska färdigheterna rör bland annat sådant som referenshantering och skrivande:

” Vi fick prova uppgifter som jag känner idag är ganska lika det man gör på universitetet. Att ja, men vi skulle skriva liksom en uppsats och använda ett referenssystem. (T1)

” Vi gjorde alla momenten som man gör här. Vi hade liksom opponering och alla möjliga skriftliga inlämningar och vi gjorde salstentor. (T3)

Citaten illustrerar hur deltagarna redan på komvux och folkhögskolan genom skriftliga inlämningsuppgifter och referenshantering har kunnat tillskansa sig grundläggande akademiska färdigheter. Bland dessa färdigheter ingår att ha tränat på litteratursökning, vilket nämns särskilt av de som studerat på folkhögskola:

” Vi har varit här på studiebesök, varje termin. De vill att vi använder forskning. Så jag hade inte något problem när det gäller universitetsbiblioteket, så var det mer litteratur och inte artiklar som jag letade efter. (K4)

Förutom akademiska färdigheter, har de båda utbildningsformerna även varit förberedande vad gäller studieplanering, särskilt i förhållande till förmågan att planera sin tid:

” Men det var ju det att jag hade grunden [från komvux] att nu ska jag planera mina egna studier, och ett schema att förhålla mig till också. [...] Sen är det också så att jag söker upp grejer, så jag hade ju kollat innan på olika sätt och studera, och jag hade ju använt mig av studieplanering då när jag gick komvux också, så jag visste ju vad som fungerar. (T7)

” Så de [lärarna på folkhögskolan] berättade om sina erfarenheter och vad de fallerade i när de gjorde fel och hur vi kunde lära av de felen. Det tyckte jag var rätt användbart. Att man inte ska underskatta att organisera sin tid. Skriva schema och hålla i gång saker. Lämna inte saker till sista stunden till exempel, var de väldigt på om. (T13)

Genom sina komvux- och folkhögskolestudier har de medverkande fått insikter i att det krävs en strikt organisering av tiden för att lyckas med studierna. Tiden i vuxenutbildning har också gett dem insikter i att högskolestudier kräver självständighet i relation till det sociala sammanhanget:

” Så hade jag inte gått komvux och lärt mig att okej, men nu är jag själv, läraren

finns där, men det är inte vår mamma. Hade jag inte gått där och lärt mig att nu är jag själv, och nu måste jag skaffa vänner i klassrummet. Då hade jag haft det lite svårare på högskolan. (T11).

Både komvux och folkhögskola har förberett för ett självständigt liv på universitetet, även i förhållande till det sociala sammanhanget, då det i hög grad är upp till studenterna själva att socialisera sig med sina studiekamrater. Förståelsen är viktig eftersom samarbetsinriktad gruppundervisning är vanligt förekommande i högre utbildning (McKay & Sridharan, 2024). Gruppundervisning utgör även ett centralt inslag inom vuxenutbildning, speciellt folkhögskolan:

” Vi gjorde jättemycket grupparbeten. Grupparbeten var ju liksom och gemenskapen var ju väldigt central på folkis och det känner jag väldigt mycket på universitetet. Att ja, men vi har ju grupparbeten hela tiden. (T1)

Sammanfattningsvis, har de medverkande genom sin tid i vuxenutbildning tillägnat sig akademiska färdigheter såsom referenshantering, skrivande och studieteknik samt verktyg för studieplanering, självstudier och att arbeta i grupp. Förberedelserna har dock sett olika ut beroende på utbildningsform men också skola och ort. Generellt kan sägas att komvux genom sin utbildningsstruktur i hög grad har förberett för självständig strukturering och planering av studierna, medan folkhögskolan aktivt stöttat med akademiskt skrivande, studieteknik och besök på universitet. De båda utbildningsformerna har således gett de medverkande strategier att känna sig hemma i den akademiska miljön, vilket har medfört en smidig övergång och stabil grund inför universitetsstudier. Med detta sagt, har övergången samtidigt upplevts som utmanande.

! Vuxenutbildningen beskrivs som en bra förberedelse för högre studier, ur flera aspekter.

Utmaningar i övergången till högre utbildning

Deltagarna har upplevt olika utmaningar i övergången från vuxenutbildning till högre studier, vilka tematiskt kan sammanfattas i akademiska, sociala och personliga utmaningar. De akademiska handlar om akademisk litteracitet, det vill säga förmågan att på ett kompetent sätt kommunicera och delta i akademiska sammanhang, både muntligt och skriftligt (Wingate, 2015). I förhållande till detta nämner deltagarna språkets formella krav och akademiskt skrivande som en av de största utmaningarna. Svårigheterna gäller särskilt i början av utbildningen, något

som är vanligt för alla som första gången möter högre utbildning (Edlund m.fl. 2024). För att möta dessa utmaningar erbjuder Malmö universitet en förberedande kurs i akademiska studier. Ingen av deltagarna uppger dock att de har deltagit i den, men flera uttrycker att de ångrar att de inte gjorde det, exempelvis T2:

” Jag tror det hade hjälpte mig att få lite förståelse, som har tagit mig flera år att få under min utbildning i stället. Det hade liksom, vad ska man säga, sparats med en massa frustration tror jag. (T2)

Andra utmaningar i förhållande till det akademiska sammanhanget har varit att tolka och förstå information och instruktioner. Detta har varit särskilt svårt för dem som har ett annat modersmål än svenska:

” Jag har lite problem med att förstå instruktionerna på svenska, så jag har fått göra om några tentor. Men jag försöker inte vara för hård på mig själv med det. (T13)

Som framgår kan instruktioner på det svenska språket utgöra en utmaning, men den språkliga utmaningen kan också handla om förmågan att ta till sig viktig information som rör studierna, till exempel kursguider:

” Universitetet har ju mycket information i kursguiden och sådär om vad som förväntas av en. (T6).

Att på ett kompetent sätt delta i ett akademiskt sammanhang ställer stora krav på självständighet, och utmaningarna med detta går som en röd tråd genom intervjuerna. Till exempel har självstudier inneburit en stor omställning för flertalet av deltagarna. I det ingår att själv ta ansvar för att strukturera upp sina studier, vilket ställer, som en av deltagarna påpekar, stora krav på att **”man måste vara motiverat inifrån.”** (K8). Förmågan att strukturera sin dag nämns som särskilt viktig av dem som har familj:

” Att ha rutiner att veta liksom att nu har jag endast denna tid under dagen jag kan studera. Jag har liksom barn. Jag har familj. Jag måste liksom bli bra på att strukturera upp min vardag. Det var väl de största utmaningarna. (T5)

Sammantaget handlar de akademiska utmaningarna om förmågan att förstå och tolka formella akademiska krav, information och instruktioner, samt att ha

självdisciplin, inre motivation och förmåga till planering, vilket i början kan vara svårt för dem som är vana vid utbildning som är mer sammanhållen och lärarledd. I förhållande till kravet på självständighet upplevs också sociala relationer som utmanande på universitetet. En aspekt av detta är relationen med lärare. Detta gäller speciellt för dem som har gått på folkhögskola där gemenskapen har upplevt som stark mellan lärare och elever:

- ” Men sen så bara, dom [på universitetet] vet ju inte vem jag är, alltså just den här att jag är bara en i mängden, det vet jag. Alltså jättesvårt i början att liksom för det var ju alltså där på folkhögskolan. Jag hade ju liksom privata numret till mina lärare. (T3)
- ” Spontant så tänker jag att jag upplevde det mer som att vi jobbade [på folkhögskolan] tillsammans för att det ska gå bra för alla. (T13)

Till skillnad från folkhögskolan, upplevs universitetet som mer anonymt och att man som student lätt kan känna sig ensam och osedd. Det i sig är kopplat till det som tidigare framkommit om självstudier. När studierna i hög grad innebär eget ansvar för lärandet påverkar det också relationen mellan lärare och studenter. Lärarna finns inte alltid tillgängliga:

- ” Läraren föreläser och försvinner. Så hade jag inte gått komvux och lärt mig att okej men nu är jag själv. Läraren finns där, men det är inte vår mamma längre. Nej. Hade jag inte gått där [komvux] och lärt mig att nu är jag 'on my own'. Nu måste jag skaffa vänner i klassrummet. Då hade jag haft det lite svårare på högskolan. (T9)

Citatet illustrerar det som många av medverkande i studien påpekar, det vill säga, att stödet från lärare på universitetet är mindre personligt, vilket gör att man aktivt behöver skaffa sig vänner för att inte känna sig ensam och isolerad under utbildningen. Det är återigen kravet på självständighet och förmåga till eget initiativ som gör sig gällande, för som T9 påpekar:

- ” I fyra år utan vänner eller klasskamrater, det är jättetungt. (T9)

Grupparbeten framkommer i intervjuerna som en motpol till självstudier. De utgör en central del av undervisningsformen på universitet, och uppskattas av flertalet av deltagarna. De utgör dock också en utmaning i förhållande till dem som har

svårt att anpassa sig i grupper och i förhållande till ansvarsfördelning:

” Det enda som jag faktiskt inte tycker om, som jag tycker är direkt orättvist, det är grupparbeten. För att jag gör nästan allt. Jag ser det här som ett heltidsjobb. Jag pluggar åtta till tre mer eller mindre varje dag. Mina klasskamrater tittar på schemat och så säger de, nu har vi bara lektion på fredag och vi är lediga måndag, onsdag. Och sen nästa vecka så har vi ett grupparbete som ska vara baserat på det vi har läst veckan innan. (T11)

Citatet illustrerar erfarenheter av grupparbeten som flera deltagare uttrycker. Livsomständigheter, såsom ansvar för barn och familj, gör att de behöver strukturera sina studier noggrant, vilket även omfattar planering av grupparbeten. När inte alla i gruppen tar lika stort ansvar upplevs grupparbeten som särskilt utmanande (se Hammar Chiriac & Hempel, 2020). För många deltagare är denna utmaning nära kopplad till personliga aspekter av livet, eftersom studierna ofta kombineras med familje- och arbetsliv. Praktiska faktorer, såsom ekonomi och familjeansvar, påverkar således studierna. Utöver detta nämns personliga utmaningar som stress, prestationsångest, psykisk ohälsa och neuropsykiatriska diagnoser. Flera har dock utvecklat strategier för att hantera dessa svårigheter och söka stöd, vilket kommer att presenteras i nästa avsnitt.

Stöd på universitetet

Universitetet har erbjudit stöd i olika former och för flertalet av deltagarna har detta varit avgörande för att kunna hantera utmaningar och fortsätta sina studier. Fem av de medverkande har fått pedagogiska anpassningar utifrån en formell diagnos. Stöd som erbjudits är förlängd tid vid inlämningsuppgifter och salstentor, enskild tentamen, anteckningsstöd, skuggläsning och mentor som stöd för planering och struktur. Detta har upplevts som respektfullt och inkluderande:

” Jag har märkt stor skillnad hur seriöst det är i universitetet. När jag har lyft någonting så har man tagit det direkt på allvar. Man har tagit hänsyn till det. Det är inte som jag är van vid och jag är jätteglad att jag inte behöver gå runt och känna att jag måste brösta detta eller detta eller att det ska gå på min bekostnad. Utan nu finns det rätt vägar man kan ta när man behöver hjälp eller har blivit utsatt för något. (T14)

Som citatet illustrerar, har stödet som erbjudits bidragit till att deltagaren har känt att universitetet tar hennes behov på allvar, och stödet har upplevts som

avgörande för att klara studierna. Majoriteten av de medverkande har dock inte tillgång till pedagogiska anpassningar då formell diagnos saknas:

” Så om man inte har diagnos så får man klara sig själv. Alltså du kan ju gå till studenthälsan och så. Men jag vet inte helt om det är någonting jag behöver just nu. Det är mer liksom kanske det kunde varit bättre med tid för jag märker att jag får göra om saker. Alltså vi får en vecka ibland, lite mindre än en vecka på att göra saker och då blir det rätt svårt för mig. (T13)

Precis som i citatet uttrycker flera av deltagarna att de skulle ha stor nytta av pedagogiska anpassningar. I stället hänvisas de till andra former av stöd, såsom studenthälsan och studievägledare, stöd som de inte alltid upplever som nödvändiga för att klara studierna. Samtidigt beskrivs dessa stödformer i positiva ordalag. Exempelvis har både kuratorer och studievägledare varit till hjälp vid programbyten, vilket i flera fall har lett till att deltagarna kunnat hitta en utbildning som passar dem bättre:

” Det finns kurator på universitetet som är helt gratis, så jag gick och hon satte mig i kontakt med en studievägledare och tillsammans med de två så körde vi brainstorming, så här 'Ja, men vad är det du vill göra?'. (T1)

Både studievägledning och studenthälsan utgör en del av det formella stödet som universitetet erbjuder, och speciellt studenthälsan har utgjort ett viktigt stöd vid stresshantering och psykisk ohälsa. I intervjuerna framkommer även det informella stödet i form av engagerade lärare och kurskamrater som betydelsefullt. Grupparbeten och samarbete med kurskamrater har skapat gemenskap och fungerat som ett stöd i lärandet:

” Sen tror jag också att liksom självklart är ju skolan tuff. Det är mycket inför tentor och det är. Det har ju varit en omställning, men det har hjälpt jättemycket att jag har studiegruppen. Vi kämpar ju igenom det. (T6)

” Det är en helt annan taktik. Jag hade inte klarat det utan folk jag pluggar med. Det är jättesvårt. Jag har allmänt svårt med studier och förstå så jag behöver att någon är med mig i första stegen. (T14)

Grupparbeten och kurskamrater utgör, som tidigare framgått, en utmaning men också som här, ett stöd. Detsamma gäller lärare, som kan upplevas som både otillgängliga och tillgängliga. Engagerade lärare utgör ett stort stöd, som för T2:

” Jag hade jättetur som har haft en lärare som heter X, superpedagogisk och bra på alla sätt och vis. (T2)

Deltagarna lyfter också fram vikten av att själv ta initiativ till stöd, att våga be om hjälp, ta kontakt med lärare och använda de resurser som finns:

” För mig har det ändå varit rätt bra, men det är tufft och du måste be om hjälp om du behöver den. Det är liksom det. Det är nog där den största grejen att komma över mellan folkhögskola och universitetet. (T2)

” Tack för att jag kommer från folkhögskola, så jag har också sett mig på en nivå där jag känner att jag kan föra kommunikation med eller föra ett samtal med lärare eller lektor i det här fallet. Och jag tror att det har gynnat mig på det sättet. Jag är inte rädd för att ta kontakt med våra lektorer. (K4)

Att be om hjälp och själv söka stöd pekar återigen på kravet att vara proaktiv och självständig. I citatet med K4 framkommer även betydelsen av att på folkhögskolan ha erfarenhet av detta krav, vilket tidigare också lyfts i relation till komvuxstudier. Självständighet uppfattas av flera deltagare som ett stöd för att klara studierna. Möjligheten att själv styra över sina studier skapar en känsla av frihet och upplevs som ett gynnsamt stöd av vissa:

” Just eftersom det är så mycket självständigt och att jag får ansvara över mitt studieupplägg själv. Det passar mig väldigt bra. (T7)

Det akademiska och psykosociala stöd som erbjuds på Malmö universitet har för många varit helt avgörande för att klara studierna.

Sammanfattningsvis har stödet vid universitetet varit avgörande för deltagarnas möjligheter att genomföra sina studier. Det har omfattat både formellt stöd, såsom pedagogiska anpassningar, studievägledning och studenthälsan, samt informellt stöd från lärare och kurskamrater. När stödet har fungerat väl har det skapat trygghet, ökat motivationen och bidragit till goda förutsättningar för lärande.

SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER

Syftet med denna studie är att belysa studenters erfarenheter av övergången från vuxenutbildning till högre utbildning utifrån möjligheter och utmaningar som präglar övergången. Syftet är också att undersöka vilket stöd som finns för att fullfölja studier på högre nivå. Utgångspunkten är att vuxenutbildning och högre studier spelar, som lyfts i denna Muvah-rapport, en välfärdspolitisk ambition för att skapa likvärdiga förutsättningar för individers karriärvägar och livsmöjligheter. Ett mål kopplat till detta är att bryta det mönster där unga med eftergymnasialt utbildade föräldrar i högre grad påbörjar högre utbildning än unga vars föräldrar saknar erfarenhet av akademiska studier (Muvah 2026, delstudie 1 och 2). I arbetet med att bryta mönstret spelar vuxenutbildningen en central roll (Fejes et al, 2020a; Olofsson & Wadensjö 2020), vilket även gäller för de medverkande i denna delrapport. Även om de uppvisar en mångfacetterad social bakgrund, är ett gemensamt drag en avsaknad av en etablerad akademisk tradition i hemmet. Endast ett fåtal har föräldrar med universitetsutbildning, och majoriteten är den första i sin familj som har påbörjat högre studier. Flertalet av de medverkande har också haft betydande akademiska och/eller sociala utmaningar genom sin grundutbildning.

Det är tydligt att vuxenutbildningen i form av komvux och folkhögskola har varit alternativa utbildningsvägar för medverkande som inte funnit sig till rätta i grund- och gymnasieskolan. Där dessa utbildningsformer misslyckats med att stötta dem, har vuxenutbildningen erbjudit en andra chans till högre studier och arbetsliv. Detta gäller också för de medverkande som behövt komplettera utbildning från annat land. Vuxenutbildningen framträder således som en kompensatorisk möjlighet för deltagarna att återuppta utbildning, vilket också stämmer väl överens med dess syfte att utgöra en viktig kompensatorisk funktion för individer som av olika skäl inte har fullföljt sin grund- eller gymnasieutbildning (Folkbildningsrådet, 2023).

Vuxenutbildning beskrivs av de medverkande som avgörande för möjligheterna att klara av de högre studierna. Förutom att de har kunnat tillägna sig akademiska färdigheter såsom studieteknik och studieplanering, har vuxenutbildningen gett dem tid att mogna, hitta motivation och lära sig att hantera studier på ett mer självständigt sätt. Den har således fungerat både som en möjlighet att komplettera utbildning, och som en mellanperiod som möjliggör mogna överväganden om utbildnings- och livsval. Vuxenutbildningen framstår utifrån detta inte bara

som en grund för att rusta individer för de krav som ställs på arbetsmarknaden, utan också som en avgörande förutsättning för att individer ska kunna göra aktiva och självständiga val kopplat till arbete och välfärd (se Muvah 2026, delstudie 1). Vuxenutbildningen har därmed för de medverkande fungerat i linje med de två mest framträdande målen i svensk utbildningspolitik över tid, det sociala målet som betonar jämlikhet, delaktighet och personlig utveckling, och det ekonomiska målet med betoning på kompetensförsörjning (Lundahl & Lindblad, 2017; Imsen m.fl., 2017).

Både komvux och folkhögskolan har gett de medverkande strategier att känna sig hemma i den akademiska miljön. Självständighet, förmåga att organisera studierna och att vara proaktiv vad gäller sociala relationer är de mest framträdande strategierna. Dessa är centrala strategier för att klara högre studier, vilket de båda utbildningsformerna lyckats förmedla utifrån sina något olika utbildningsstrukturer. Komvux genom sin kursbaserade struktur med hög grad av självstudier, och folkhögskolan genom sin relationella pedagogik och undervisningspraktik som främjar personlig utveckling, erfarenhet och kritiskt tänkande (Fejes et al, 2020b; Hallqvist et al 2020).

Kopplingen mellan de medverkande studenternas strategier och vuxenutbildning är central att synliggöra, särskilt mot bakgrund av den höga andelen studenter som har en bakgrund inom vuxenutbildningen (Muvah 2026, delstudie 2). Detta aktualiserar frågor om hur universitetet tar emot studenter med denna bakgrund. Som framgått har vuxenutbildningen i flera avseenden kunnat förbereda de medverkande för övergången till högre studier, inte enbart ämnesmässigt, utan även genom att bidra med användbara strategier för möjligheten att fullfölja sin utbildning. Samtidigt har det funnits utmaningar som visar att övergången inte är problemfri och att stödet från vuxenutbildningen behöver kompletteras i mötet med universitetsstudiernas krav.

De utmaningar som framkommer är av akademisk, social och personlig karaktär. De akademiska handlar om språkets formella krav, att tolka och förstå information och instruktioner, samt kravet på självständighet, medan de sociala utmaningarna rör sådant som anonymitet, distans mellan lärare och studenter och eget ansvar att skapa sociala nätverk. De personliga utmaningarna rör sig kring livsomständigheter, såsom familjeansvar, ekonomi, psykisk ohälsa, och neuropsykiatriska diagnoser. I förhållande till utmaningarna har stödet vid universitetet varit avgörande för deltagarnas möjligheter att fullfölja sina

studier. Detta omfattar både formellt stöd, såsom pedagogiska anpassningar, studievägledning och studenthälsan, samt informellt stöd från lärare och kurskamrater.

Resultatet visar att när stödet fungerar skapas trygghet, ökad motivation och goda förutsättningar för lärande. Samtidigt framkommer utvecklingsmöjligheter. För medverkande utan formell diagnos har det ibland varit svårt att få tillgång till stöd, vilket understryker behovet av mer tillgängliga och inkluderande stödformer (Melander, 2020). Det handlar om att erbjuda hjälp utan krav på intyg och att tidigt identifiera behov, exempelvis genom samtal. Mentorskap, studiecoacher samt förberedande kurser i akademiskt skrivande och studieteknik lyfts också fram som viktiga inslag som bör erbjudas bredare och mer systematiskt. Därtill framhålls ökad tillgång till psykosocialt stöd, såsom kuratorer, psykologer och stresshanteringsprogram, samt ekonomiskt stöd i form av stipendier och bidrag. Dessa utvecklingsförslag gynnar inte enbart studenter med bakgrund i vuxenutbildningen. Som Edlund m.fl. (2024) poängterar, har studenter olika förutsättningar att tillägna sig akademisk literacitet, men alla förstagångsstudenter möter en för dem obekant akademisk kultur. Genom att kombinera akademiskt, socialt och emotionellt stöd kan universitetet skapa en mer inkluderande och hållbar studiemiljö där fler studenter får möjlighet att lyckas, vilket i sig främjar genomströmning, social inkludering och utbildningsmässig likvärdighet (Anderson m.fl., 2018; Westergren & Holmquist, 2024).

En brasklapp: Så gott som samtliga intervjuade uttrycker en mycket positiv inställning till vuxenutbildningen, vilket delvis kan förklaras av att de själva valt att medverka i studien. Ett sådant självselekerat urval riskerar att förstärka positiva erfarenheter och därmed begränsa variationen i perspektiv. Samtidigt finns stöd i tidigare studier som visar att vuxenutbildningen ofta upplevs som en viktig resurs för övergången till högre studier (Thorsen & Forslund Frykedal 2025). Därmed kan resultaten anses ligga i linje med tidigare forskning, även om metoden för urvalet av informanter naturligtvis bör beaktas vid tolkning av studiens slutsatser. Vidare är folkhögskoledeltagare överrepresenterade i urvalet i förhållande till den totala studentpopulationen med vuxenutbildningsbakgrund vid Malmö universitet. Detta förhållande bör också vägas in, eftersom det kan ha påverkat hur vissa aspekter av resultaten framträder.

REFERENSER DELSTUDIE 1

Andersson, F. & Wadensjö, E. (2022), "Covid-19 och den svenska arbetsmarknaden – ur ett registerperspektiv", i *Ekonomisk Debatt*, Vol. 50(1).

Bergh, A., Hansson, Å. & Wernberg, J. (2025), "Fast i fattigdom? Du är inte ensam – allt färre klättrar i inkomst". *Dagens Nyheter* (DN-Debatt), 9 december.

Berman, Y. (2022), "The Long-Run Evolution of Absolute Intergenerational Mobility", i *American Economic Journal: Applied Economics*, Vol. 14(3).

Brante, T. (2013), "The Professional Landscape: The Historical Development of Professions in Sweden", i *Professions and Professionalism*, Vol. 3(2).

Brezis, E. S. & HELLIER, J. (2018), "Social mobility at the top and the higher education system", i *European Journal of Political Economy*, Vol. 52(C).

Conti, G., Heckman, J. & Urzua, S. (2010), "The Education–Health Gradient", i *American Economic Review*, Vol. 100(2).

Elgar, F. E., Pförtner, T.-K. & Rothwell, D. (2023), "Socioeconomic Differences and Global Trends in Youth Wellbeing and Emotional Distress in 165 Countries and Territories", i *Health & Place*, Vol. 89 September 2024.

Etzioni, A. (red.) (1969), *The Semi-Professions and Their Organization*. Teachers, Nurses, Social Workers. New York: The Free Press.

Eurostat (2026). *Young persons neither in employment nor education and training by country of birth (NEET rates)*. Hämtad från https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_23__custom_19580928/default/table.

Förenta Nationerna (1948), *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*. Hämtad från <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>.

Förenta Nationerna (2015), *Agenda 2030*. Hämtad från <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>.

Gough, I. (2000), *Global Capital, Human Needs and Social Policies*. Selected Essays, 1994–99. Basingstoke: Palgrave.

Gregg, P., Jonsson, J. O., Macmillan, L. & Mood, C. (2017), "The Role of Education for Intergenerational Income Mobility: A comparison of the United States, Great Britain, and Sweden", i *Social Forces*, Vol. 96(1).

Greve, B. (2024), "Once again: Are welfare states in crisis?", i *Social Policy & Administration*, Vol. 58(2).

Hadjivassiliou K. P., Tassinari A., Eichhorst W., m.fl. (2019), "How does the performance of school-to-work transition regimes vary in the European Union?", i O'Reilly J., m.fl. (red.), *Youth Labor in Transition: Inequalities, Mobility, and Policies in Europe*. New York, NY: Oxford University Press.

- Jakobsson, A. & Johansson, R. (2020), "Malmös skolor under en turbulent tid", i Johansson, R. m.fl. (red.), *Malmö stads historia: Nionde delen 1990–2020*. Malmö: Kira Förlag.
- Juuti, T. & Kanninen, O. (2024), "The fall in absolute intergenerational mobility: consequences for subjective well-being", i Vaalavou, M., Nelson, K. & Kuitto, K. (red.), *Social Sustainability in Ageing Welfare States*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Kommission för ett socialt hållbart Malmö. (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö stad.
- Krugman, P. (2008), "Poverty Is Poison". *New York Times*, 18 februari.
- Kumar Jha, H. & Wharton, R. (2023), "Social mobility through higher education: exploratory analysis of ethno-racial, gender and class intersection in professional undergraduate programmes", i *Studies in Higher Education*, Vol. 48(7).
- Lager, A. C. J. & Bremberg, S. (2013), "Utbildningens betydelse för hälsa", i *Socialmedicinsk tidskrift*, Vol. 90(5).
- Lindert, P. (2005), *Välfärdsstatens expansion. Ekonomisk tillväxt och offentlig sektor under 200 år*. Stockholm: SNS Förlag.
- Marsh, J. (2011), *Class Dismissed. Why We Cannot Teach or Learn Our Way Out of Inequality*. New York: Monthly Review Press.
- Muvah (2023), *Pandemins kortsiktiga och långsiktiga effekter för unga – ett försörjningsperspektiv med särskilt fokus på unga vuxna i Malmö*. Malmö: Malmö universitet & Malmö stad.
- Muvah (2024), *Förändrade utbildningskrav – om nya möjligheter och ökad social sårbarhet*. Malmö: Malmö universitet & Malmö stad.
- National Institutes of Health (2022), *Poverty reduction alters infant brain activity*. NIH February 15, 2022.
- Nybom, M. & Stuhler, J. (2021), *Intergenerational Mobility in a Recession: Evidence from Sweden*. IFAU Working Paper 2021:11.
- OECD (2025). *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- Olofsson, G. (2012), *The expansion of higher education in the Swedish Welfare State and the Reconfiguration of its Professional Workforce*. Hämtad från <https://www.soc.lu.se/en/gunnar-olofsson/publication/d2704131-e799-4576-aca2-62a72538b247>.
- Prado, S. (2018) "Inkomstfördelning, tillit och välfärdsstaten: en historisk tillbakablick", i *Socialmedicinsk tidskrift*, Vol. 95(3).
- Puerta, L. G. (2023), "A Review of Evolving Paradigms in Youth Studies", i *Societies*, Vol. 13(6).
- Rawls, J. (1999), *En teori om rättvisa*. Göteborg: Daidalos.
- Rothstein, R. (2024), *The soft bigotry of high expectations. To combat the Black-white school achievement gap, remedy persistent segregation, don't hope for miracle teachers*. Economic Policy Institute (EPI) January 30, 2024.

SCB (2025). Statistikdatabasen. *Befolkning 16–74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön*. Hämtad från https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__UF__UF0506__UF0506B/Utbildning/table/tableViewLayout1/.

Sen, A. (2010), *The Idea of Justice*. London: Penguin.

SFS 1974:152 Regeringsformen. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/.

SFS 1992:1434 Högskolelag. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434/.

SFS 1993:100 Högskoleförordning. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100/#K1.

SFS 2010:800 Skollag. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/.

SFS 2011:1108 Förordning om vuxenutbildning. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20111108-om-vuxenutbildning_sfs-2011-1108/.

Smith, J. P. (1999), "Healthy Bodies and Thick Wallets: The Dual Relation Between Health and Social Status". i *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 13(2).

Smith, J. P. (2004), *Unraveling the SES health connection*, ISF Working Papers, No. 04/02, Institute of Fiscal Studies, London.

SOU 2017:47 *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Slutbetänkande av kommissionen för jämlik hälsa*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Standing, G. (2013), *Prekariatet. Den nya farliga klassen*. Göteborg: Daidalos.

Svallfors, S. (2013), "Trygg, stöttande, tillitsfull. Svenskarna och välfärdsstaten", i Swärd, H., Edebalk, P. G. & Wadensjö, E., (red.), *Vägar till välfärd: idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv*, Stockholm: Liber.

Tucker, R. C. (red.) (1978), *The Marx-Engels Reader*, New York: W. W. Norton & Company.

Wadensjö, E., Dahlberg, Å. & Holmlund, B. (1989), *Vingarnas trygghet. Arbetsmarknad, politik och ekonomi (Vänbok tillägnad Gösta Rehn)*. Lund: Dialogos.

REFERENSER DELSTUDIE 2

Eurostat (2025). *Full-time and part-time employment – LFS series. Persons in part-time employment by age – % of total employment*. Hämtad från https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSA_EPPGA__custom_6323104/default/table?lang=en.

Holzer, S. (2007), *The Expansion of Higher Education in Sweden and the Issue of Equality of Opportunity*. CAFO Working Papers 2007:5. Växjö University.

Medlingsinstitutet (2025). *Lönestrukturstatistik. Hela ekonomin 1996–2024*. Hämtad från <https://www.mi.se/lonestatistik/lonestrukturstatistik/>.

Muvah (2021), *Ungas väg till arbete via högre utbildning – en bred kartläggning och uppföljning av två årskullar*. Malmö: Malmö universitet & Malmö stad.

Muvah (2024), *Förändrade utbildningskrav – om nya möjligheter och ökad social sårbarhet*. Malmö: Malmö universitet & Malmö stad.

OECD (2025). *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.

SCB (2024). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2024*. Hämtad från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnadsforhallanden/jamstallldhet/jamstalldhetsstatistik/produktrelaterat/rapporter/lathund2024/>.

SCB (2025). *Jämställdhetsstatistik, kvartal 1 2025. Kvinnor arbetar fortfarande mer deltid än män*. Hämtad från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnadsforhallanden/jamstallldhet/jamstalldhetsstatistik/pong/statistiknyhet/-jamstalldhetsstatistik-kvartal-1-2025/>

REFERENSER DELSTUDIE 3

- Anderson, L., Egard, H., Nordgren, C., & Staaf, P. (2018). *Breddat deltagande för studenter med funktionsnedsättning – En utmaning för den högre utbildningen*. *Högre utbildning*, 8(1):33–41.
- Bjursell, C. (2020). *Tre perspektiv på livslångt lärande*. Encell – Nationellt centrum för livslångt lärande.
- Edlund, A-C., Lennartson-Hokkanen, I. & Engström, A. (2024). *Skrivlyftet vid Mittuniversitetet – teoretiska utgångspunkter*, I Edlund, Engström, Lennartson-Hokkanen & Westman (red.), *Skrivlyftet vid Mittuniversitetet – akademisk litteracitet i praktiken*, Mittuniversitetet, Sundsvall.
- Fejes, A., Muhram K., & Nyström, S. (2020a). Om vuxnas studier, i Fejes, A., Muhram K. & Nyström, S. (red), *Om vuxenutbildning och vuxnas studier – en grundbok*. Studentlitteratur: Lund.
- Fejes, A., Andersson, P. & Terning, M (2020b). Vad är komvux?, i Fejes, A., Muhram K. & Nyström, S. (red), *Om vuxnas studier i Om vuxenutbildning och vuxnas studier – en grundbok*. Studentlitteratur: Lund.
- Hallqvist, A., Malmström, L., & Millenberg, L. (2020), Vad är en folkhögskola?, i Fejes, A., Muhram K. & Nyström, S. (red), i *Om vuxenutbildning och vuxnas studier – en grundbok*. Studentlitteratur: Lund.
- Hammar Chiriac, E. & Hempel, A. (2020). *Handbok för grupparbeten. Att skapa fungerande grupparbeten i undervisning*. Studentlitteratur: Lund
- Harju, A., & Singhateh, A. (2024). *”Ingen sa sanningen” – en studie med fokus på ungas röster om avbrott från gymnasiet i Malmö*. Rapportserien Forskning och skolutveckling i samverkan. Pedagogisk Inspiration, Malmö stad.
- Folkbildningsrådet. (2023). *Folkbildning och landets kompetensförsörjning. Vilken roll spelar folkbildningen i städer och på landsbygder?* Folkbildningsrådet.
- Imsen, G., Blossing, U., & Moos, L. (2017). Reshaping the Nordic education model in an era of efficiency. Changes in the comprehensive school project in Denmark, Norway, and Sweden since the millennium. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 61(5), 568–583.
- Lindblad, M. (2016). *”De förstod aldrig min historia”: unga vuxna med migrationsbakgrund om skolmisslyckande och övergångar mellan skola och arbete*, avhandling Umeå universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.
- Lundahl, L., M. Lindblad, A. Lovén, G. Mårald & G. Svedberg (2017). No particular way to go. *Journal of Education and Work*, 30 (1): 39-52.
- McKay, J., & Sridharan, B. (2024) Student perceptions of collaborative group work (CGW) in higher education, *Studies in Higher Education*, 49(2):221-234.
- Melander, S. (2020). Att göra högre studier tillgängliga – ett lärarperspektiv. *Högre utbildning*, 10(2):37–49.
- Muvah (2024). Förändrade utbildningskrav, Muvah firar 10 år! – om nya möjligheter och växande social sårbarhet. Malmö ungdomars väg till arbete genom högre utbildning. <https://mau.se/samverkan/samverkan-och-externa-relationer/plattformar-natverk-och-projekt/Muvah/>

Muvah (2021). Väggar till arbetslivet via grundläggande och högre utbildning i Malmö – en bred kartläggning och uppföljning av två elevkullar. Malmö ungdomars väg till arbete genom högre utbildning. <https://mau.se/samverkan/samverkan-och-externa-relationer/plattformar-natverk-och-projekt/Muvah/>

Olofsson, J. & Wadensjö, E. (2020). *Vuxenutbildning för arbetsmarknaden. Underlag till utredningen om en moderniserad arbetsrätt*. Statens offentliga utredningar (SOU), Stockholm.

Paldanius, S (2023). *Pedagogiken i svenska folkhögskolor*. BoD - Books on Demand

SCB (2025). Folkhögskolestatistik, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-samt-forskning-inom-hogskolan/folkbildning/folkhogskolestatistik/>

Skolverket (2024). Elever, bakgrundsinformation kalenderåret 2024, tabell 3A (XLSX), <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvarderingar/statistik-om-forskola-och-skola/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=Komvux&omrade=Elever%20och%20kursdeltagare&larar=2024&run=1>

Sveriges Folkhögskolor (2025). Vad är folkhögskolan pedagogik? <https://www.sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/pedagogik/vad-ar-folkhogskolans-pedagogik/>

Thorsen, C. & Forslund Frykedal, K. (2025). *Att ta andra chansen - en studie av äldre studenters karriärvägar*, Högskolan Väst: Rapport i korthet 2025.

Westergren, M., & Holmquist, H. (2024). *Särskilt pedagogiskt stöd*. Universitetskanslersämbetet.

Wingate, Ursula (2015). *Academic Literacy and Student Diversity: The Case For Inclusive Practice*. Bristol: Multilingual Matters.

BEGREPPSDEFINITIONER

Eftergymnasial utbildning – utbildning på högskole- och universitetsnivå

Etableringsgrad – Enligt måttet räknas individer med en årlig förvärvsinkomst motsvarande minst fem prisbasbelopp som etablerade. Det säger mer om arbetsmarknadsförankringen än sysselsättningsgraden

Familjebakgrund – inrikes eller utländsk bakgrund

Grundläggande utbildning – utbildning på grundskole- och gymnasienivå

Högre utbildning – erfarenhet av utbildning på eftergymnasial nivå

Individuellt program (IV) – namnet på introduktionsprogrammets föregångare (före gymnasiereformen 2011)

Inrikes bakgrund – inrikes född med minst en inrikes född förälder

Introduktionsprogram (IM) – utbildning för unga som inte är behöriga att studera på ett nationellt program i gymnasieskolan

Kompositionseffekt – En viss uppmätt effekt på gruppnivå förklaras i huvudsak av individernas sammansättning, t.ex. av skolelevers socio-ekonomiska bakgrund.

Låg utbildning – enbart grundskoleutbildning eller ofullständig gymnasieutbildning

Nationella program – högskoleförberedande program eller yrkesprogram i gymnasieskolan

Studerande – huvudsakligen studerande under året

Sysselsatta – huvudsakligen förvärvsarbetande under året

Sysselsättningsgrad – andel förvärvsarbetande i en viss grupp

Utländsk bakgrund – utrikes född eller inrikes född med två utrikes födda föräldrar

UVAS – Unga som varken förvärvsarbetar eller studerar

IVAS – Individer som inte arbetar eller studerar. Begreppet återfinns i statistik från SCB. Det görs inte skillnad på om frånvaron från arbete eller studier är frivillig eller ofrivillig.

Rapporten riktar sig till politiker, beslutsfattare och verksamma inom utbildningsväsendet, men även till alla som har ett intresse av att skapa goda och välgrundade förutsättningar för barns och ungas framtid.
mau.se/Muvah

